

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
2021-DR-045

MUTLULUK EKONOMİSİ VE BEYİN GÖÇÜ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN
Yasemin AYSU KÖKSAL

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. İsmet ATEŞ

AYDIN- 2021

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

24/ 05/ 2021

Yasemin AYSU KÖKSAL

ÖZET

MUTLULUK EKONOMİSİ VE BEYİN GÖÇÜ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yasemin AYSU KÖKSAL

Doktora Tezi, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmet ATEŞ

2021, XVII+167 sayfa

İnsan odaklı bir bilim olan iktisatta psikolojik faktörlerin göz ardı edilmesi ana akım iktisat kuramıyla ilgili eleştirilere yol açmıştır. Eleştirilerin artması neticesinde ortaya çıkan davranışsal iktisat disiplininin alt dalı olarak gelişen mutluluk ekonomisi son yıllarda iktisadi çalışmalarda gittikçe artan öneme sahip bir alan olmuştur. Mutluluk ekonomisi adı altında yapılan çalışmalarda pek çok değişkenin mutluluk ve yaşam memnuniyeti üzerinde etkisi olduğu görülmüştür.

Bu çalışmanın amacı yurt dışına kendi istek ve iradeleriyle en az bir yıllığına gidip Türkiye'ye dönen ve herhangi bir üniversitede çalışmalarını sürdüren Türk akademisyenlerin beyin göçüne bakışını yaşam memnuniyeti perspektifinden incelemektir. Bu bağlamda anket tekniği kullanılmış ve elde edilen veriler bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), faktör ve güvenilirlik analizleri, regresyon analizi ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yöntemiyle sınanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, yaşam memnuniyetinin akademisyenleri Türkiye'den iten faktörler ve yurt dışına çeken faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Genel olarak akademisyenler yurt dışına ilk gittiklerinde Türkiye'ye dönme niyetleri olduğunu belirtmelerine rağmen Türkiye'ye dönmek konusunda kararsız olup, yurt dışına göç etmek istemektedirler. Yurt dışına göç etmek isteyenler lisansüstü eğitim görmek ve Ar-Ge araştırması yapmak amacıyla daha çok Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere ve Almanya gibi gelişmiş ülkeleri tercih etmektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Beyin Göçü, Davranışsal İktisat, Mutluluk Ekonomisi, Tersine Beyin Göçü

ABSTRACT

HAPPINESS ECONOMICS AND THE BRAIN DRAIN: THE CASE OF TURKEY

Yasemin AYSU KÖKSAL

Ph. D. Thesis at Economy

Supervisor: Prof. İsmet ATEŞ

2021, XVII+167 pages

The neglect of psychological factors in economics which is a human-oriented science has led to criticism of mainstream economic theory. Developing as a sub-branch of behavioral economics discipline that emerged as a result of increasing criticism, happiness economy has become an increasingly important field in economic studies in recent years. It has been observed in studies conducted in the field of happiness economy that several variables have an effect on happiness and life satisfaction.

The aim of this study is to investigate the views of Turkish academicians, who go abroad on their free will and wish, and return to Turkey to resume their studies at any university, about brain drain from the perspective of life satisfaction. In this context, the survey technique was applied and the obtained data were tested with independent groups t-test, one-way analysis of variance (ANOVA), factor and reliability analysis, regression analysis and confirmatory factor analysis (CFA). According to the findings obtained from research, there is a statistically significant effect of life satisfaction on factors that attract them to abroad and repel them from Turkey. Although all academics generally state their intention to return to Turkey when they first go abroad, then they waver about the intention and would like to emigrate abroad. Those who want to emigrate abroad mostly prefer the developed countries such as the United States of America (the USA), England and Germany for postgraduate education and research and development.

KEYWORDS: Behavioral Economics, Brain Drain, Happiness Economics, Reverse Brain Drain

ÖNSÖZ

Yüksek lisans dönemi boyunca yanımda olan bilgi ve tecrübesinden faydalandığım değerli danışman hocam Prof. Dr. İsmet ATEŞ'e ve güler yüzü ve yakınlığıyla desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Funda ÇONDUR'a saygı ve şükranlarımı sunarım. Tezin uygulama kısmında önemli katkılarda bulunan ve sabır gösteren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÜNLÜ'ye ve değerli arkadaşım Doç. Dr. İlknur BİLGEN'e teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komitesinin değerli üyeleri Doç. Dr. Süleyman BOLAT ve Dr. Öğr. Üyesi Serap ÜRÜT SAYGIN'a önemli katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezin yazılmasında desteklerini esirgemeyen ve bilgi paylaşımında bulunan arkadaşlarıma ve anket çalışmamda bana geri dönüş yaparak katkıda bulunan değerli katılımcılara da ayrı ayrı teşekkür etmeyi bir görev sayarım.

Bugüne gelmemde en büyük paya sahip olan, hayatımın her alanında desteklerini benden esirgemeyen canım annem Halime AYSU ve canım babam Ahmet AYSU'ya ve dostluğuyla bana her zaman destek olan sevgili kardeşim Senem İNCEDAYI'ya ve varlıklarıyla hayatıma neşe katan sevgili yeğenlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu hayattaki iyikilerimin başında yer alan hayat arkadaşım canım eşim Metin KÖKSAL'a ve varlığıyla bana güç veren mutluluk kaynağım canım kızım Yağmur'uma minnettarım. Son olarak manevi desteğini her daim hissettiğim değerli büyüğüm rahmetli Hasan Ali ÖZİŞİK'a en derin şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GRAFİKLER DİZİNİ	xiv
EKLER DİZİNİ	xv
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	4
1. DAVRANIŞSAL İKTİSAT VE MUTLULUK EKONOMİSİ	4
1.1. Davranışsal İktisadın Tarihsel Gelişimi: İktisat ve Psikoloji İlişkisi.....	4
1.2. Mutluluk Kavramı ve Ölçüm Yöntemleri.....	14
1.3. Butan Krallığı “Gayri Safi Milli Mutluluk”	21
1.4. Mutluluğu Etkileyen Faktörler.....	22
1.5. Türkiye’deki Mutluluk Çalışmaları	29
1.5.1. TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması	29
1.5.2. Türkiye’deki Diğer Mutluluk Araştırmaları	33
2. BÖLÜM.....	36
2. BEYİN GÖÇÜ VE MUTLULUK İLİŞKİSİ.....	36
2.1. Göç Kavramı	36
2.2. Beyin Göçü Kavramı	37
2.3. Tersine Beyin Göçü Kavramı ve Türkiye’de Tersine Beyin Göçü Politikaları.....	41

2.4. Beyin Göçü ve Mutluluk İlişkisi.....	54
3. BÖLÜM.....	57
3. UYGULAMA.....	57
3.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	57
3.2. Literatür Taraması.....	58
3.3. Araştırmanın Kapsam ve Kısıtları	60
3.4. Araştırma Yöntemi.....	60
3.4.1. Araştırma Türü.....	60
3.4.2. Araştırma Hipotezleri	61
3.4.3. Ana Kütle (Evren) ve Örneklem Hacminin Belirlenmesi.....	62
3.4.4. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci	63
3.4.5. Anket Sorularının Hazırlanması ve Araştırmada Kullanılan Ölçekler	64
3.5. Veri Analizi ve Bulgular	66
3.5.1. Veri Analizi	66
3.5.2. Bulgular	67
3.5.2.1. Frekans Analizine İlişkin Bulgular	67
3.5.2.2. Betimleyici İstatistik Analizine İlişkin Bulgular	75
3.5.2.3. Faktör Analizine İlişkin Bulgular	76
3.5.2.4. Faktörlerdeki Farklılığın Test Edilmesi.....	82
3.5.2.5. Regresyon Analizine İlişkin Bulgular	92
3.5.2.6. Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	105
3.6. Araştırma Bulguların Değerlendirilmesi.....	116
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	120
5. KAYNAKLAR.....	129
6. EKLER	147
7. ÖZGEÇMİŞ.....	167

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Öznel İyi Oluşa Ait Bileşenler	17
Şekil 1.2. Öznel İyi Oluşun Hiyerarşik Yapısı	17
Şekil 1.3. İnanç ve Mutluluk İlişkisi	27
Şekil 3.1. Yaşam Memnuniyetine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi	107
Şekil 3.2. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi .	108
Şekil 3.3. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi ...	110
Şekil 3.4. Türkiye’den Çeken Faktörlere İlişkin Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi	112
Şekil 3.5. Türkiye’den Çeken Faktörlere İlişkin İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi.	113
Şekil 3.6. Yaşam Memnuniyetinin Türkiye’den İten Faktörler Üzerine Etkisini İnceleyen Yapısal Model	115
Şekil 3.7. Yaşam Memnuniyetinin Yurt Dışına Çeken Faktörler Üzerine Etkisini İnceleyen Yapısal Model	117

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Gayri Safi Mutluluk Endeksi Göstergeleri.....	21
Tablo 1.2. Sosyo - Demografik Değişkenlerin Mutluluk Üzerindeki Etkisini İnceleyen Çalışmalar.....	28
Tablo 2.1. 2219- Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019).....	43
Tablo 2.2. 2221 - Konuk veya Akademik İzinli (Sabbatical) Bilim İnsanı Destekleme Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019).....	44
Tablo 2.3. 2224/A- Yurt Dışı Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019).....	45
Tablo 2.4. 2224/B- Yurt İçi Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2014-2019).....	46
Tablo 2.5. 2224-C Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde Yurt Dışındaki Bilimsel Etkinliklere Katılımı Destekleme Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019).....	47
Tablo 2.6. 2232- Uluslararası Lider Araştırmacılar Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019).....	48
Tablo 2.7. 2236 Uluslararası Araştırmacı Dolaşımı Destek Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2012-2019).....	49
Tablo 2.8. AB Katkısı Bakımından En Büyük TR Katılımcı Kuruluşlar (2018).....	52
Tablo 3.1. %95 Güven Aralığında Farklı Anakütle Büyüklükleri İçin Örnek Büyüklükleri (Varyans 0.21 alınmıştır).....	63
Tablo 3.2. Akademisyenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımı.....	67
Tablo 3.3. Akademisyenlerin Çalışma Hayatına İlişkin Dağılımı.....	68
Tablo 3.4. Akademisyenlerin Yurt Dışında Bulunma Durumlarına Göre Dağılımı	69
Tablo 3.5. Türkiye'ye Dönüş ile İlgili Demografik Bilgilerin Dağılımı.....	71
Tablo 3.6. Beyin Göçüne Yönelik Demografik Bilgilerin Dağılımı	72
Tablo 3.7. Türkiye ve Yurt Dışı Arasında Farklı Alanlara Yönelik Kıyaslama Dağılımı ..	73

Tablo 3.8. Yurt Dışında Bulunmanın Avantaj ve Dezavantajlarına İlişkin Dağılımı	74
Tablo 3.9. Yaşam Memnuniyetine İlişkin Betimleyici İstatistikler	75
Tablo 3.10. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	75
Tablo 3.11. Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	76
Tablo 3.12. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Faktör Analizi	78
Tablo 3.13. Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin Faktör Analizi	80
Tablo 3.14. KMO Değerleri ve Yorumları	81
Tablo 3.15. Yaşam Memnuniyeti Faktör Analizi	81
Tablo 3.16. Türkiye’den İten, Yurt Dışına Çeken ve Memnuniyet Faktörlerin t-testi Sonuçları.....	84
Tablo 3.17. Türkiye’den İten Faktörlerin Yaşa Göre Anova Testi Sonuçları	87
Tablo 3.18. Türkiye’den İten Faktörlerin Eğitim Düzeyine Göre Anova Testi Sonuçları..	88
Tablo 3.19. Türkiye’den İten Faktörlerin Akademik Uzmanlık Alanına Göre Anova Testi Sonuçları.....	88
Tablo 3.20. Türkiye’den İten Faktörlerin Akademik Unvana Göre Anova Testi Sonuçları.....	89
Tablo 3.21. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Yaşa Göre Anova Testi Sonuçları	90
Tablo 3.22. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Akademik Uzmanlık Alanına Göre Anova Testi Sonuçları.....	91
Tablo 3.23. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Akademik Unvana Göre Anova Testi Sonuçları.....	91
Tablo 3.24. Türkiye’den İten Politik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	95
Tablo 3.25. Türkiye’den İten Ekonomik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	96
Tablo 3.26. Türkiye’den İten Sosyal ve Kültürel Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	97

Tablo 3.27. Türkiye’den İten Bilim ve Teknolojik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	98
Tablo 3.28. Türkiye’den İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim Faktörü ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	99
Tablo 3.29. Türkiye’den İten Mesleki Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	100
Tablo 3.30. Yurt Dışına Çeken Politik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	100
Tablo 3.31. Yurt Dışına Çeken Ekonomik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	101
Tablo 3.32. Yurt Dışına Çeken Bilim ve Teknolojik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	102
Tablo 3.33. Yurt Dışına Çeken Mesleki Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	103
Tablo 3.34. Yurt Dışına Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim Faktörü ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları.....	104
Tablo 3.35. DFA’da Kullanılan Uyum İyiliği İndeksleri ve Normal Değerleri	106
Tablo 3.36. Test Edilen Hipotezlerin Kabul veya Reddedilme Durumları	118

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.1. Mutluluk Düzeyi (%), 2003-2019	30
Grafik 1.2. Cinsiyete Göre Mutluluk Oranı (%), 2003-2019	30
Grafik 1.3. Yaş Grubuna Göre Mutluluk Oranı (%), 2019	31
Grafik 1.4. Eğitim Durumuna Göre Mutluluk Oranı (%), 2019.....	31
Grafik 1.5. Kamu Hizmetlerinden Memnuniyet Düzeyi (%), 2019	32

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Ölçek İfadelerine İlişkin Betimleyici İstatistikler	147
Ek 2. Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları.....	151
Ek 3. Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları.....	153
Ek 4. Anket Formu	158

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
ASELSAN	: Askerî Elektronik Sanayii
BM	: Birleşmiş Milletler
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GHQ	: General Health Questionnaire (Genel Sağlık Anketi)
GNH	: Gross National Happiness (Gayri Safi Milli Mutluluk)
GSYH	:Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HAVELSAN	: Hava Elektronik Sanayii
IND	: Immigratie- en Naturalisatiedienst (Hollanda Göç ve Vatandaşlık Kurumu)
IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
KFA	: Keşfedici faktör analizi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MIT	: Massachusetts Institute of Technology (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü)
MSCA	: Marie Skłodowska-Curie Actions (Marie Skłodowska Curie Uluslararası Burs ve Araştırma Dolaşım Destekleri)
NAFSA	: Association of International Educators (Uluslararası Eğitimciler Derneği)
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

OME	: Oxford Mutluluk Envanteri
TASSA	: Türk Amerikan Bilim İnsanları ve Akademisyenler Derneği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TUSAŞ	: TÜRK Havacılık ve Uzay Sanayii
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
USA	: United States of America (Amerika Birleşik Devletleri)
WVS	: World Values Survey (Dünya Değerler Araştırması)
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
YM	: Yaşam Memnuniyeti
YMA	: Yaşam Memnuniyeti Araştırması
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

İktisat biliminde uzun yıllardır varlığını sürdüren ana akım (ortodoks-neoklasik) iktisat kuramında iktisadi çalışmaların matematiksel yolla ifade edilmesi ve insan odaklı bir bilim olan iktisatta psikolojik faktörlerin göz ardı edilmesi eleştirilere yol açmıştır. Bu eleştiriler iktisadın yeni bir alt bilim dalı olan “Davranışsal İktisat” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Neoklasik iktisada göre çalışan ve yüksek gelire sahip olan kişiler daha çok mutlu olacaktır. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalar sadece gelir düzeyinin artmasının bir ülkenin/bir bireyin mutluluğu için yeterli olmadığını göstermektedir. Gelir kavramı maddi olanakları ifade ederken, gelişmişlik düzeyi daha çok insanın hayat kalitesi, erişebildiği olanaklar ya da hangi haklara sahip olduğu ile ilgilidir.

Bu çalışmada davranışsal iktisat içerisinde önemli bir yeri olan ve bir alt başlığını oluşturan mutluluk ekonomisi konusu ele alınmıştır. Son zamanlarda mutluluk ekonomisi adıyla yapılan çalışmalar bireylerin yaşam memnuniyetinde yalnızca nesnel faktörlerin etkili olmadığını göstermiştir. Bunun yanında neoklasik iktisadın ihmal ettiği bireyin inanç, sağlık, medeni durum, yaş, eğitim, etnik köken, istihdam durumu gibi sosyo demografik özelliklerinin yanı sıra kurumsal faktörler, ayrımcılık ve dışlanma vb. pek çok faktörün de etkili olduğu tespit edilmiştir. Bir çok alanda yapılan mutluluk araştırmaları göç alanında da yapılmaya başlanmıştır. Ancak literatüre bakıldığında uluslararası bir göç türü olan ve 1960 yıllarından sonra yaygınlaşmaya başlayan beyin göçü ile mutluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda literatürdeki boşluğu doldurmaya yönelik öncü çalışmalardan biri olması nedeniyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Ayrıca bu araştırmayla birlikte sosyal bilimlerde iki farklı disiplin bir araya getirilerek, beyin göçü ve ekonomi literatürü davranışsal iktisat alanında incelenecektir.

Çalışma, yurt dışına kendi istek ve iradeleriyle en az bir yıllığına gidip Türkiye’ye dönen akademisyenleri kapsamaktadır. Herhangi bir üniversitede çalışmalarını sürdüren Türk akademisyenlerin beyin göçüne bakışını yaşam memnuniyeti perspektifinden test etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, davranışsal iktisat tanımı ve kavramından, iktisat bilimi ile psikoloji bilimi arasındaki ilişkiden, davranışsal iktisadın tarihsel gelişiminden, ortaya çıkışından ve Neoklasik iktisada yöneltilen eleştirilerden bahsedilecektir. Daha sonra mutluluk konusuna ve ilgili tartışmalara katkı sağlayan

literatüre genel bir bakış sergilenecektir. Mutluluğun çeşitli alanlarda yapılan tanımlarına yer verilecek ve mutluluğun tarihsel süreç içerisinde nasıl gelişim gösterdiği irdelenecektir. Mutluluğa dair bazı kavramlar mevcuttur. Literatürdeki tartışmalar da bu kavramlar etrafında dönmektedir. Easterlin (2001) çalışmasında mutluluk, yaşam memnuniyeti, fayda, refah, iyi oluş ve öznel iyi oluş kavramlarını birbiri yerine kullandığını belirtmiştir. Bu kavramlarla ilişkili olarak, mutluluk modellenerek, mutluluğun ölçümünde kullanılacak yöntemler açıklanacaktır.

Başta mutluluk ve gelir arasındaki ilişki olmak üzere diğer değişkenler arasındaki ilişkiler gözden geçirilecektir. Özellikle 1974 yılında Easterlin'in yazmış olduğu ve "Easterlin Paradoksu" olarak adlandırılan paradoksa göre, ekonomik büyüme insanların mutluluğunu bir noktaya kadar artırmakta ancak insanların temel ihtiyaçlarını karşılayabildikleri aşamadan itibaren mutluluğu arttıramamaktadır. Yani hükümetler, insanların temel ihtiyaçlarını giderdiği noktadan itibaren artık "Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYİH)" değil "Gayri Safi Milli Mutluluğa (GNH)" yönelmelidir. Mutluluk üzerine yapılan çalışmalar bireylerin yaşam memnuniyeti üzerinde yalnızca nesnel ölçütlerin değil, bunların dışında inanç, sağlık, medeni durum, yaş, eğitim, etnik köken gibi diğer faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki mutluluk çalışmalarına özellikle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan çalışmalara yer verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde göç, beyin göçü kavramları, beyin göçünün tarihsel süreci, sebepleri, sonuçları incelenmiştir. Bu bağlamda tersine beyin göçü, beyin göçünden hareketle açıklanmıştır.

Günümüzde göç hareketlerinin en dikkat çeken türlerinden birisi de beyin göçüdür. Beyin göçü ile birlikte önemli olan bir başka göç türü de tersine beyin göçüdür. Tersine beyin göçü konusu da beyin göçü kadar önemli ve hatta ülkeden giden beyin göçünü çekme anlamında olumlu etkileri olabilen bir göçtürüdür. Son yıllarda yurt dışına giden yüksek nitelikli bireylerin Türkiye'ye tersine beyin göçü gerçekleştirmeleri için politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Bu amaçla kalkınma planları, kamu kurumlarının ve kamu özel işbirliklerinin politikaları, proje ve programlarına değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan son bölümde tezde kullanılacak olan anket oluşturulmuş ve yurt dışına kendi istek ve iradeleriyle en az 1 yıllığına gidip Türkiye'ye dönen ve herhangi bir üniversitede çalışmalarını sürdüren Türk akademisyenlere

uygulanmıştır. Anketin uygulanması sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiş ve sonuçları detaylı bir şekilde raporlanmıştır. Veri analizinde aritmetik ortalama, frekans dağılımı, bağımsız gruplar t testi, faktör ve güvenilirlik analizleri, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), regresyon analizleri ve doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır.

Araştırmaya katkıda bulunan katılımcıların cinsiyet, yaş, uyruk, medeni durum, öğretim durumu, gelir düzeyi, akademik unvan gibi kişisel ve demografik özelliklerini ve akademisyenlerin yurt dışı ve Türkiye'ye yönelik beyin göçü ve tersine beyin göçüyle ilgili genel durum ve düşüncelerini ortaya koymak amacıyla frekans dağılımları incelenmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklere ait skorlar değerlendirilerek en yüksek ortalamaya sahip ifadeler belirlenmiştir. Araştırmaya ait verileri ve sonuçları özetleyip yorumlamak için tercih edilen en uygun yoldur. Bu sayede katılımcıların en fazla ve en az katıldıkları ifadelere ulaşılabilir. Akademisyenleri Türkiye'den iten faktörler, yurt dışına çeken faktörler ve yaşam memnuniyetine ilişkin faktör ve güvenilirlik analizleri ile kavramların açıklandığı boyutlar belirlenip değişken sayısı azaltılmıştır.

Araştırmaya katkıda bulunan katılımcıların cinsiyet, uyruk, medeni durum gibi kişisel ve demografik özellikleri ve akademisyenlerin yurt dışı ve Türkiye'ye yönelik beyin göçü ve tersine beyin göçüyle ilgili genel durum ve düşünceleri bakımından farklılık olup olmadığına dair fark testleri uygulanmıştır. Önce sadece iki grup arasındaki farklılıkların tespit edildiği t testi yapılmıştır. Fakat çoğu çalışmada ikiden fazla grubun karşılaştırılmasına ihtiyaç duyulduğu için t testi yetersiz kalmaktadır. Bu ihtiyacı gidermek için en yaygın ve en bilinen test olan ANOVA analizi yapılmıştır. Bu analiz ile ikiden fazla grubu birlikte karşılaştırmak mümkündür. Bağımsız gruplar t testi ve ANOVA farklı grupların ortalamalarının eşitliğini test eder. Ancak değişkenler arasındaki ilişkinin biçimi hakkında ve matematiksel bir denklem oluşturma konusunda bilgi elde edilemez.

Araştırmacılar matematiksel bir denklem için regresyon analizi kullanmaktadırlar. Regresyon analizi modellemesinde özellikle yaşam memnuniyetinin iten ve çeken faktörleri nasıl etkilediği araştırılmaktadır. Ancak regresyon analizi ile elde edilen sonuçlar alt (detay) değişkenlerle ilgili açıklayıcı bilgi vermediği için Doğrulayıcı Faktör Analizine (DFA) başvurulmuştur. DFA sonucunda elde edilen uyum endekslerini baz alarak söz konusu faktörlerin geçerli bir yapıya sahip olup olmadıkları değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda yapılan literatür çalışması ve anketten elde edilen detaylı analizler ile hem ulusal hem de uluslararası literatürdeki eksikliğin giderilmesi amaçlanmaktadır.

1.BÖLÜM

1. DAVRANIŞSAL İKTİSAT VE MUTLULUK EKONOMİSİ

Bu bölümde iktisat ve psikoloji ilişkisi, davranışsal iktisat kavramının ortaya çıkışı, ve neoklasik iktisada yöneltilen eleştirilere değinilecektir. Daha sonra davranışsal iktisatın alt dalı olan mutluluk ekonomisi hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

1.1.Davranışsal İktisadın Tarihsel Gelişimi: İktisat ve Psikoloji İlişkisi

Egemen iktisat öğretisine göre insan davranışları rasyoneldir, bencildir, çıkarımı düşünür ve tek tip bir insan modelini kabul eder. Yani birey “homo economicus” denilen ekonomik insandır. Bunun aksinedavranışsal iktisada göre bireyin, ekonomik anlamda kararlarını verirken rasyonel olmaktan çok duygusal yönü ağır gelmektedir. Yani rasyonel ya da ekonomik insan kavramının akıl dışı olduğunu ifade eder. Ekonomideki insan faktörü gerçeğinden yola çıkarak ekonomi biliminin, psikolojik ve sosyal boyutunun da göz önünde bulundurulması gerektiğini savunur ve teknik boyuta indirgenemeyeceğini ifade eder.

İktisat biliminde hakimiyetini devam ettiren ana akım iktisat kuramı günümüzde hala bazı ekonomik anlamdaki sorulara cevap verememektedir. Yani günümüzde piyasa ekonomisi birçok yönüyle eleştirilmektedir. Bu bağlamda Neoklasik iktisada yöneltilen söz konusu eleştiriler şu şekilde sıralanabilir (Acar, 2016 :72; Alada, 2007: 3; Arnsperger ve Varoufakis, 2006: 6; Candan ve Hanedar, 2005: 2; Çakmak, 2008: 10; Dequech, 2007: 280; Erkan, 2016: 28-30;Loewenstein vd., 2008: 651; Ruben, 2011:33; Santos ve Chen, 2009: 82) :

- Ana akım iktisat kuramı modellerine psikolojiyle ilgili davranışları katmamaktadır. Oysa psikolojiye göre insanların tercih ve seçimlerinde yani davranışlarının altında sadece rasyonellik değil çok daha fazlası vardır.
- Ana akım iktisat kuramı sadece bireylerin rasyonel olduğu bir toplumu açıklayabilir. Oysa bireyin davranışını belirleyen pek çok dürtü vardır ve psikolojik, sosyolojik, fizyolojik faktörlerin çok karmaşık etkileri söz konusudur. Bunları görmezden gelmek, iktisatçının olayları açıklama yeteneğini büyük ölçüde kısıtlamaktadır.
- Ana akım iktisadın ifade ettiği iyi oluş ölçütleri neredeyse hepsi nesnel öğeler barındırmakta, hiçbir psikolojik durum içermemektedir. Bununla birlikte daha fazla

gelir, daha az işsizlik gibi öğelerle bireylerin iyi durumda olduğunu göstermesi kuramı yoğun eleştirilere neden olmuştur. Mutluluk kavramını açıklamada yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır.

- Davranışsal iktisat alanında yapılan mutluluk çalışmalarına bakıldığında gelirdeki bir artışın mutluluğu önemli ölçüde arttırmadığı görülmüştür. Bu durum neoklasik kuramın varsaydığı ilkeleri derinden sarsmıştır. Çalışmalarda gelir, işsizlik gibi nesnel kriterlerin bireylerin mutluluklarını ve yaşamdan memnuniyetlerini arttırmada tek başına yeterli olmadığı diğer değişkenlerin de incelenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.
- Ana akım iktisada göre nasıl bir fizikçi atomu, bir biyolog genleri temel nesnesi yaparak araştırıyorsa bir iktisatçı da temel nesne ya da birim olarak bireyi esas alır. Toplum dediğimiz şey bireylerden oluşmakta fakat bunların yanında sınıf, grup, cemaat, sendika gibi başka topluluklardan da oluşmaktadır. Neoklasik iktisat bunların hepsini göz ardı etmiştir. Tep tip haline getirdiği bireyin sadece rasyonel davranışlarını konu edinmiştir.
- Homo economicus neoklasik iktisadın temel varsayımını oluşturmaktadır. Birey homo economicus varsayımında, bilginin kaynağına akıl yolu ile ulaşmakta ve en rasyonel seçimi yapan varlık olarak görmektedir. Birey gerçekten “homo economicus” mudur? Bunun için psikoloji literatüründen yararlanılarak insanın kişilik oluşumuna bakmak gerekmektedir.
- Neoklasik kurama göre bir malı almak isteyen birey bütün seçenekleri değerlendirir ve en akılcı olanı tercih ettiğini düşünür. Oysa bireyin bu malı alırken bütün fiyatları araştırıp öğrenme şansı yoktur. Çünkü bundan doğan bir maliyetsöz konusudur. Aynı zamanda bir insan tutumluyken diğeri daha savurgansa durum farklılaşmaktadır. Tutumlu insan daha fazla seçeneği değerlendirirken daha savurgan insan ise piyasa araştırması yapmadan ürünü seçebilmektedir. Bir diğer durum ise bireylerin marka düşkünlüğüdür. Aynı tür maldan çeşitli markalarda aynı ürün mevcut iken bireyin marka tutkunluğu en pahalı marka dahi olsa bireyi o ürüne yöneltmektedir.
- Ana akım iktisat kuramına göre matematik iktisadi olayları açıklamada araç olmaktan çıkıp amaç haline dönüşmüştür.

- Ana akım yaklaşıma göre bireyler her zaman maksimum faydayı sağlamakta ve pazarlıklarında hiper-rasyonel tavır sergilemektedir. Adam Smith'den Alfred Marshall'a pek çok ünlü iktisatçı, insanları pür rasyonel ajanlar olarak tanımlar. Bu durumun fiyat teorisi için önemli bir koşul olduğunu varsayar. Bu varsayım irrasyonel yani akılcı olmayan bir davranış şekli olup gerçekçi bir düşünce değildir. Çünkü bu düşünce tarzı etik dediğimiz faktörü göz ardı etmektedir. Halbuki, ekonomik davranışlar kültüre, dine, ülkeye, cinsiyete, yaşa vb. dayandığı için güçlü bir etik boyuta da sahiptir.
- Kar ve ücret, sermaye ve emek kavramının üretime olan marjinal katkısıyla oluşmaktadır.
- Ana akım kurama göre piyasa ekonomisi daima denge düzeyindedir. Bu yüzden devlet piyasalara müdahale etmemelidir. Çünkü fiyatlar esnektir ve denge zaten sağlanacaktır.
- Ana akım yaklaşım, piyasaları tam rekabet yaklaşımına göre incelemektedir. Oysa gerçek hayatta tam rekabetin uygulanması pek mümkün değildir. Oysa neoklasik iktisat bütün belirsizlikleri ihmal etmiştir. Oysa karar alma sürecinin çoğu risk ve belirsizlik altında gerçekleşmektedir. Örneğin tam rekabet piyasasına göre bireylerin tam bilgiye sahip oldukları varsayımı günümüz krizlerini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte homojenlik varsayımı günümüz gerçeğine ters düşmektedir. Mobilite varsayımı da hem mal ve hizmetlerin hem de üretim faktörlerinin günümüzde uluslararası alanda mobilitesinin engellenmesi nedeniyle gerçeği yansıtmamaktadır.
- Diğer şartların değişmediği varsayımı olarak adlandırılan "Ceteris Paribus" kavramı iktisatçıların olaylara sadece belli açıdan ve sınırlı olarak bakmalarına neden olmuştur. Yani modele sayısal anlamda dahil edilemeyen ama modelin asıl belirleyici olan psikolojik, sosyal, kültürel vb. bir çok değişken saf dışı bırakılmıştır. Bu da çıkan sonuçların doğru bir şekilde yorumlanmamasına veya eksik yorumlanmasına neden olmuştur.
- Ana akım iktisatta firmanın üretim fonksiyonuna göre firmalar tam bilgi ve donanıma sahip, fiyatı veri alan, hepsinin aynı teknolojilere sahip olduğunu varsayan bir yapıya sahiptir. Oysa bu gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Ana akım iktisat kuramına yöneltilen bu eleştiriler doğrultusunda daha önce iktisadın göz ardı ettiği olduğu insan boyutu ön plana çıkmaya başlamıştır. Böyle bir durumun söz

konusu olduğu dönemlerde psikolojik iktisat veya iktisat psikoloji adıyla anılan ve daha sonraları davranışsal iktisat adını alan bilim iktisadın bir alt dalı olarak gelişmeye başlamıştır.

Davranışsal iktisadın tarihsel süreci, Mandler tarafından oluşturulan ve yaygın olarak kullanılan modern iktisat ve psikoloji ilişkisi üç dönemde incelenebilir: Bu dönemlerden ilki Klasik Dönem, ikinci olarak Erken Neoklasik Dönem ve son olarak ise Savaş Sonrası Neoklasik Dönemdir (Angner ve Loewenstein, 2006: 3).

İktisat ile psikoloji gibi iki farklı disiplin arasındaki ilişki Klasik İktisat dönemine kadar gitmektedir. David Hume, Adam Smith ve Jeremy Bentham gibi klasik dönem iktisatçıların çalışmalarında psikoloji ile ilgili analizler yaptıkları görülmüştür. Bu iktisatçılar psikolojiden yararlanarak kişilerin ekonomik alandaki davranış biçimlerinin temel noktalarını açıklamaya uğraşmışlardır. Ünlü İskoçya'lı filozof David Hume iktisadı bağımsız sosyal bilim haline getiren ilk modern iktisatçı olarak anılmaktadır. Adam Smith'ten daha önde yer alan Hume'nin iktisada bakış açısı, tarihin etkileri ve insan davranışlarını içermektedir (Dağ, 2016:950). Hume, deney ve gözleme dayalı ve insan ilmi adını verdiği bir sosyal bilim oluşturmaya çalışmıştır. Ekonomik bağlamda da tarihsel ve psikolojik unsurlara yer verdiğini görmek mümkündür.

David Hume'dan etkilenen Smith, insan davranışlarının altında yatan psikolojik temellere büyük ilgi göstermiştir. Bilhassa Smith'in bireyin psikolojik anlamda davranışlarını inceleyen “Ahlaki Duygular Teorisi” isimli çalışması bu anlamda önemlidir (Çalık ve Düzü, 2009:2).

Smith'e göre “Ahlaki Duygular Teorisi” adlı eserinde yer alan “sempati” kavramı bireyin davranışının belirleyicisidir. Yani, insanlar neşelerini ve üzüntülerini paylaşırken, kendilerine ait neşe ve üzüntülerine başka kişileri ortak etmek istemektedir. Ancak bunun yanı sıra açıklayıcı bir unsur olarak “kendini sevme” ilkesi de yer almaktadır. İnsan, sosyal yapıda bir varlık olduğu için iki ilke birbirleriyle çelişki göstermez. Diğer bir ifadeyle insan başkalarının değer yargılarına ve bakış açılarına her şeyden fazla önem vermektedir (Buğra, 1995: 97).

Ahlaki Duygular Teorisi'nde en önemli nokta Duygudaşlık Kanunu'dur. Duygudaşlık Kanununda süreç şu şekilde işler. Önce insanlar başka bir kimsenin eylemleri ve karakterlerini değerlendirir. Sonra kendilerini o insanın bulunduğu yere koyar ve bireyin

davranışına neden olan duygulara uyum sağlayabilirlerse onaylama sürecine geçerler. Bu şekilde hareket ederek onaylamadıkları davranışları reddeder veya kınarlar (Erdem ve Çelenk, 1985/2014: 11).

Smith'e göre genellikle zevk ve acı geçicidir. İnsan doğasının acısı asla kalıcı olamaz. Bir felaket sonrasında kişi çaba harcamaz ve huzur kendiliğinden gelir. Örneğin tahta bacağı olan bir adam şüphesiz çok acı çeker ve hayatının geri kalanında acı çekmeye devam etmesi gerektiğini düşünür. Yani bu büyük bir rahatsızlıktır diyerek kabul edip genellikle insanların içinde buldukları duruma kolay adapte olduklarını ve neticede genel olarak mutlu ve üzücü hislerin süresini abarttıklarını gözlemlemiştir (Ashraf vd., 2005: 137).

Smith'e göre sadece iktisadi çıkarlar davranışları etkilemez. Bunun yanında diğer insanlara olan sempati ve saygı duyguları insanların birbirlerinin görüşlerinden etkilenerek de hareket edebilmelerine neden olabilmektedir. Mandeville'in "Arılar Masalı" isimli eserinde, Smith'in "sempati" ilkesi şöyle ifade edilebilir. İnsanların onaylanmaya ve takdir edilmeye duydukları ihtiyaç vurgusunun etkisinde kaldığı söylenebilir. Smith'in Ahlaki Duygular Teorisi ve Mandeville'nin Arılar Masalı adlı eserinde belirtilen görüşlerde en büyük farkın bencillik kavramı üzerine olduğu söylenebilir. Bencillik kavramı Arılar Masalı'nda temel bir dürtüdür ve insanların bencilce davranış sergilemesi toplumun faydasıdır. Ahlaki Duygular Teorisi'nde ise temel dürtü sempati yani başkalarının gözündeki değerimizdir (Ruben ve Dumludağ, 2015: 5 ; Ersoy, 2008: 281).

Adam Smith'in 1776 yılında yayınlanan "Ulusların Zenginliği" isimli eseri iktisat dünyasında çığır açmıştır. Bu eserinde sempati kavramından bahsedilmemektedir. Ulusların Zenginliği isimli eserinde kişisel çıkar arayışı, mübadele ve takas üzerinde durulmaktadır. Buna göre birey, isteklerini kişisel çıkardürtüsüyle hareket ederek değil diğer bireylerle değişim ilişkilerine girerek elde etmeye çalışır (Buğra, 1995: 101-102).

Klasik Teori'nin en güçlü temsilcilerinden bir diğeri de Bentham'dır. İktisat tarihine iki önemli katkıda bulunmuştur. Bunlardan biri sonradan marjinal fayda teorisi adını alacak olan kıymet teorisinin temellerini atmasıdır. Diğeri ise refah ekonomisinin konusunu oluşturan refahın tanımı, ölçülmesi, arttırılması için neler yapılması gerektiği konusunda ilk görüşleri ortaya koymasıdır. Bentham daha çok iktisadın felsefi, psikolojik ve ahlaki temellerinin oluşturulmasında ön plana çıkmıştır (Savaş, 2000: 203).

Bentham “Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş” adlı kitabında doğa, insanlığı acı ve zevk olmak üzere iki efendinin yönetimine bırakmıştır. İki efendinin yanlış ve doğrunun seçimini ayrıca sebep ve sonuç ilişkisini açıklayacak en önemli unsurlar olduğunu ifade etmiştir. Bentham “Anayasal Metin” adlı son eserinde de bazen fayda bazen de en büyük mutluluk ilkesini kullanan bu kavrama sıkça değinmiştir (Savaş, 2000: 204). Yalnızca filozof olarak değil iktisatçı olarak da değerini fayda teorisini düzenlemiştir. Ricardo, Mill ve Jevons’un iktisadi düşüncelerinin şekillenmesine Bentham’ın insan yapısı düşüncesi yardımcı olmuştur (Kanalıcı, 2001: 64).

William Stanly Jevons tarafından erken dönem neoklasik iktisat bilimi en iyi şekilde karakterize edilmiştir. Carl Menger, Leon Walras vd. gibi iktisatçılar da bu görüşü benimsemişlerdir. Bu kişiler hedonik (hazcı) psikoloji anlayışından aldıkları bilgileri kendi iktisadi anlayışlarına uyarlamışlardır. Buna göre kişiye en fazla fayda sağlamak için, faydasını ise en üst noktaya yani maksimuma çıkarmaya çalışmaktadır. Bu iktisatçılar fayda kavramını zevk veya mutluluk ile ifade etmektedir. Ayrıca William Stanly Jevons’a göre de fayda kavramı bireyin mutluluğu ile ölçülmelidir (Angner ve Loewenstein, 2006:6).

Francis Edgeworth de erken dönem neoklasik iktisadın temsilcileri arasında yer alan önemli isimlerden birisidir. İktisadi davranışların psikoloji ile ilgili kısımlarını “kutu diyagramı” adını verdiği kavramla açıklamıştır. Buna göre bireyin faydası mutlak miktarlardan başka bu miktarların referans noktalarına da bağlıdır. Bunu “İntibak Kanunu” adıyla adlandırmaktadır. Bu kanun, uyum kavramı ile aynı şeyi ifade etmektedir. Alfred Marshall, “Principles of Economics” adlı eserinde iktisadi “bir yönü ile serveti inceleme bilimi” olarak görmektedir. Diğer yandan dainsanı inceleme bilimi olarak ifade etmektedir. Marshall’ın iktisat teorisi çalışması olan “insan doğası” üzerindeki çalışmaları ile psikoloji üzerine olan “insan karakteri” çalışmaları arasında ilişki vardır. Yani Alfred Marshall’a ait iktisat çalışmaları da psikoloji bilimine ait çalışmalarından etkilenmiştir (Eser ve Toigonbaeva, 2011:291).

Irving Fisher de neoklasik iktisat kuramına ait iktisatçılardandır. Fisher para yanılığsı ve zaman tercihi gibi kavramları açıklarken psikolojiden yararlanmıştır. İktisadi faktörleri psikolojik faktörlerden yararlanarak açıklamaya çalışmıştır. Zamanlararası tercih teorisini, tüketimi açıklamak için geliştirmiştir. Bu teoride kişisel faktörlerin de iktisadi faktörler kadar etkili olduğunu belirtmiştir. Yanılma ve algı gibi kavramlardan ilk kez bahsetmiştir. Bireylere göre kurda veya fiyatlarda bir değişme olduğunda yerel para birimi değişmemekte

aynı kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle gerçek veya nominal değer bireyler tarafından karıştırılmakta ve konjonktürel dalgalanmalar para yanılığısı ile daha fazla artmaktadır (Eser ve Toigonbaeva, 2011:292). Kısacası erken dönem neoklasik iktisatçılar için psikoloji, iktisadın önemli bir parçası olmuştur. Bu dönem, 1930'lara kadar devam etmiştir.

Savaş sonrası neoklasik iktisatçılar, iktisat ve psikoloji bilimi arasına mesafe koymak istemişlerdir. Bunun nedeni ise eğer bu iki bilim birleşirse iktisadın temelleri sarsılacak düşüncesinde olmalarıdır. Ayrıca bu dönemde ekonomistler zaten psikolojiden memnuniyetsizlik duymaktadıydılar. Buna bir de Benthamcı faydanın hedonik varsayımlarından duyulan memnuniyetsizlik eşlik edince iktisadı psikolojiden ayırmaya yönelik çalışmalar başlamıştır (Camerer ve Loewenstein, 2002:4).

Savaş sonrası neoklasik görüşe veya sıklıkla dile getirilen ordinalizme göre temel varsayım, bireylerin tercih alanlarının farklılık göstermesidir. Farklı malların farklı kullanım alanları ve farklı faydaları bulunmaktadır (Angner ve Loewenstein, 2006: 9). Artık fayda yerine tercihler kullanılmaktaydı ve bu sayede iktisat psikolojiden ayrılmış olacaktı. Ordinalistler fayda kavramını tercihler sonucunda duyulan memnuniyet olarak tanımlamışlardır. Savaş sonrası neoklasik iktisatçılar tercihler ya da seçim yaparken karşılaştıkları sorunlar karşısında bilinemezci bir tavır sergilemişlerdir. Kısacası bireylerin psikolojik durumları ile ilgili varsayımlarda bulunan erken dönem neoklasik iktisatçıların yerini, tercihlerin geçişliliği varsayımına "kanıtlanmamıştır ama doğruluğu kabul edilir" düşüncesiyle yaklaşan savaş sonrası ordinalistler almıştır (Angner ve Loewenstein, 2006:10).

Kardinal faydadan ordinal faydaya geçilmesi ile birlikte başlayan 1930'lı ve 1940'lı yıllarda John Hicks, Roy George Allen ve Paul Samuelson ile başlayan ve Rasyonel Seçim Teorisi'nin iktisat teorisinde temel alınmasıyla psikolojik konular ekonomiden neredeyse tamamen dışlanmıştır (Gül, 2017: 12). Sonuç olarak klasik dönem ve erken dönem neoklasik iktisatçılar ile savaş sonrası neoklasik iktisatçılar birbirlerinden kesin bir şekilde ayrılmaktadırlar (Angner ve Loewenstein, 2006:13).

20. yüzyılın başlarında, neoklasik iktisat bireyin seçim davranışını açıklamakta yetersiz kalmıştır. Psikolojik inandırıcılık ile bir çözüm bulunabileceği tartışılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda kurumsal iktisadın ve Keynesyen iktisadın rolü büyüktür. Kurumsal iktisat genel olarak neoklasik iktisada bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Kurumsal

iktisadın felsefi dayanağı pragmatizmdir. Buna göre her şey pratik fayda ölçüsüne göre değerlendirilir ve faydalı olmayan bir şey doğru değildir. Bu bağlamda kurumsal iktisatçılar ordinalist yaklaşımı şiddetle eleştirmişlerdir. Kurumsalcılar hazcı psikolojinin eksik yönlerini kabul etmektedirler. Ancak psikolojinin tamamen göz ardı edilmesinin de hata olacağına inanmışlardır (Angner ve Loewenstein, 2006: 16). Özellikle, ekonomik olguları açıklamak için Thorstein B. Veblen, Wesley C. Mitchell ve Carleton Parker gibi isimler içgüdü teorisi ile ilgili bilimsel çalışmalar yapmışlardır (Lewin, 1996: 1300).

Neoklasik iktisattan farklı olarak psikolojiye yaptığı katkıları ile tanınan bir diğer makro ekonomist, John Maynard Keynes'dir. Keynes 1936 yılında yayınlanan "General Theory" adlı kitabında davranışsal iktisada büyük katkı yapmıştır. Keynes (1936) yazmış olduğu bir paragrafta şöyle ifade etmektedir: "Ahlaki, hedonistik ya da ekonomik olsun veya olmasın pozitif faaliyetlerimizin büyük kısmı, matematiksel bir beklentiden ziyade spontane optimizme bağlıdır. Sonuçlarının ancak günler sonra alınabileceği olumlu bir şeyler yapmak için verdiğimiz kararların muhtemelen birçoğu ancak bir coşku ve eylemsizlikten ziyade eylemin spontane dürtüsü sonucunda alınabilir". Yukarıdaki paragraftaki ifadeden anlaşılacağı üzere Keynes, ordinalizmden iki şekilde sapmaktadır: Birincisi, fiili davranışın beklenen fayda modeliyle yeterince açıklanamayacağını önermesidir. İkincisi ise, iktisadi davranışın motivasyonu ile ilgili düşüncesidir (Angner ve Loewenstein, 2006:18).

Keynes, psikolojik konulara girişimcilerin hayvani içgüdüleri, tüketim eğilimi gibi kavramlarla giriş yapmıştır. Keynes'e göre, yatırımcının ve girişimcinin para kazanma hırsını temsil eden hayvani içgüdü sonucunda iktisadi kararlar alınabilmektedir (Eser ve Toigonbaeva, 2011:295). Akerlof (2002) ise, Keynes'in çalışanların nominal ücret indirimini kabul etmeyerek direnecekleri varsayımının, psikolojik teori ile örtüştüğünü belirtmiştir. (Tomer, 2007: 472-473).

İktisadi varsayımların psikoloji bilimine dahil edilmesi ile birlikte ekonomik insan olarak adlandırılan "homoeconomicus" ve bununla ilgili teoriler sarsılma göstermiştir. Sosyal bilimlerle birlikte ilerlemeye başlayan ekonomi bilimi, yeni iktisat kuramları ile sınırları zorlamıştır (Soydal, 2010: 216).

20 yüzyılda kurumsal iktisatçıların yanında birinci nesil (eski) davranışsal iktisat ve ikinci nesil (yeni) davranışsal iktisat olarak ayrılan iktisatçılarda neoklasik iktisada karşı

psikolojik temelli eleştiriler yapmışlardır (Sent, 2004: 740). Davranışsal iktisat kavramının da ilk kez 1958 yılında yaptıkları çalışmada Kenneth, Boulding ve Harold Johnson tarafından ifade edildiğini söylemişlerdir (Angner ve Loewenstein, 2006:1) George Katona tarafından da şekillendirildiği bazı kaynaklarda belirtilmektedir (Gilad vd., 1984:1).

Herbert Simon, George Katona, Harvey Leibenstein ve Tibor Scitovsky 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan birinci nesil davranışsal iktisatçılardandır. Rasyonalitenin önemi ve psikoloji üzerine pek çok çalışma yapmışlardır. Bu çalışmalar her ne kadar ilgi görse de iktisadın yönünü değiştirememiştir (Cameer ve Loewenstein, 2002: 3).

Birinci nesil davranışsal iktisada fayda sağlayanlar dört gruba ayrılmıştır. İlki sınırlı rasyonellik, memnuniyet ve benzerlikler üzerine çalışan ve Carnegie Mellon Üniversitesinde görev yapan James March, Richard Cyert ve Hebert Simon'dur. İlaveten Sidney Winter ve Richard Nelson gibi Yale Üniversitesi'nde görev yapan araştırmacılar da yukarıda bahsedilen çalışmalara katkıda bulunmuşlardır. İkinci grupta yer alan George Katona psikolojik ekonomiye ilgi duymaktadır. Carnegie'de araştırma yapanlar firma davranışları üzerine çalışmaktadırlar. Öte yandan Katona ve arkadaşları makroekonomi ve tüketici davranışları üzerinde çalışmışlardır. Bir diğer grupta yer alan Philip Walter Sawford Andrews, D.McLean-Lamberton, Jacob Marschak, George B. Richardson ve George L.Shackle ise koordinasyon ile belirsizlik üzerine çalışmalar yapmışlardır. Son grup olan dördüncü gruptakiler eklektizm ve entegrasyon konularına odaklanmışlardır. Bu alanda çalışan isimler Richard Shaw, John Sutton, Andrew Tylecote ve Peter Earl vb. araştırmacılarıdır. Bu araştırmacılar genel olarak denge, faydayı maksimize etme konuları üzerine çalışmalar yapmışlardır (Sent, 2004:740-741).

İkinci nesil davranışsal iktisada katkı sağlayanlar Daniel Kahneman ve Amos Tversky gibi araştırmacılarıdır. Birinci nesil davranışsal iktisatçılar ana akım iktisadı reddedip alternatif modellere yoğunlaşmışlardır. İkinci nesil davranışsal iktisatçılar ise tam tersi ana akım iktisadın temel düşünce yapısını korumaya çalışmışlardır. Bir yandan da sapmalar ve bilişsel kısıtlar ile ilgili varsayımları, alternatif kuramlar ile geliştirip açıklamışlardır (Ruben ve Dumludağ, 2018: 45)

Çalışmalarını üç başlık altında toplayan Kahneman ve Tversky, ilk olarak kişilerin belirsizlik altındayken nasıl karar verdiklerini 1974 yılında yaptıkları çalışma ile incelemişlerdir. Daha sonra 1979 yılında "Beklenti Teorisi: Risk Altında Karar Alma"adlı

çalışmalarıyla beklenen fayda kuramına değinmişler ve böylece davranışsal iktisada farklı bir bakış açısı geliştirmişlerdir. Sonraki çalışmaları ise beklenen fayda kuramının başarısız olması nedeniyle olmuştur. Bu nedenle 1979 ve 1992 yıllarında alternatif model geliştirerek bireylerin risk altındayken karar almalarının neye bağlı olduğunu açıklamaya çalışmışlardır. 1981 ve 1998 yıllarında çevreleme etkisi kavramının bireylerin tercihlerinde önemli bir etkisi olduğunu araştırdıkları çalışmaları ise son grubu oluşturmaktadır (Kahneman, 2003:1; Ruben ve Dumludağ, 2015:8).

Richard Thaler da ikinci nesil davranışsal iktisada önemli katkılarda bulunarak finansal piyasalar, karar alma süreci gibi konularda önemli araştırmalar yapmıştır. Batık maliyet, alternatif maliyet gibi kavramlar üzerine 1980 yılında yapmış olduğu çalışma ile tüketicileri rasyonellikten uzaklaştıran konulara değinmiş ve davranışsal iktisada katkılar sunmuştur. Yani kişiler karar alma sürecinde duygularını daha çok kullanmaktadır (Eser ve Toigonbaeva, 2011: 299-300).

2001 yılında Nobel ödülü alan George Akerlof da davranışsal iktisat açısından bir başka önemli isimdir. Kendisi gibi asimetrik bilgi yani eksik bilgi altında piyasalar nasıl çalışır konularıyla ilgilenen Michael Spence ve Joseph Stiglitz ile Nobel ödülünü paylaşmıştır. Ödülünü alırken “Behavioral Macroeconomics and Macroeconomics Behavior” içerikli konuşmasında bazı önemli konulardan bahsetmiştir. Bunlar kayıplara olan tepki, kimlik, parasal aldanma, adil olma gibi davranışsal iktisadi ilgilendiren önemli kavramlardır (Ruben ve Dumludağ, 2018: 49).

Davranışsal iktisat alanında pek çok araştırmacının Nobel ödülü alması bu alanın öneminin giderek arttığını göstermektedir. Andrei Shleifer 1999 yılında Amerikan Ekonomi Kurumu tarafından verilen ödülü almaya layık görülmüştür. 2001 yılında bu ödüle layık görülen isimler ise Joseph Stiglitz, George Akerlof ve Michael Spence'dir. Yine 2002 yılında Kahneman, V. L. Smith ile Nobel İktisat Ödülünü paylaşmıştır. Kahneman, psikolojik araştırmalarda iktisadi davranışları ve kararları hangi psikolojik faktörlerin etkilediğini ortaya koyarak iktisadın psikolojik tarafını aydınlatmaya çalışmıştır. 2017 yılında ise Richard H. Thaler psikolojik varsayımları ekonomik karar alma analizleri ile birleştirerek, insani faktörlerin piyasa süreçlerini nasıl etkilediğini araştırmış olup, davranışsal iktisada katkılarında dolayı Nobel ödülünü almıştır (Ersoy, 2008: 733, Ruben ve Dumludağ, 2018: 48).

Ülkelerin kalkınmalarına destek olmak amacıyla son yıllarda davranışsal kalkınma politikaları için deneysel çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Hindistan ve Kenya gibi ülkelerde Michael Kremer, Abhijit Banerjee ve Esther Duflo gibi isimlerin çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Belli bir yaş altında yer alan çocukların ücretsiz olarak aşılınması, ücretsiz olarak yemek ve kitap verilmesi gibi çalışmalar bunlardan bazılarıdır. Bu deneysel çalışmalarla bu kişiler 2019 yılında “Nobel Ekonomi Ödülü” almışlardır (Kamilçelebi, 2019:28).

Bu bölümde insan faktörünü göz ardı eden neoklasik iktisada yöneltelen eleştirilere, iktisat ve psikoloji arasındaki ilişkiye, davranışsal iktisadın tarihsel süreci gibi davranışsal iktisat hakkında temel bilgiler verebilecek düzeydeki konulara değinilmiştir. Bir sonraki başlık olan “Mutluluk Ekonomisi” adlı bölümde mutluluk literatürü ile ilgili ayrıntılı bilgiye yer verilmiştir.

1.2. Mutluluk Kavramı ve Ölçüm Yöntemleri

Her geçen gün daha da önemli hale gelen mutluluk kavramı, insanın duyduğunda bile zevk aldığı ve yaşamı boyunca en çok arzuladığı bir duygudur. Pek çok kişi mutluluk düzeyini arttırarak mutluluğun anahtarını elinde tutmak istemektedir. Bu nedenle mutluluk ve iyi yaşamaya dair konular yüzyıllardır filozof ve din adamlarının tartışma ve açıklamalarına konu olmuştur (Easterlin, 2004: 26). Bununla birlikte mutluluğun tam bir tanımının yapılamadığı görülmektedir. Her araştırmacı mutluluğu farklı şekillerde tanımlamıştır bu da mutluluk kavramının farklı açılardan değerlendirilmesini sağlamıştır.

Tarih boyunca bilim insanı, politikacı, felsefeci, din adamı, sosyolog, yazar, psikolog, araştırmacı gibi pek çok farklı alanlarda faaliyet gösteren kişiler mutluluğu tanımlamaya çalışmıştır. 4. yüzyılda yaşamış olan Aristoteles’in eserlerinde mutluluk kavramıyla ilgili ilk çalışmalara rastlanmıştır. Aristoteles’e göre mutluluk insan yaşamının gayesidir ve insanların tamamı yaşamı boyunca mutluluğu arar. O halde mutluluk bir tür eğitim veya çalışmayla kazanılır. Eğitimin üç ögesi söz konusudur. Bunlar; doğumla gelen, eğitimle edinilen ve akıl yürütmeye öğrenilen durumlardır (Büyükdüvenci, 1993: 41-43)

Mutluluk kavramını Farabi de, Aristo’ya benzer bir şekilde incelemiştir. Bu durumda mutluluk insanın ulaşacağı en yüce gayedir ve yapılan en yüksek iyilik anlamına gelmektedir (Arkan, 2005: 388). Mutluluğu insan doğasının nihai gayesi olarak ifade eden Sokrates için bilgi mutluluk verici şeydir ve mutluluğun kaynağıdır. Mutluluğa en büyük

engel ise bilgisizliktir (Özkan, 2013: 43).

Mutluluğa yönelik yaklaşımlara düşünceleri kilise tarafından dayatılan Orta Çağ Avrupası açısından bakıldığında çok olumlu olmadığı görülmektedir. “Acı çekme” anlayışı Hz. İsa'nın çektiği sıkıntılar referans gösterilerek bir nevi kutsal hale getirilmiştir. İnsan asıl mutluluğa öldükten sonra ulaşacaktır. Yani mutluluğa yeryüzünde yer yoktur (Veenhoven ve Dumludağ, 2018: 226). Bu nedenle kilise, dünyevi zevklerin peşinden koşulmasını hoş bakmamaktadır.

Çeşitli bilim dallarında, öznel bir duygulanım olan mutluluk kavramı ve onun ölçülebilirliği uzun yıllardır bir tartışma konusu olmuştur. Mutluluğun ölçümü üzerine nörologlar ve psikologlar uzun yıllardır çalışmalar yapmaktadırlar. Son yıllarda neredeyse her alanda popülerliği artan mutluluk konusu iktisatçılar arasında da "mutluluk ekonomisi" adı altında çalışılmaya başlanmıştır. İktisatçılar için mutluluk kavramı, fayda veya refah gibi açık bir tanıma sahip değildir. Günümüzde mutluluk ile ilgili birçok tanım mevcuttur. Bu tanımlardan kısaca söz edilecek olursa;

Diener ve Seligman'a (2004) göre, mutluluğun yaşam tatmini, hayattan zevk alma, pozitif duygular, yaşamın anlamlı olması ve hoşnut olma hissi gibi birçok anlamı vardır. Ruut Veenhoven (1984) mutluluğu veya öznel iyi oluşu, bireyin bir bütün olarak yaşam kalitesini değerlendirmesi ve bu değerlendirme sonucu ulaştığı olumluluk derecesi olarak tanımlamıştır. Mutluluk alanında yapılan çalışmalara öncülük eden "Hedonic Relativism And Planning Good Society" adlı çalışma Brickman ve Campbell tarafından 1971 yılında yapılmış olup, mutluluk konusunun önünü açarak ekonomi alanında da tartışılmaya başlanmasını sağlamıştır (Gül, 2017:23). Tibor Scitovsky (1976) ve Richard Easterlin (1974) birkaç yıl sonra "Mutluluk Paradoksu" olarak anılan ve daha sonra "Easterlin Paradoksu" olarak bilinen çalışmalarıyla, iktisat alanında mutluluk ile ilgili çok önemli şeyler söylemişlerdir. Konunun öneminin artması ile birlikte mutluluk ve ekonomiyi birlikte ele alan pek çok çalışma yapılmaya başlanmış ve hala yapılmaya devam etmektedir (Gül, 2017:23).

Mutluluk çalışmaları pek çok nedenle iktisatçılar tarafından incelenmektedir. Uzun yıllardır süregelen refahın mutlulukla doğrudan ilişkisi olduğu düşüncesi bu nedenlerin en önemlisidir. Pek çok iktisatçı, bireylerin ekonomik durumlarını refah ile doğrudan ilişkilendirmiştir. İktisatçılara göre nesnel ölçütler kişilerin yaşam memnuniyeti veya iyi

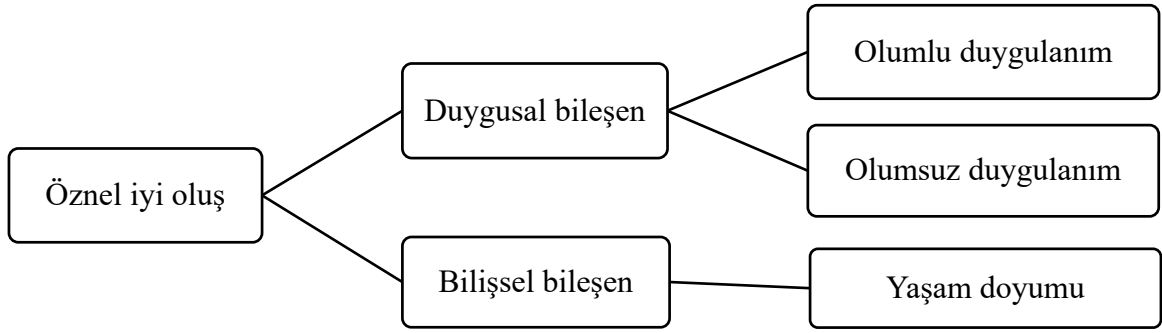
oluş halini göstermektedir (Gökdemir Dumludağ, 2011: 51).

Ayrıca iktisatçıların mutluluk konusuyla ilgilenmelerinin bir diğer nedeni de ekonomi politikalarıdır. Sosyal sermaye büyüklüğü, yönetim kalitesi gibi kurumsal faktörlerin bireylerin mutluluğu üzerindeki etkisini görebilmeyi amaçlamaktadırlar. Elde edilen sonuçlara göre politika geliştirebilmek için de mutluluk alanında yoğun çalışmalar yapılmaktadır.

Mutluluk ile yakından ilişkili bazı kavramlar söz konusudur. İyi oluş, yaşam kalitesi, yaşam memnuniyeti, yaşam doyumu, öznel iyi oluş, refah ve fayda bunlardan bazılarıdır. Bu kavramlar şu şekilde açıklanabilir.

İyi oluş kavramı evlilikte, aile yaşantısında, toplumda, sağlıkta, boş vakitte, ortamda, barınmada ve arkadaşlıklarda mutlu olmayı da içine alarak yaşam memnuniyetini geniş anlamda açıklamaya çalışır. Refah ise bireyin gelire göre veya satın alabileceği mal ve hizmetlerin onun iyi oluşuna katkısını değerlendirmesi ile tanımlanır. Maddi refah ise gelir ve varlıktan dolayı oluşmaktadır. Mutluluk ise insanların hayatlarında başına gelen durumlar karşısında verdiği pozitif değerlendirmelerin derecesi olarak tanımlanmaktadır. Birey fayda maksimizasyonunu, geleneksel iktisadi görüşe göre, geliri ile sınırlandırarak boş zamanın, malların ve başka aktivitelerin tüketimini optimum derecede hesaplayarak yapar. Bu sayede bireysel faydasına ulaşır ve bu noktada bireyin rahat içinde yaşadığı kabul edilir (Gökdemir Dumludağ, 2011:38).

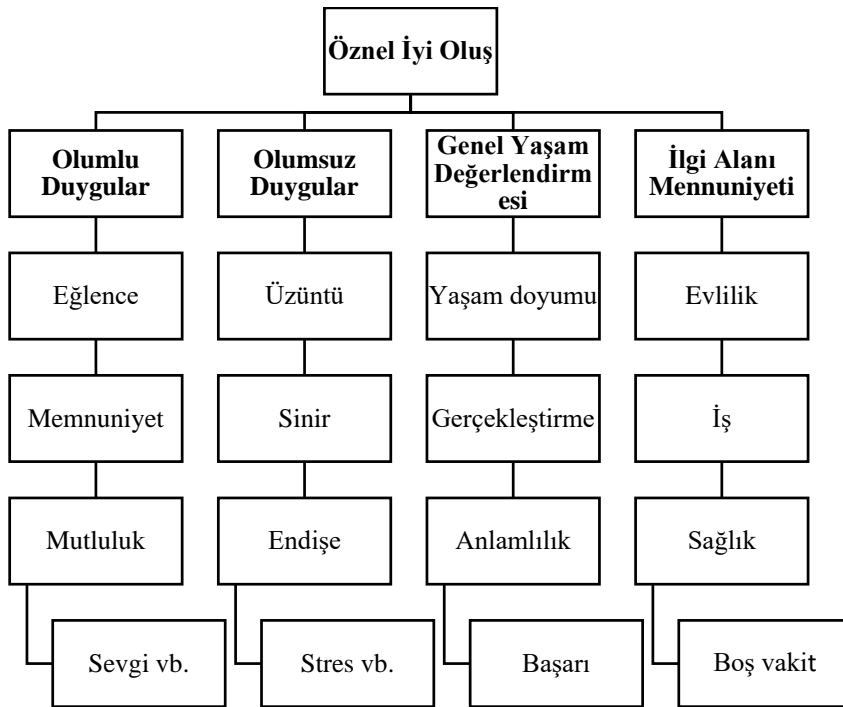
Psikolojide öznel iyi oluş, toplumda mutluluk olarak bilinen kavram, kişinin yaşamından yüksek tatmin elde etmesi ve olumlu duyguları daha çok yaşarken olumsuz duygulara hayatında daha az yer vermesi olarak tanımlanabilir (Myers ve Diener, 1995:11). Buna günlük konuşma dilinde mutluluk da denir. Yani mutluluk ve öznel iyi olma birbirlerinin yerine kullanılabilir (Diener, 2000). Ayrıca bu kavram, kapsayıcı bir nitelikte olup iyilik düzeyini göstermektedir. Aynı zamanda kişilerin öznel olarak hayatlarını değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkar (Diener ve Ryan, 2009).

Kaynak: Kangal, 2013: 218.

Şekil 1.1. Öznel İyi Oluşa Ait Bileşenler

Şekil 1.1’de gösterildiği gibi bilişsel bileşen ve duygusal bileşen adı verilen iki ana bileşen öznel iyi oluşu oluşturmaktadır. İlki olan bilişsel bileşen yaşam tatminini (doyumu) ifade etmektedir. Diğeri duygusal bileşendir ve olumlu duygulanım ile olumsuz duygulanımdan oluşmaktadır (Kangal, 2013: 218).

Kaynak: Diener vd., 199: 277

Şekil 1.2. Öznel İyi Oluşun Hiyerarşik Yapısı

Öznel iyi oluşun hiyerarşik yapısı ise Şekil 1.2 'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Öznel iyi oluş olumlu ve olumsuz duygulanım, genel yaşam değerlendirmesi ve ilgi alanı memnuniyetinden oluşmaktadır. Olumlu duygulanım; sevgi, eğlence, memnuniyet, mutluluk vb. duyguları ifade ederken olumsuz duygulanım ise tam tersi üzüntü, sinir, endişe, stres vb. duyguları ifade etmektedir. Genel yaşam değerlendirmesi ise yaşam doyumu, gerçekleştirme, anlamlılık ve başarıyı yansıtmaktadır. İlgi alanı memnuniyetine bakıldığında iş, evlilik, sağlık ve boş vakit gibi durumları göstermektedir.

Bir diğer kavram olan yaşam memnuniyeti, genel olarak kişinin doğduğu andanölümüne kadar ki kendi yaşamına ilişkin genel bir değerlendirmesini gösteren ve tek boyuttan oluşan bir değişken olarak tanımlanmaktadır (Gökdemir ve Veenhoven, 2014: 27). Bu kavramlar çoğu zaman iktisat literatüründe birbirini yerine kullanılmaktadır. Easterlin de (2001) çalışmasında mutluluk, yaşam memnuniyeti, fayda, refah, iyi oluş ve öznel iyi oluş kavramlarını birbirini yerine kullandığını belirtmiştir.

Fayda kavramının yerini mutluluk almış ve psikoloji bilimi ile iktisat bilimi yeniden birleşmiş bunun sonucu iktisat biliminde de mutluluk kavramı ölçülmeye başlamıştır. Objektif ve subjektif olarak adlandırılan iki ölçüm yöntemi vardır. Objektif ölçüm yöntemi olarak bilinen iktisadi yöntemler Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), Sürdürülebilir Ekonomik Refah Endeksi olup 19. yüzyıldan bu yana kullanılmaktadır. Subjektif ölçüm yöntemi ise anketlerle yapılmaktadır. Subjektif ölçüm yönteminde bireylerin mutluluk seviyesini doğru yansıtmayacağı düşünülse de, bugün ki hakim olan düşünce bireylerin mutlulukları hakkında fikir sahibi olduklarıdır (Uçgunoğlu Erarslan, 2020: 68). Bu nedenle iktisat biliminde subjektif ölçüm yöntemi kullanılarak mutluluk seviyesi ölçülebilmektedir. Bununla birlikte, ekonomik ve sosyo-demografik faktörlerin bireylerin mutlulukları üzerinde etkili olduğu düşünülmekte ve modellere eklenerek değişkenlerin mutluluk üzerindeki etkisi incelenmektedir (Gül, 2017: 28).

Öznel iyi oluş modeli:

$$W_{it} = \alpha + \beta X_{it} + \epsilon_{it}$$

W_{it} = t zamanında birey için bildirilen iyi oluşu;

X_{it} = i bireyi için t zamanında sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik değişkenleri içeren bir vektör;

ϵ_{it} = Gözlenemeyen özellikler ve ölçüm hatalarını içeren hata terimini ifade eder.

Ölçüm yöntemlerinden sonra mutluluk araştırmalarında kullanılan ölçüm teknikleri hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Oxford Mutluluk Envanteri (OME), mutluluğu ölçmenin bilimsel yöntemlerinden biridir. Oxford Üniversitesi Deneysel Psikolojisi bölümünde kullanılan bir ölçektir. Bireysel mutluluğu ölçmek amacıyla Martin, Argyle ve Crossland (1989) tarafından kullanılmaktadır. 4' lü Likert tipi (0-3) bir envanterdir. 29 maddeden oluşmaktadır. Onlara göre mutluluk şu temel bileşenlerden oluşmaktadır. Bunlar yüksek yaşam doyum düzeyi ile olumlu ve olumsuz duygulanımdır (Doğan ve Çötök, 2011: 166). Daha sonra OME, 6'lı Likert tipinde 1-Hiç katılmıyorum, 6-Tamamen katılıyorum şeklinde yeniden geliştirilmiştir. (Hills ve Argyle, 2002:1080).

Cantril'in Kendini Bağlayan Yaşam Memnuniyeti Merdiveni veya Cantril Merdiveni (1965), ilk önce katılımcıdan hayatını mümkün olan en iyi şekilde hayal etmesini ve gelecek dilekleri için umutlarını tanımlamasını isteyerek yaşam memnuniyetini ölçer (Levin ve Currie, 2014:1049). Cantril merdiveni şu demektir: 0 ile 10 arasında bir merdiven düşünün. Kişisel olarak şu anda merdivenin hangi basamağında olduğunuzu hissediyorsunuz? sorusu yöneltilir. Merdivenin üst basamağı mümkün olan en iyi yaşamı (10) ve merdivenin tabanı ise mümkün olan en kötü yaşamı (0) temsil etmektedir (Kahneman ve Deaton, 2010:16489).

Psikiyatrik hastaları tespit etmek amacıyla danışmanlık ortamlarında kullanılmak üzere tasarlanmış olan Genel Sağlık Anketi (GHQ) ise kendi kendini yöneten bir tarama anketidir (Goldberg ve Hillier, 1979: 139). İlk form 60 sorudan oluşmaktaiken daha sonra yeniden gözden geçirilerek soru sayısı 12'ye düşürülmüştür. Ruhsal problemlerde kullanılmasının yanı sıra psikiyatri alanında iyi oluşu ölçmede de kullanılmaktadır (Sánchez-López ve Dresch, 2008: 839). Kişiler GHQ sonucunda bir puan kazanırlar. Bu puanlar 0 ve 12 arasındadır. Caseness puanı denilen bu puan sistemine göre 0 puan alanlar stresli kişiler iken,12 puan alan kişiler ise aşırı stresli kişiler olarak ifade edilmektedir. 12 puana sahip olan kişilerin tedavi görmeleri tavsiye edilmektedir (Oswald, 1997:9).

Bir diğer araştırma 1981 yılında WVS Derneği tarafından başlayan Dünya Değerler Araştırmasıdır. Derneğin amacı, dünyada yer alan kişilerin değer yargıları ve inanaçlarını anlamada, siyasetçilere ve bilim insanlarına yardımcı olmaya çalışmaktır. Dünya Değerler

Araştırmasında 4 ölçekli soru ile bireyin mutluluğu yani hissedilen mutluluk ölçülmektedir. Ankette yer alan soru ve yanıt şu şekildedir:

Genel olarak bugünlerde mutlu musunuz?

1. Çok mutluyum 2. Biraz mutluyum 3. Pek mutlu değilim 4. Hiç mutlu değilim

Aynı araştırmada yaşam memnuniyetini ölçen soru sorulmuştur. Yaşamdan duyulan memnuniyet düzeyleri ise 10 ölçekli soru ile ölçülmektedir.

Ankette yer alan soru ve yanıt şu şekildedir:

Yaşamınızı bir bütün olarak ele aldığınızda hayatınızdan ne kadar Memnunsunuz/ mutlusunuz?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiç									Çok fazla memnunum
Memnun									
değilim									

Diener vd. (1985) tarafından tasarlanan Yaşam Memnuniyeti Ölçeği ise evrensel yaşam memnuniyetini ölçmek için kullanılmıştır. 5 farklı durum bireyler tarafından “kesinlikle katılmıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 1’den 7’ye kadar puanlanmaktadır. Puanlar 5 ile 35 arasındadır. 5 puan düşük memnuniyeti, 35 puan ise yüksek memnuniyeti ifade etmektedir.

Ankette bireyler tarafından değerlendirilmesi gereken beş farklı durum aşağıdaki gibidir:

- Hayatımbir çok açıdan ideale yakın,
- Hayat koşullarım çok iyi,
- Yaşamımdan memnunum,
- Hayatta istediğim önemli şeylere şu ana kadar sahip oldum,
- Hayatımı yeniden yaşayabilsem, neredeyse hiçbir şeyi değiştirmezdim.

Avrupa Birliği (AB) içinde 1970’li yılların başında kurulmuş olan Eurobarometer programı ise pek çok alanda çeşitli sorular yönelterek bir kamuoyu araştırması yapmaktadır (Gesis, 2020).

Durum şu şekildedir:

Yaşamınızdan genel olarak ne kadar memnunsunuz?

1. Çok memnunum 2. Biraz memnunum 3. Az memnunum 4. Hiç memnun değilim

ABD’de 1971 yılında başlamış olup günümüzde de devam eden Genel Sosyal Anket, bireylere şu soruyu yöneltilmektedir (Veenhoven ve Hagerty, 2006: 424).

Bugünlerde genel olarak ne kadar mutlusunuz?

1. Çok mutlu 2. Mutlu 3. Mutlu değil

1.3. Butan Krallığı “Gayri Safi Milli Mutluluk”

Mutluluğu kalkınmanın en önemli göstergelerinden biri olarak gören Butan Krallığı, ülkelerin kalkınmışlıklarını karşılaştırmada GSYİH’ den ziyade GNH değerine bakılması gerektiğini savunmaktadır (Chen, 2015: 7). Maneviyat ve budizme dayanan bu kavram 1972 yılındagündeme gelmiştir. Özellikle Budist değerlerden genel refah ve çevre koruma gibi hedefleri almaktadır (Gökdemir ve Veenhoven, 2014: 358).

Tablo 1.1. Gayri Safi Mutluluk Endeksi Göstergeleri

Alan	Göstergeler	Ağırlık	Alan	Göstergeler	Ağırlık
Psikolojik İyilik Hali	Yaşam memnuniyeti	% 33	Zaman Kullanımı	Çalışma	% 50
	Pozitif duygular	% 17		Uyku	% 50
	Negatif duygular	% 17			
	Maneviyat	% 33			
Sağlık	Sağlığa ilişkin bildirim	% 10	İyi Yönetişim	Politik katılım	% 40
	Sağlıklı günler	% 30		Hizmetler	% 40
	Engelli olma durumu	% 30		Hükümetin performansı	% 10
	Akıl sağlığı	% 30		Temel haklar	% 10
Eğitim	Okuryazarlık	% 30	Toplumsal Canlılık	Bağış (Zaman ve para)	% 30
	Okullaşma	% 30		Güvenlik	% 30
	Bilgi	% 20		Toplum ilişkileri	% 20
	Değer	% 20		Aile	% 20
Kültürel Çeşitlilik ve Esneklik	13 güzel sanat ve el sanatları	% 30	Ekolojik Çeşitlilik ve Esneklik	Vahşi yaşama verilen zarar	% 40
	Kültürel katılım	% 30		Kentsel sorunlar	% 40
	Ana dilde konuşma	% 20		Çevresel sorumluluk	% 10
	Görgü kuralları	% 20		Ekolojik sorunlar	% 10
			Yaşam Standardı	Kişi başına gelir	% 33
				Varlıklar	% 33
				Konut (Barınma)	% 33

Kaynak: Vatansaver Deviren ve Yıldız, 2017: 243.

GNH endeksi, güçlü bir endekstir. Ve Alkire-Foster Metodu olarak bilinen 33 göstergenin analizine dayanmaktadır. Bu 33 gösterge ve ağırlıkları, Tablo 1.1.'de yer almaktadır. Bu göstergeler; psikolojik iyilik hali, zaman kullanımı, toplumsal canlılık, kültürel çeşitlilik ve esneklik, sağlık, eğitim, ekolojik çeşitlilik ve esneklik, yaşam standardı, iyi yönetişimdir.

1.4. Mutluluğu Etkileyen Faktörler

Bireylerin mutluluk düzeylerinin yükselmesi ekonomik imkanlarının artmasıyla doğru orantılıdır. Bu yüzden, yaşamdan duyulan memnuniyet düzeyi “ulusların gizli zenginliği” olarak tanımlanabilir. Yalnızca üretim artışı, zenginleşme ile bu gizli zenginliğin artması mümkün değildir. Birçok araştırma, ekonomik gelişme ve mutluluk arasındaki ilişkinin tekdüze ve birebir olmadığını göstermiştir (Uçgunoğlu Erarslan, 2020: 56).

Bu bölümde mutluluğu etkileyen bazı değişkenlere yer verilecektir. Bu değişkenleri ekonomik faktörler (gelir, istihdam ve enflasyon), sosyo-demografik faktörler (cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, inanç ve sağlık) ve kurumsal faktörler olarak ayırmak mümkündür. Genelde geleneksel iktisadi modeller, gelir artışının refah ve mutluluğu da arttıracaklarını iddia etmektedir. Mutluluk literatürü de, ekonomik büyüme ve mutluluk arasındaki pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını kabul etmektedir.

Gelir düzeyi düşük bireylerle kıyaslandığında yüksek gelire sahip bireylerin isteklerine kavuşma olasılığı daha yüksektir. Literatüre göre varlıklı kişiler, gelir düzeyi düşük fakir kişilere kıyasla daha mutludur. Bunun tam tersi de söz konusu olabilmektedir. Yani fakir bireyler, zengin bireylere göre daha mutlu olabilmektedir (Gökdemir Dumludağ, 2011: 39).

Gelir ve mutluluk ile ilgili literatürdeki en önemli çalışmalara öncülük ederek mutluluk araştırmalarının başlamasını sağlayan Richard Easterlin 1974'te yayınlanan ve şimdilerde "Easterlin Paradoksu" olarak bilinen çalışmasında şuna değinmektedir. Artan reel gelir mutluluğu belirli bir düzeye kadar arttırmakta belirli bir düzeyden sonra arttırmamakta veya çok az arttırmaktadır. Yani temel insani ihtiyaçların karşılandığı noktadan sonra ekonomik büyüme mutluluğu arttırmamaktadır. Ayrıca Easterlin hükümetlere şu tavsiyede bulunmuştur. İhtiyaçlar hiyerarşisine göre temel ihtiyaçlar giderildikten sonra artık GNH' ye yönelmek gerekmektedir.

Veenhoven (1991)'e göre birçok yatay kesit çalışmasında kişilerin geliri ile refah düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Fakat refah ve gelir arasındaki ilişki fakir ülkelerde daha güçlüdür. Çalışmalar incelendiğinde gelirden aynı miktarda bir artış meydana geldiğinde bu durumun mutluluk üzerinde yarattığı etki fakir kişilerde zenginlere göre daha yüksektir.

Stevenson ve Wolfers (2008) yaptıkları çalışma sonucunda nispi gelirden farklılıkların meydana gelmesinin nedenini mutluluğun temel belirleyicilerinden olmasına bağlamışlardır. Özellikle fakir kişilerin gelirlerinde bir artış oluyorsa bunun mutluluk üzerindeki etkisi çok daha fazla düzeydedir. Bu nedenle zengin kişilerin geliri arttığında mutluluk oranları artış göstermeyebilir.

Perio'a göre (2006) duygusal bileşeni ifade eden mutluluk ile bilişsel bileşeni ifade eden yaşam doyumu kavramları ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları mutluluk ve gelir arasında zayıf bir ilişki olduğunu ancak gelir ve yaşam doyumu arasında ise güçlü bir ilişki olduğunu saptamıştır. Diğer bir ifadeyle yaşam doyumu ekonomik faktörlere güçlü bir şekilde bağlıken mutluluk ekonomik faktörlerden nispeten bağımsızdır.

Diener, kişinin öznel iyi oluş seviyesini gelirindeki değişim ile yaşam standartları açısından artırıp azaltabileceğinden söz etmiştir. Ancak kişi zaman içinde Adaptasyon Teorisi gereği yeni yaşamına çok hızlı adapte olacağı için bu etki uzun sürmemektedir (Çirkin, 2015:51-52).

Mutluluk ile önemli yaşam alanlarından biri olan iş yaşamı arasında güçlü ilişkiler olduğu literatür araştırmalarında ifade edilmiştir. Bir iş sahibi olanların refah seviyesi işsiz olanlardan daha yüksektir. İşsizler ekonomik yaşantı ile ilgili düşük gelir düzeyinden dolayı en düşük mutluluk seviyesine sahip gruplar arasındadır. Yani Headey ve Wooden'in (2004) de belirttiği gibi "İnsanı çalışıyor olmak mutlu eder".

Şeker (2016) çalışmasında, DiTella vd.'nin işsizlik ve istihdam politikalarının mutluluk üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu öne sürmüştür. Frey ve Stutzer (2002b) tarafından yapılan araştırmada, işsizlik faktörünün mutluluğu azaltmada güçlü bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İsviçre ve Almanya gibi ülkeleri kapsayan çalışmalarla mikro ve makroekonomik düzeyde mutluluğu etkileyen belirleyiciler bulunmaya çalışılmıştır. Buna göre işsizlik ve enflasyon oranı mutluluğun makroekonomik belirleyicileri olarak tespit edilmiştir. Ayrıca mutluluğu etkileyen faktörler arasında bireysel düzeyde çalışma durumu ve şartları da bulunmuştur.

Clark ve arkadaşları (1996) tarafından yapılan araştırmada, bireyin mutluluğu büyük etki yaratan olaylar dışında baz mutluluk olarak tanımlanmıştır. Çalışmada kadın ve erkeklerin işsizliğe adaptasyon seviyeleri ve onlara baz mutluluk veren diğer değişkenler incelenmiştir. Erkeklerin işsizliğe adaptasyon seviyelerini olumsuz bulmuşlardır. Yani erkekler işlerini kaybettiklerinde, işsizlik bitmeden baz mutluluğa dönüş yapamamaktadırlar. Kadınlarda ise aynı durum söz konusu değildir. İşsizliğe kısmen de olsa adapte olabilmektedirler.

Oswald (1997), işsizliğin mutsuzluğun temel nedeni olduğunu ABD ve Avrupa ülkelerinde yaptıkları çalışmalarla ortaya koymuştur. Hükümetlerin temel kaygıları ekonomik büyümeden ziyade istihdam politikaları olmalıdır. Di Tella vd. (2001) enflasyonda meydana gelen artışların mutluluğu azalttığı yönünde çalışmalara yer vermiştir. Ruprah ve Luengas (2011) Latin Amerika ülkelerini içeren çalışmalarında, işsizlik ve enflasyonun mutluluğu azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Sol düşünce yapısına sahip genç kişiler için işsizlik enflasyona göre mutluluğu azaltmada daha etkili bir faktördür. Zhang ve Ou'nun (2013) Çin üzerinde yaptıkları çalışmada ise enflasyon ile mutluluk arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bunu ise fiyatların artmasıyla birlikte tüketimin azalması ve nihayetinde ortaya çıkan mutsuzluk düzeyine bağlamaktadırlar.

Mutluluğu etkileyen sosyo-demografik faktörlerden biri olan cinsiyet ve mutluluk ilişkisi incelendiğinde ise farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Bazı incelemelerde kadınların erkeklere göre daha mutlu olduğu görülmekte iken bazılarında ise anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Kadınlar ve erkekler arasında zayıflık yönünden farklar vardır. Erkekler; alkole ve sosyal kişilik bozukluklarına, kadın bireylere göre beş kat daha fazla meyillidir. Kadınlar ise depresyona girmeye, anksiyeteye bağlı sorunlara yakalanmaya erkek bireylere oranla iki kat daha meyillidir. Dolayısıyla bu farklılıklar mutluluk üzerinde de etkisini göstermektedir (Çirkin,2015:33).

Mutlu insan profiliyle Wilson ilk tespiti 1967 yılında *Psychological Bulletin*'de yayınlanan "Correlates of Avowed Happiness" adlı çalışmada yapmış olup, her iki cinsinde mutlu olabileceğini yani cinsiyetin mutluluk üzerinde etkili olmadığını savunmuştur (Kangal, 2013: 220). 31 ülke üzerinden 49 farklı üniversitenin 17-25 yaş grubu öğrenciler ile yaptığı çalışmada Diener ve Diener (1995) mutluluk seviyesinin anlamlı düzeyde cinsiyet arası farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Tam tersi mutluluk seviyesi ile cinsiyetin anlamlı ve olumlu etkisi olduğunu belirleyen araştırmalar da

mevcuttur. Bunlardan biri Wood vd. (1989) tarafından yapılmıştır. Kadınların erkeklere göre daha mutlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Tenaglia (2007) da yaptığı çalışmada, erkek bireylerle kıyaslandığında kadınların daha mutlu olduğu görülmüştür. Çünkü kadınlar mutluluğuda mutsuzluzluğuda erkek bireylerden daha fazla hissetmektedirler.

Yaş ve mutluluk ilişkisi incelendiğinde hem pozitif hem negatif yönlü sonuçlara ulaşılmıştır. Öte yandan herhangi bir ilişki olmadığını veya dış bükey bir ilişki olduğunu gösteren araştırmalar da mevcuttur. Mutlulukta yaş sınırı incelendiğinde ise, bireylerin en az mutluluğa sahip olduğu yaş sınırının ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin Oswald'a göre (1997) mutluluk 30'lu yaşlarda en alt seviyededir. Peiro'ya göre (2006) ise mutluluk 40'lı yaşlarda en alt seviyededir. Ekonomik açıdan 30'lu yaşlar bireyin en mutsuz olduğu dönemdir. Yaş ile artan mutluluk seviyesi 30'lu yaşlara kadar devam etmekte iken daha sonra düşmeye başlamakta ve emeklilikten sonra ise tekrar artmaya başlamaktadır.

Mroczek ve Spiro'ya (2005) göre, yaş ve mutluluk arasında orta yaşlara kadar pozitif bir ilişki vardır. Mutluluk yaklaşık olarak 65 yaşında en üst seviyeye ulaşmakta ancak 65 yaşından sonra ise düşmeye başlamaktadır. Yine aynı çalışmaya göre yaşam memnuniyeti bireyin ölümünden bir yıl öncesine kadar fark edilir bir biçimde düştüğü gözlenmektedir. Bülbül ve Giray (2011) bireyleri kimlerin mutlu ettiğini içeren çalışmalarını incelediklerinde ise; genç bireyleri ve daha orta yaş bireyleri en çok tüm ailelerinin, ileri yaşlardaki kişileri ise çocuklarının mutlu ettiği sonucuna varmışlardır.

Yapılan çalışmalar eğitim seviyesinin mutluluk üzerindeki çeşitli etkilerinin olduğunu ortaya koymuştur. Çıkan sonuçlar etkinin negatif ya da pozitif yönlü olabileceğini veya hiç etkisinin olmayabileceğini göstermektedir. Blanchflower ve Oswald (2004) incelemelerinde eğitim düzeyinin mutluluk üzerinde pozitif etkisinin olduğunu söylemişlerdir. Bu durum eğitim seviyesi arttıkça gelir de artıyor sonucuna bağlanabilir.

Putnam'a göre (2001) ulusal ve bireysel düzeyde eğitim düzeyi arttıkça mutluluk da bu artıştan olumlu olarak etkilenmektedir. Eğitim için bireylerin yaptıkları veya katıldıkları etkinlikler, kurdukları sosyal ilişkiler önemli bir belirleyicidir. Bireyler sosyal bağlarını ne kadar güçlü tutarsa daha iyi ilişkiler kurabilmekte ve bireylerin mutluluk düzeyleri de artmaktadır.

Türkiye’de mutluluk ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ve bu sonuç dünyadaki çalışmalarla örtüşmektedir. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek kişiler mutluluğa daha yakındır sonucuna ulaşılmıştır (Bülbül ve Giray, 2011:121). Tam tersi sonuçla karşılaşılana Helliwell (2003) yaptığı çalışmada ise eğitim seviyesinin mutlulukla ilişkisi yok denecek kadar azdır sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca eğitim seviyesinin WVS ‘deki en zayıf değişken de eğitim düzeyi olarak vurgulanmıştır.

Medeni durum üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ise genel olarak evli olmak bireylerin yaşam memnuniyetleri üzerinde pozitif etki yapmaktadır. Peiro (2006) çalışmasında, bekar, boşanmış ve dul kalmış insanlara göre evli olan insanların daha mutlu olduklarını belirtmiştir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde evli olma durumu ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkinin daha güçlü olduğuna dikkat çekmiştir. Daha fazla mutlu olunmasının nedenini şu şekilde açıklamıştır. Bireyselleşme ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde daha fazladır. Bu nedenle evlilik yolu ile bireyler bireysellikten çıkmakta ve bir bütün olmaktadır. Bu bütünlükte beraberinde mutluluğu getirmektedir.

Evli olmanın bireyler üzerindeki etkisi cinsiyete göre de değişiklik göstermektedir. Evli olan ve olmayan kadın ve erkekler birbirleriyle kıyaslandığında evli olan kadın ve erkeklerin, evli olmayanlara göre çok daha mutlu olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak evliliğin kadınlar üzerinde olumlu etkisi fazladır (Diener vd.,1999:289).

İnancın mutluluk üzerinde pozitif etkisinin olduğunu gösteren pek çok çalışma bulunmaktadır. Genel olarak dini inançlara sahip olan insanların dini inanca sahip olmayan kişilere göre daha mutlu oldukları düşünülmektedir.

Helliwell ve Putnam (2004) WVS verilerini kullanarak yaptıkları incelemelerde Tanrı'ya inananların yaşam memnuniyetinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Avrupa'daki insanlara göre dinin etkisinin, ABD'dekiler üzerinde daha güçlü olduğunu da sonuçlarına eklemişlerdir. Lewis ve Cruise (2006) da birlikte yaptıkları çalışmada mutluluk ile dini inanç arasında da yine aynı yönlü ilişki olduğunu belirtmişlerdir. İnançlı olmanın yaşam memnuniyeti üzerine olumlu etkisi olduğunu WVS bulguları da göstermektedir. Mutluluk ve inanç ilişkisini Şekil 1.3.’deki gibi ifade etmek mümkündür.

Kaynak:Uçgunoğlu Erarslan, 2020:64

Şekil 1.3. İnanç ve Mutluluk İlişkisi

Şekil 1.3'e göre inanç; sade yaşantı, illegal ekonomik faaliyetlerin azalması, beden ve ruh sağlığını koruma, yardımlaşma ve buyolla sosyal güvenlik harcamalarını düşürmeye olan katkısı ile yaşam memnuniyeti üzerinde pozitif etkiye sahiptir.

Bireysel mutluluğun en önemli belirleyicilerinden birinin de sağlık olduğu, mutluluk ve yaşam memnuniyeti üzerine yapılan çalışmalarda görülmüştür. Fiziksel ve ruhsal sağlık ile mutluluk arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunmaktadır. Mutluluğun ve pozitif duyguların da sağlıklı ve uzun ömürlü olma ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Gül,2017:49). Başka bir çalışmada ise kişilerin rahatsız oldukları durumlara adaptasyon sağlayarak mutlu olabildikleri görülmektedir. Örneğin, kronik rahatsızlığı olan kişilerin mutluluk düzeyleri beklenenden daha yüksek düzeyde çıkmaktadır. Groot bunun nedeni olarak, bu kişiler kendilerini daha hasta olan diğer kişilerle kıyaslayarak rahatlatmaktadır savını öne sürmektedir (Gökdemir Dumludağ, 2011:59).

Rabois ve Haaga (2003) sigara içme alışkanlığı olan kişilerin üzerine yaptıkları çalışmada, sigara içen insanların sigaradan çok haz almasına rağmen içmeyenlere göre daha az mutlu oldukları ortaya koymuşlardır. Graham (2011) önemli bir sağlık sorunu olan obezite ve sigara içme alışkanlığı üzerine yapılan incelemede, ortalama mutluluk seviyesine göre obezlerin daha az mutlu olduğu belirtmiştir.

Sosyo-demografik değişkenlerin mutluluk üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların bazıları ayrıntılı bir şekilde Tablo 1.2’ de gösterilmiştir.

Tablo 1.2. Sosyo-Demografik Değişkenlerin Mutluluk Üzerindeki Etkisini İnceleyen Çalışmalar

CİNSİYET		YAŞ		EĞİTİM		EVLİLİK		GELİR	
Fark Var	Fark Yok	Fark Var	Fark Yok	Fark Var	Fark Yok	Fark Var	Fark Yok	Fark Var	Fark Yok
Blanchflower ve Oswald (2004); Haller ve Hadler (2006); Wang ve VanderWeele (2011); Webb (2009); Wood vd. (1989).	Christoph ve Noll (2003); Diener ve Diener (1995); Fugl-Meyer vd. (2002); Suhail ve Chaudhry (2004); Tan vd. (2006).	Agrawal vd. (2011); Blanchflower ve Oswald (2004); Michalos vd. (2005); Tan vd. (2006); Wang ve VanderWeele (2011).	Biswas-Diener ve Diener (2001); Christoph ve Noll (2003); Keng, ve Hooi (1995); Kousha ve Mohseni (2000); Suhail ve Chaudhry (2004).	Diener vd. (1993); Gaygisiz (2010); Oswald (1997); Scoppa vd. (2008); Zagorski vd. (2010).	Haller ve Hadler (2006); Keng, ve Hooi (1995); Kousha ve Mohseni (2000); Michalos vd. (2005); Selim (2008).	Blanchflower and Oswald (2004); Diener vd. (2000); Lee vd. (1991); Oswald (1997); Suhail ve Chaudhry (2004).	Frijters, vd. (2004); Keng, ve Hooi (1995); La Barbera ve Gurhan (1997); Tan vd. (2006); Tiliouine vd. (2006).	Biswas-Diener ve Diener (2001); Blanchflower ve Oswald, (2004); Oswald (1997). Tan vd. (2006); Wang ve VanderWeele (2011).	Boes ve Winkelman (2010); Clark and Oswald (1994); Keng ve Hooi (1995); Kousha ve Mohseni (2000); Tiliouine vd. (2006).

Kaynak: Kangal, 2013:225

Kurumsal faktörlerin de mutluluk üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir. Ülkenin siyasi sistemi ve ekonomi politikaları bireylerin mutlulukları üzerinde etkilidir. Ayrıca bireylerin mutluluğu üzerinde hukuk, ifade özgürlüğü, demokrasi, hükümet etkinliği, hükümet kalitesi, sosyal politikalar, sosyal destekler, siyasi istikrar, yolsuzluğun kontrolü gibi başka faktörler de önemli etkiler göstermektedir (Gül, 2017:52). Frey ve Stutzer (2002a) İsviçre’de 6000 kişi ile yaptıkları bir araştırmaya göre, demokrasi/kamu kurumlarının kalitesi gibi unsurların bireylerinin mutlulukları üzerinde çok fazla etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

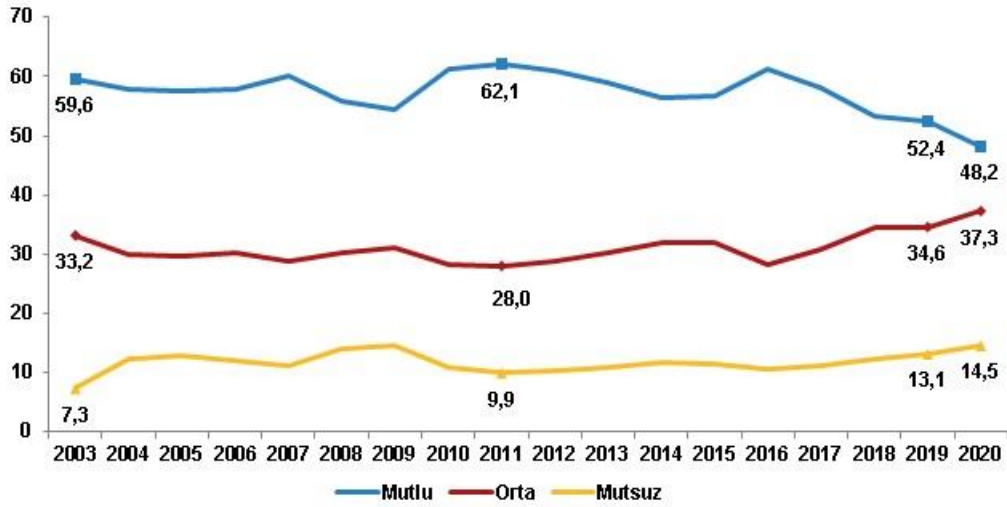
1.5. Türkiye’deki Mutluluk Çalışmaları

Bu kısımda öncelikle 2003 yılından itibaren TÜİK tarafından yapılan “Yaşam Memnuniyeti Araştırması’ndan (YMA)” bahsedilecektir. Devamında Türkiye’de yapılan başka yaşam memnuniyeti araştırmalarına yer verilecektir. Bu sayede yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin beyin göçüne bakışını yaşam memnuniyeti perspektifinden inceleyen anket çalışmasının sonuçları ile TÜİK Yaşam memnuniyeti araştırması mukayese edilebilecektir.

1.5.1. TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması

TÜİK’in mutlulukla ilgili yaptığı ilk çalışma, 2003 yılında YMA adıyla gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma toplumsal içerik açısından ve sübjektif değerleri içermesi bakımından ilk inceleme olma özelliğine sahiptir. Düzenli bir şekilde 2003 yılından bu yana gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmanın amacı; kişilerin genel olarak memnuniyet düzeylerini ölçmek ve kamu hizmetlerinden yararlanmalarına yönelik memnuniyetlerini tespit etmektir. İş, sevgi, başarı, para, sağlık, güç vb. unsurlar kişileri mutlu eden kaynaklardır (TÜİK, 2016). TÜİK, “2020 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması” sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Grafik 1.1. Mutluluk Düzeyi (%), 2003-2020

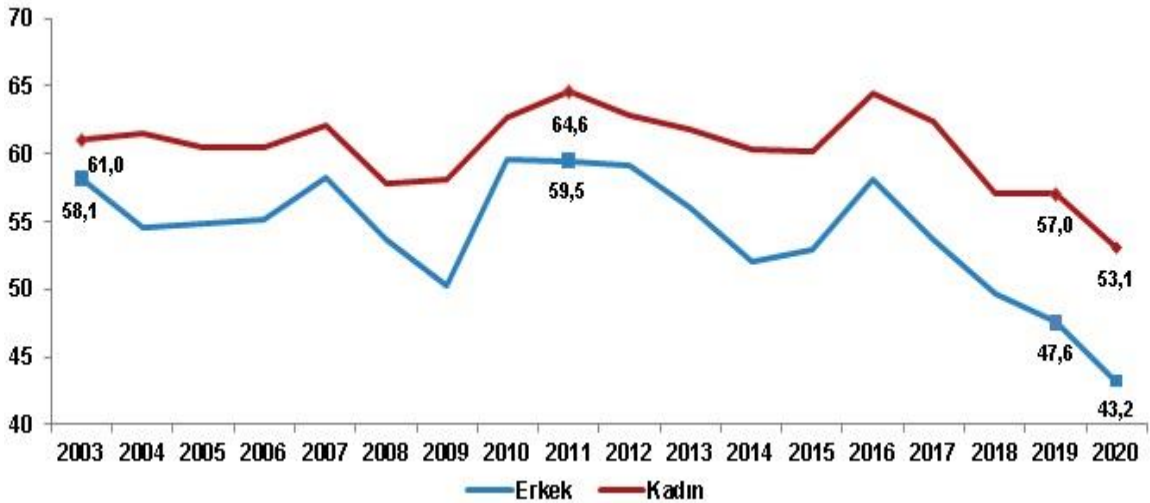

Grafikteki rakamların toplamı, yuvarlamadan dolayı 100'ü vermeyebilir.

Kaynak: TÜİK (2020), Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Grafik 1.1.'de belirtildiği gibi, 2019 yılında 18 yaş ve üzerindekiilerin %52,4'ü mutlu olduğunu ifade ederken bu oran 2020 yılında %48,2'ye düşmüştür. 2019 yılında bireylerin %13,1'i ve 2020 yılında %14,5'i mutsuz olduğunu belirtmiştir.

Grafik 1.2. Cinsiyete Göre Mutluluk Oranı (%), 2003-2020

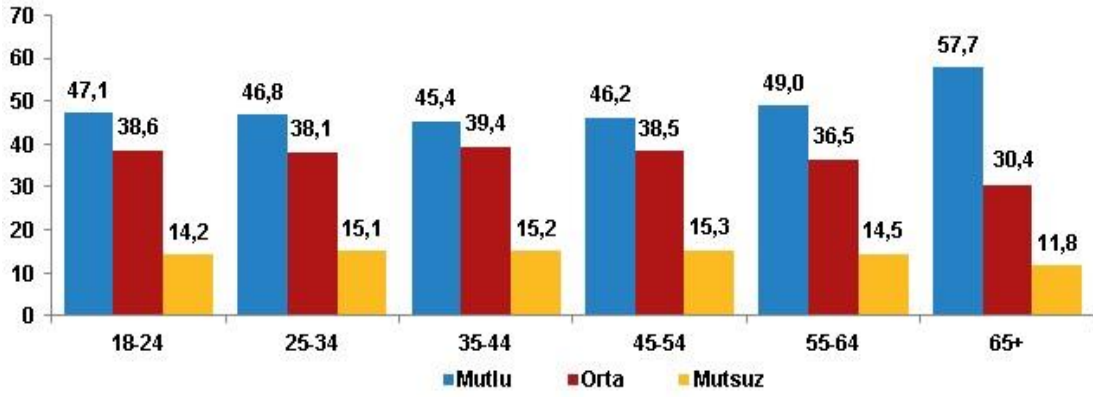

Kaynak: TÜİK (2020), Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Grafik 1.2' ye göre 2019 yılında erkeklerin %47,6'sı mutlu olduğunu belirtmiş, 2020 yılında ise bu oran % 43,2'ye gerilemiştir. 2019 yılında kadınlarda bu oran % 57 iken 2020 yılında % 53,1' e düşmüştür.

2020 yılında mutlu olduğunu söyleyen evlilerin oranı %51,7 iken evli olmayanların oranı % 41,3'dür. Yani sonuca göre evli bireyler daha mutludur. Cinsiyete göre baktığımızda bu oran evli erkeklerde % 46,7 iken kadın bireylerde % 56,8 olarak belirtilmiştir.

Grafik 1.3. Yaş Grubuna Göre Mutluluk Oranı (%), 2020

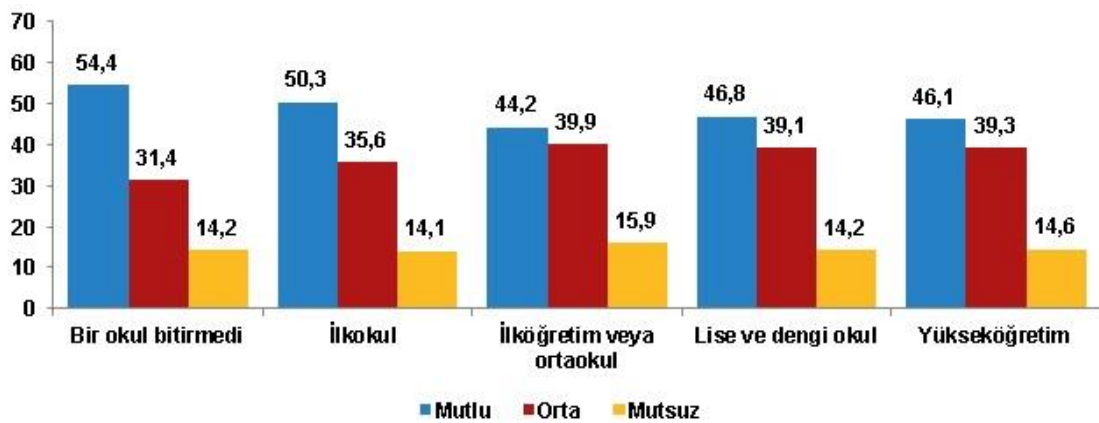

Grafikteki rakamların toplamı, yuvarlamadan dolayı 100'ü vermeyebilir.

Kaynak: TÜİK (2020), Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Grafik 1.3' e göre 2019 yılında % 58,5 ve 2020 yılında % 57,7 ile en mutlu olan yaş grubu 65 ve üzeri olarak açıklanmıştır. En az mutlu olan yaş grubu 2019 yılında % 48,7 ile 55-64 arası olurken 2020 yılında ise % 45,4 ile 35-44 arası yaş grubu olmuştur.

Grafik 1.4. Eğitim Durumuna Göre Mutluluk Oranı (%), 2020

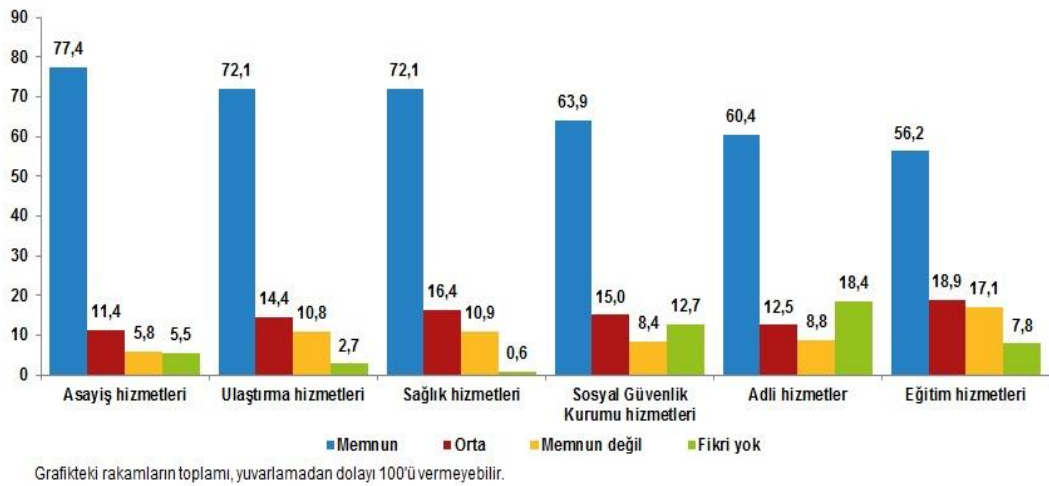
Grafikteki rakamların toplamı, yuvarlamadan dolayı 100'ü vermeyebilir.

Kaynak: TÜİK (2020), Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Grafik 1.4'e göre aldıkları eğitim düzeyine bakıldığında, 2020 yılında %54,4 ile en yüksek mutluluk bir okul bitirmeyenlerde görülmüştür. Bu mutluluk düzeylerini sırasıyla ilkokul, lise ve dengi okul mezunu, yükseköğretim ve ilköğretim veya ortaokul mezunları izlemektedir.

Bireylerin mutluluk kaynağı olan kişiler incelendiğinde, 2020 yılında %69,7 oranıyla kendilerini en çok ailelerinin mutlu ettiğini söylemişlerdir. Çocuklar %15, %4,2 ile kendisi, %3,6 ile anne/baba, %3,5 ile eş ve %2,2 ile torunlar oluşturmaktadır. Bireylerin mutluluk kaynağı olan değerler incelendiğinde ise, 2020 yılında %70,9 oranıyla en çok sağlığın kendilerini mutlu ettiğini belirtmişlerdir. Sevgi %12,8, başarı %8,8, para %4,6 ve iş %2,3 ile bireyleri mutlu eden diğer kaynaklardır.

Grafik 1.5. Kamu Hizmetlerinden Memnuniyet Düzeyi (%), 2020

Kaynak: TÜİK (2020), Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Grafik 1.5'e göre, 2020 yılında kamu hizmetinden duyulan memnuniyet bazında asayiş hizmetlerinden memnun olanların oranı %77,4'dir. %72,1 ile ulaştırma ve sağlık, %63,9 ile Sosyal Güvenlik Kurumu, %60,4 ile adli ve %56,2 ile eğitim hizmetlerinden memnuniyet izlemektedir.

2020 yılında bireylerin %69,6'sı kendi geleceklerinden umutlu olduğunu söylemiştir. Kadınlarda bu oran %70,7 iken erkeklerde %68,5 olarak belirtilmiştir.

1.5.2. Türkiye’deki Diğer Mutluluk Araştırmaları

Türkiye’de yaşam memnuniyeti ile ilgili çok fazla çalışma yapılmamış olmasına rağmen son yıllarda bu alanda yer alan lisansüstü çalışmalar, makale ve araştırma çalışmaları hızla artmaktadır.

Bozkuş, Çevik ve Üçdoğruk (2006), TÜİK’in 2004 yılında yaptığı YMA verilerini kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada sağlık, cinsiyet, eğitim gibi faktörlerin mutluluk ile bağlantısı incelenmiştir. Araştırma sonuçları Türkiye’de erkeklerin mutluluk düzeylerinin arttığını, insanların yaşlandıkça daha mutlu olduklarını ve evli insanların mutluluk düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Kahyaoğlu (2008) çalışmasında TÜİK’in 2004 yılına ait hanehalkı yaşam memnuniyeti anket verilerini kullanmıştır. Yaşam memnuniyetini etkileyen faktörler sıralı probit model ile belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma bulguları Türkiye’de kadınların erkeklerden daha mutlu olduğunu, beklentilerin aksine yaşlı bireylerin mutlu oldukları, gelir, sağlık, refah ve eğitim düzeyindeki artışların mutluluk düzeyini artırdığı şeklinde özetlenebilir.

Selim (2008) çalışmasında bireyin mutlu olmasını sağlayan kaynakları, TÜİK’in de esas aldığı ve altı alanda incelediği değerlerle ele almıştır. Bu çalışmaya göre iş sahibi olmak bireyleri mutlu etmektedir. Ancak genel olarak gelirdeki artış beraberinde mutluluk getirmemektedir. Sevgi mutluluk getirir sözüne kadınlar erkeklerden daha çok inanmaktadır.

şeker (2011) “Mutluluk Ekonomisi” adlı çalışmasıyla literatüre önemli katkılarda bulunmuştur. Çalışmada mutluluk ekonomisi ve mutluluk ölçümleri hakkında özet bir literatür sunularak, konunun önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Mutluluk kavramının özellikle kamu ekonomisi ve hükümet politikaları ile yakından ilgili olduğu vurgulanmıştır.

Gökdemir Dumluğağ (2011) “Mutluluk ve İktisadi Parametreler Üzerine Bir İnceleme” adlı teziyle mutluluğu iktisadi parametrelerle ölçmeye çalışmıştır. Gelir, işsizlik düzeyi, girişimcilik gibi iktisadi parametreler baz alınarak Hollanda’da yaşayan iki farklı kültürün öznel iyi oluş durumlar değerlendirilmiştir. Çalışma bulgularına göre Faslılara kıyasla daha yüksek gelir ve girişimcilik ile daha düşük işsizlik düzeyine sahip Türk azınlıkların Hollanda’da uygulanmış tüm yaşam memnuniyeti ve mutluluk araştırmalarında daha düşük yaşam memnuniyetine sahip oldukları anlaşılmıştır.

Şeker (2010 ve 2016) “İstanbul’da Yaşam Kalitesi Araştırması” adlı çalışmasıyla İstanbul bazında geniş bir saha araştırmasına yer verilmiş ilaveten ilçeler arası yaşam kalitesi endeksi oluşturulmuş ve ayrıca mutluluk, yaşam kalitesi ve yaşam memnuniyeti kavramları incelenmiştir.

Çirkin’in (2015), yaşam doyumu ve mutluluk seviyesini; ekonomik, sosyal ve demografik değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuç göre, daha fazla geliri olan bireyin mutluluk seviyesi artmamakta ama yaşam doyumu seviyesi artmaktadır. Ayrıca kişinin gelirinden duyduğu memnuniyet, diğer bireylerin sahip olduğu gelir ile ilişkilidir. Kişinin gelirinden duyduğu memnuniyetin artması mutluluk seviyesini de artırmaktadır.

Gül’ün (2017) “Mutluluk Ekonomisi ve Göç Üzerine Bir İnceleme” adlı tezinde yaşam memnuniyeti kavramını Türkiye’deki göçmenler açısından değerlendirip analiz etmiştir. Analizden elde edilen bulgulara göre, genel olarak göçmenlerin 6.9 yaşam memnuniyeti ortalaması (1-10 ölçekli skalada) ile mutlu oldukları görülmektedir. Ayrıca mutluluk-göç literatürünün aksine Türkiye’deki göçmenlerin Türkiye halkından daha mutlu oldukları sonucuna varılmıştır.

Servet (2017), TÜİK tarafından yapılan YMA 2004 ve 2014 yıllarındaki anket verilerini kullanarak mutluluk düzeyi ile ekonomik ve sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. TÜİK verilerini kullanarak sıralı logit yöntemiyle bir inceleme yapmıştır. Bulgulara göre bireylerin yaşlandıkça daha mutlu olduğunu, erkeklerin zaman içinde mutluluk düzeylerinin arttığını ve evli bireylerin mutluluk düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Terzibaş’ın (2020), çalışmasında Easterlin Paradoksuna ait somut örnekler sunmuştur. Dünya Mutluluk Raporu, Mutlu Gezegen Endeksi, Dünya Mutluluk Veritabanı, Dünya Değerler Araştırması ve TÜİK verileri kullanılmıştır. Bu veriler ile ülke karşılaştırmaları yapılarak gelir mutluluk dengesi açıklanmaya çalışılmıştır.

Uçgunoğlu Erarslan’ın (2020), Türkiye’de mutluluk oranının dağılışı ve bu dağılıştaki etkili olan değişkenlerin nasıl olduğu incelenmiştir. Anket yöntemi kullanılmış ve elde edilen veriler ki kare testi ve sıralı probit tahmin yöntemiyle sınanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, bireylerin genel sağlık durumlarındaki olumlu seyir, yaşamlarındaki din olgusunun varlığı ve gelecek bir yıl için finansal duruma yönelik olumlu düşünce

mutlulukları üzerinde pozitif etki göstermektedir. Hükümete ve orduya güven ilişkisi arasında ise negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Bu bölümde mutluluk kavramı, mutluluğun ölçüm yöntemleri, mutluluğa etki eden faktörler ve Türkiye’de yapılan mutluluk çalışmalarına yer verilmiştir. Yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin beyin göçüne bakışı yaşamdan duyulan memnuniyet bazında inceleneceği için bir sonraki bölümde göç, beyin göçü ve tersine beyin göçü kavramları incelenmiştir. Tezin konusunu oluşturan beyin göçünün mutluluk ile ilişkisi hakkında bilgi verilmiştir.

2. BÖLÜM

2. BEYİN GÖÇÜ VE MUTLULUK İLİŞKİSİ

Bu bölümde göç, beyin göçü, tersine beyin göçü ve politikaları hakkında bilgi verildikten sonra beyin göçünün mutluluk ile ilişkisine değinilecektir.

2.1. Göç Kavramı

Göç, bir ikamet değişikliği olarak tanımlanmakta olup bu değişiklik kalıcı veya yarı kalıcı olabilmektedir (Lee, 1966: 49). Geniş bir tanıma göre göç, kişilerin yaşadıkları yerleri ekonomik, sosyal ya da siyasi nedenlerle geçici yada sürekli olarak tek edip, diğer ülke ya da bölgelere gitmeleri olarak tanımlanabilir. Ayrıca göç, yurt içinde yer değiştirme ve yurt dışına doğru mekan değiştirme olarak iki boyutta incelenebilir (Pazarcık, 2010:1).

Türk Dil Kurumu [TDK] Türkçe sözlüğünde göç kavramı; “bireylerin veya toplulukların ekonomik, siyasi veya toplumsal sebeplerle bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine, bir ülkeden başka bir ülkeye, gitme işi olarak” tanımlanmaktadır. Soyut anlamda göç, insanların bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına belirli bir zaman boyutu içinde geçişidir (Yıldırım, 2004: 31).

Göçün çeşitli boyutları vardır. Bunlar mesafe, zaman ve kalıcılıktır. Göçü tanımlarken göçün zaman boyutu ve kalıcılık boyutu da dikkate alınmalıdır. Göçmen kategorisine girebilmek için gerekli zaman kısıtı ülkeler arası farklılık göstermektedir. Örneğin bu süre Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri için bir yıl olarak kabul edilmektedir (Danış, 2020:4).

Sosyolojik bir olgu olan göç olgusu siyasi, ekonomik, toplumsal pek çok nedenden kaynaklanabilir. Ayrıca bu faktörler göçü hızlandıran nedenler de olabilir. Bu yüzden göç kavramı pek çok bilim dalının çalışma alanını oluşturmuş ve her bilim dalı kendi alanında göçü tanımlamıştır (Kurt, 2006: 149-150).

Göç; ulaşımın kolaylaşması, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, artan işsizlik ve genç nüfusun fazla olması, ortaya çıkan savaşlar ve doğal felaketler, dini, ekonomik ve siyasi nedenler gibi pek çok faktörden kaynaklanabilir. Göç hareketlerinin en başta gelen itici gücü, bölgeler veya ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlikler, göç yaklaşımlarının en belirleyici hipotezlerinden biridir (Karabulut ve Polat 2007: 2, Gönüllü 1996: 96).

Göçleri çeşitli sebeplere dayandırarak sınıflandırmak mümkündür. Göçler hareketliliğin coğrafi yönüne göre, ülke içine ve dışına yönelmek bakımından dış ve iç göç; göç edenlerin göç kararını almalarına etki eden dış güçlerin olup olmamasına göre zorunlu ve gönüllü göç; göç edenlerin niteliklerine göre, işgücü göçü ve beyin göçü olarak sınıflandırılabilir (Sağırlı, 2006: 13)

Burada tezin çalışma konusunu oluşturan beyin göçü kavramına ve tersine beyin göçü konularına değinilecektir.

2.2. Beyin Göçü Kavramı

Beyin göçüyle ilgili farklı disiplinlerde pek çok çalışma, araştırma yapılmakta ve farklı tanımlar ortaya konmaktadır. Bu tanımlar doğrultusunda yetenekli ve iyi eğitim görmüş kişilerin kendi vatanlarından ayrılarak daha gelişmiş olan başka bir ülkeye göç etmesi olarak tanımlanabilir.

Diğer bir tanımda beyin göçü, daha az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere daha yüksek gelire sahip ülkelere yüksek nitelikli bireylerin gitmesi olarak belirtilmiştir. Beyin göçü şu şekilde de olabilmektedir. Bir ülke sahip olduğu yetersiz kaynaklarla nitelikli insan gücü yetiştirip daha sonra bu potansiyeli kendi ülkesinde değerlendiremeyerek bu kişilerin daha gelişmiş ülkelere gitmesi ile karşı karşıya kalabilmektedir (Aksoy, 2012: 297).

İki ülke arasında yapılan bu göç hareketinin rastgele yapılmadığını belirten tanım ise şu şekildedir. Bireyler ülkelerinde eğitimlerini olabilecek en iyi şekilde tamamladıktan sonra bu yeteneklerini daha gelişmiş ülkelerde kullanmak için kendi istek ve arzularıyla çalışmak veya araştırma yapmak amacıyla gitmeleridir (Kaya, 2009: 14).

Uluslararası Göç Örgütü [IOM] (2013)' nün hazırlamış olduğu göç sözlüğünde beyin göçü, "Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin köken ülkelerinden başka bir ülkeye, menşe ülkenin beceri kaynaklarında azalmayla sonuçlanacak şekilde göç etmesi" olarak tanımlanmıştır. Kök ülke açısından beyin göçü, ülkeler nitelikli insan gücünü pasif hale getirebilir. Bunun nedeni ise hem sosyal hem de ekonomik anlamda ki kalkınma çabalarıdır. Bu bağlamda beyin göçünü tekrar tanımlamak gerekirse, bir ülke hazır yetişmiş nitelikli iş gücünü göçle beraber kaybetmiş olması olarak tanımlanmaktadır (Oğuzkan, 1971: 1).

Özellikle 1950'li yıllardan sonra beyin göçü konusudaha çok dikkat çekmeye başlamıştır (Erdoğan, 2003: 87). Çalışmanın konusunu oluşturan akademisyenlerin beyin

göçü dalgası ise ilk olarak 1960'lı yıllarda İngiltere'de nitelikli bilim insanı göçünün ulaştığı boyutlarla dikkatleri çekmiştir. Akademisyenler bu harekete “The Brain Drain” adını vermişlerdir. Bu kavram başka kaynaklarda “beyin göçü” ,“The Brain Migration” ve “Migration of Talent” gibi adlarla da ifade edilmiştir (Kurtulmuş, 1992: 205-206).

Akademisyenler dışında beyin göçünün yoğun olarak yaşandığı diğer meslek grupları arasında “üst düzey müdür ve yöneticiler, mühendisler, teknisyenler, bilim insanları, girişimciler ve öğrenciler” yer almaktadır (Sağbaş, 2009: 33).

Beyin göçü ile ilgili bazı kavramlar söz konusudur. Bu kavramlar aşağıda açıklanmıştır.

Beyin Bolluğu (Taşması, Fazlalığı): Nitelikli insan fazlasından bir ülkenin yararlanmayıp, bu işgücünü nitelikli insan talebi bulunan diğer ülkelere kaptırması şeklinde tanımlanabilir (Ünal, 2013: 1418).

Beyin İhracı: Başka bir ülkeye yüksek nitelikli bireylerin ihraç edilmesidir (Babataş, 2007: 265).

Beyin Değişimi: Ülkeler arası bir değişim söz konusudur. Bu değişimin amacı karşılıklı fayda sağlamaktır. Bu amaçla ülkeler birbirlerinin deneyimlerinden, bilgi ve birikimlerinden yararlanmak amacıyla öğrenci ve bilim insanlarının değişimini sağlamaktadır (Babataş, 2007: 265).

Beyin Kurutma: Beyin küsmesi olarak da bilinen beyin kurutma az gelişmiş ülkelerde yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Yetişmiş bilim insanlarının başka alanlarda çalıştırılmasıdır. Bu durum zamanla bu bireylerin bilgi birikimlerinin körelmesine neden olmaktadır (Şimşek 2006: 83).

Sanal Beyin Göçü: Kısaca bu göç yüksek nitelikli kişilerin yer değiştirmeden, başka ülkelerde kullanılmak üzere beyinlerini kiraya vermesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu şekilde sanal beyin göçünün arttığı sektörler arasında yazılım, bilişim sektörleri yer almaktadır (Kaya, 2009:15).

Gizli Beyin Göçü: Bilim insanlarının ve yüksek nitelikli beyinlerin yabancı şirketler adına kendi ülkelerinde istihdam edilmesidir.

Kalıcı Beyin Göçü: Mühendisler, sistem analistleri, kimyacılar ve fizikçiler gibi iyi yetişmiş bireylerin geri dönmek üzere gelişmiş ülkelere göçüne denir (Kaya, 2003:34).

Yüksek nitelikli bireylerin az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere geçici veya kalıcı olmak üzere göç etmesinin pek çok nedeni bulunmaktadır. Ülkelerarası yüksek vasıflı insan göçünün nedenleri arasında “Cazibe Kutupları, Merkez-Çevre Ülkeleri, Arz-Talep, İtici-Çekici Güçler ve Uluslararası Bağımlılık” gibi farklı teorik yaklaşımlar yer almaktadır. Bu yaklaşımlardan itici ve çekici faktörler üzerinde durulmuştur. Bunun nedeni beyin göçünün itici ve çekici sebeplerinin, uygulama çalışmalarında daha çok yer almasıdır. Bu çalışmanın uygulama kısmında da itici ve çekici faktörler baz alınarak analiz yapılmıştır. Ayrıca faktörlerin belirlenmesi, yapılan çeşitli anket, mülakat teknikleri gibi çalışmalarla tespit edilmiştir.

Beyin göçüne neden olan itici güçlerin başında; işsizlik, gelişimin düşük/kötü olması, ücret ya da maaşların düşük olması, ücret sisteminde meydana gelen adaletsizlikler yer almaktadır. Politik istikrarsızlıklar, yöneticilerin alanında yetersiz olması, eğitilmiş işgücünün çok olmasına rağmen bunların yeteri kadar kullanılmaması, araştırma fırsatlarının yetersiz olması, fikirlere önem verilmemesi de itici güçlere neden olmaktadır. Ayrıca bağımsızlığın az olması ya da olmaması, atama ve yükselmelerde adaletsizlik ve adam kayırma, terfi fırsatının az olması, çalışma şartlarının kötü olması, geleneklerde ve kültürde eksiklik, kurumsallaşamama, daha iyi şehirlerde yaşama özlemi, daha fazla nitelik sahibi olma isteği, kariyerini daha çok yükseltme beklentisi, çalışma şartlarının yeterli olmaması, genç bireylere yeterli imkan verilmemesi de itici güçleri etkilemektedir. Beyin göçüne neden olan ekici güçler arasında yüksek gelir ve istihdam fırsatları yer almaktadır. Eğitim ve sağlık alanında yapılan hizmetler de göçü etkilemektedir (Kaya, 2009:22, Çelik, 2006:153).

Beyin göçünün bunun dışında daha genel ifade edilen başka sebepleri de vardır. Fakat bunların itici ve çekici sebeplerden bağımsız düşünülmemesi gerekir. Çünkü literatürde bu genel sebeplerin birbirinden farklı olmayacak şekillerde yer aldığı görülmektedir.

Tarih boyunca pek çok sebepten dolayı sürekli olarak beyin göçü olmasına karşın aslında bu kavram 1950’li yıllarda ilk defa ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda ABD savunma ve havacılık alanlarına büyük yatırımlar yapmış ve sonucunda cazibe merkezi haline gelmiştir. Bununla birlikte pek çok bilim insanı İngiltere’den ABD’ye göç etmiştir. İngiliz Kraliyet

Akademisi “Beyin Göçü” kavramını ortaya atmıştır. 1980’li yıllarda beyin göçü kavramı daha çok öne çıkarak ekonomik, sosyal ve kültürel yönleri hem göç veren hem de göç alan ülkeler açısından incelenmiştir (Yalçınkaya ve Dülger, 2017:1647).

1960’lı yıllarda ilk olarak doktorlarla başlayan beyin göçü, 1962-1966 yılları arasında ABD’de mühendislerin de bu göç hareketine katılmasıyla devam etmiştir. Bunun yanında Batı Avrupa ülkeleri 1950- 1960 yılları arasında ekonomik kalkınma dönemine girerek endüstrileşmeye başlamıştır. Bununla birlikte emek yoğun teknoloji yerine bilgi yoğun teknolojiye geçilmiştir. Bu durum da nitelikli işgücüne olan talebi arttırmıştır. Bunlara rağmen beyin göçüne ilişkin asıl hızlanmanın 1960’lı yılların ortalarında gerçekleştiği görülmektedir (Barışık ve Çetintaş, 2003).

Türkiye’de ise Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen emek göçü 1960 yıllarında başlamıştır. 1970 yıllarında ise Türkiye’den daha ileri teknolojiye sahip ülkelere olan emek göçünün yerini eğitilmiş kişilerin göçü almıştır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) aracılığıyla yurt dışına 1987-2002 yılları arasında 4000’e yakın öğrenci gönderilmiştir. Bu öğrencilerin % 48,9’u ABD’ye, % 38,9’u İngiltere’ye, % 4’ü ise Almanya’ya beyin göçü yapmıştır. Aynı yıllar içinde gönderilen en çok öğrenci sayısı 1282 kişi ile 1993 yılında gerçekleşmiştir. 2000’li yıllarda resmi burs sahibi 885 öğrencinin % 73,1 ‘i doktora, bu oranın geri kalanları ise yüksek lisans ve lisans eğitimi almak için Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) aracılığıyla yurt dışına gitmiştir (Gençler ve Çolak, 2002: 610).

Beyin göçü hareketini sadece akademik hayattakilerin değil iş insanları ve girişimcilerinde istediği görülmektedir. Bu nedenle 13.000 girişimci 2015-2018 yıllarını kapsayan dönemde firmalarını yurt dışına taşımışlardır (UFUK 2020 Programı, 2018). “Milyoner Göçü 2018” adlı rapora göre ülke dışına en çok göç veren ülke nüfus ve milyoner bazında Türkiye olmuştur. 2016 yılında yaşadığı ülkeden ayrılan Türk milyonerler 6.000 iken, 2017 yılında bu sayı 12.000 kişiye çıkmıştır (T24, 2018).

Türkiye’den eğitim maksadıyla yaklaşık olarak 45.000 öğrenci 2015 yılında ülke dışına gitmiştir. Faaliyetleri, “dil okulları” ve “Work and Travel” gibi programları kapsamaktadır. 2016 yılında öğrencilere verilen kısa zamanlı vizelerin %28 oranında artış gösterdiği bilgisi İngiliz İçişleri Bakanlığı verilerinde yer almaktadır. Türk vatandaşlarından gelen başvurular bu artışın %40’ını yani 3448 kişiyi oluşturmaktadır (Financial Times, 2016).

“Council for At Risk Academics” adını taşıyan ve merkezi İngiltere olan kurum, haftada yaklaşık beş yabancı bilim insanından 2015 yılında başvuru aldıklarını belirtmiştir. Ancak bu sayı 2016 yılında Türkiye’nin başvuru talebiyle yaklaşık 20 başvuruya yükselmiştir. Başvuruların 2018 yılı itibariyle % 300 kadar artış gösterdiği ve bu artışın Türkiye kaynaklı olduğunu ifade etmiştir (Indyturk, 2019).

Verilerini açıklayan bir başka kurum ise Hollanda Göç ve Vatandaşlık Kurumu (IND)’dur. 1020 yüksek nitelikli kişi ve akademisyen 2018 yılının ilk on bir ayında Türkiye’den Hollanda’ya başvuruda bulunmuştur. 2016 yılında 540 kişi, 2017 yılında ise 780 kişi Türkiye’den Hollanda’ya gitmiştir. Her yıl bu sayı beyin göçü kapsamında artış göstermektedir (BBC, 2019).

Uluslararası göç hareketleri 20. yüzyılın sonuna doğru daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Bunun nedenleri arasında dünyada yaşanan tarihsel gelişmeler, küreselleşen dünya ile birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler gibi unsurlar gösterilebilir. Beyin göçü hareketi geçmişten günümüze önemini koruyarak devam eden bir durumdur.

2.3. Tersine Beyin Göçü Kavramı ve Türkiye’de Tersine Beyin Göçü Politikaları

Çalışma amacıyla emek üreten yüksek nitelikli kişilerin gerçekleştirdikleri göçe beyin göçü denilmektedir. Bu bireylerin tekrar köken ülkelerine dönmelerine ise “tersine beyin göçü” adı verilmektedir (Sunata, 2014:86). Türkiye’de yapılan bilimsel araştırmalarda tersine beyin göçü üzerine yapılan çalışmalar vardır. Ayrıca sosyal medya organları ve siyasiler tarafından son yıllarda bu konu dikkat çekmiştir.

Türk araştırmacıların Türkiye’ye dönüşlerini teşvik etmek, Türkiye’de bulunan Türk bilim insanlarının yurt dışında araştırma yapmasını sağlamak, istihdam edilebilme açısından beyin göçünü Türkiye’ye çevirmek amacıyla; kamu kurumları, özel kurumlar ve kamu özel işbirlikleri tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

Kalkınma Planlarında Tersine Beyin Göçü: Türkiye’de beyin göçü konusuna 1963 yılından itibaren beşer yıllık hazırlanan ve uygulanan, kalkınma planlarında da değinilmiştir. İlki 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yükseköğrenime öğretim üyesi yetiştirilmek üzere yurt dışına 3000 doktora öğrencisi gönderileceği hedeflenirken, 1966 yılında 500 kişinin gönderildiği kaydedilmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)’nda beyin göçünün önlenmesine yönelik ifadeler vardır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)'nda ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)'nda beyin göçünün tespit edilmesindeki güçlükler, olumsuz sonucuna ve gidilen ülkelere dikkat çekilmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)'nda beyin göçüne doğrudan değinilmemiştir. Ancak Türkiye'den yurt dışına yetiştirilmek üzere eleman gönderilmesi için imkanlar tanınacağı ifade edilmiştir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) yurt dışındaki gelişmelere uzak kalmamak ve bu gelişmeleri uygulamak açısından yurt dışına bilim insanları gönderileceğini ve yurt dışındaki Türk beyinlerden faydalanabilmesi için neler yapılabileceğine değinilmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)'nda eğitimin kalitesinin artırılmasına değinilmiştir. Bu da beyin gücü yetiştirme anlamında önemlidir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) aynı dönemlerde; 2000 yılında yayınladığı "Parçacık Hızlandırıcılar: Türkiye'de Neler Yapılmalı" projesinin sonucunda beyin göçünün tersine çevrilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)'nda yüksek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi için çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)'nda beyin göçü yerine nitelikli işgücü eksikliği ve yetersizliği ele alınarak beyin gücünün önemi ve beyin gücünün artırılmasının önemi ortaya konulmuştur. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)'nda beyin göçünün yönünün Türkiye'ye doğru çekilmesi yani tersine beyin göçünün gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ayrıca beyin göçünün tersine çevrilmesine yönelik "Nitelikli İnsan Gücü İçin Çekim Merkezi" programından söz edilmektedir. On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)'nda ise beyin göçünün engellenmesi ve geri dönüşlerin artırılmasına yönelik araştırmalar yapılacağı belirtilmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020).

2219- Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı: Bu program Sosyal Bilimler, Doğa Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji gibi alanlarda doktorasını tamamlamış ve yurt dışında araştırmalar yapacak olan bilim insanlarını desteklemektir. Bu sayede doktorasını tamamlamış Türk bilim insanlarına yurt dışında araştırma yapma imkanı verilerek beyin göçünün önüne geçmeye çalışılmaktadır.

Tablo 2.1. 2219- Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019)

Yıllar	Başvuran Sayısı	Desteklenen Sayısı
2010	493	701
2011	450	688
2012	400	710
2013	1091	1171
2014	1509	1815
2015	1568	1957
2016	993	1777
2017	1520	1357
2018	1538	1448
2019	679	1398

Kaynak: www.tubitak.gov.tr

Tablo 2.1.'de programa başvuran ve destek kararı verilen kişi sayıları gösterilmiştir. Bu programa başvuran kişi sayısı yıllara göre farklılık göstermektedir. En fazla başvuru sayısı 1568 kişi ile 2015 yılında olmuştur. Desteklenen kişi sayısının en az olduğu yıl 2010, en yüksek olduğu yıl 2015 yılıdır.

2221 - Konuk veya Akademik İzinli (Sabbatical) Bilim İnsanı Destekleme Programı: Bu program, yurt dışındaki bilim insanlarını ve araştırmacıları, üniversiteler, kamu ve özel kuruluşlarında istihdam edebilmek üzere Türkiye'ye çağırılmaktadır. Bu program ile Türkiye'ye gelen bilim insanlarına Türkiye'de araştırma yapma, ders verme, kongreler, konferanslar vb. düzenleme, ortak projeler yazma gibi pek çok imkanlar verilmektedir.

Tablo 2.2. 2221 - Konuk veya Akademik İzinli (Sabbatical) Bilim İnsanı Destekleme Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019)

Yıllar	Başvuran Sayısı	Desteklenen Sayısı
2010	361	217
2011	355	238
2012	400	221
2013	462	263
2014	594	362
2015	561	263
2016	305	132
2017	169	81
2018	251	157
2019	245	157

Kaynak: www.tubitak.gov.tr

Tablo 2.2.'de programa başvuran ve destek kararı verilen kişi sayıları gösterilmiştir. Programa başvuran kişi sayılarında 2011-2015-2016-2017 yıllarında bir önceki yıla göre düşüşler olmuştur. Desteklenen kişi sayısında da 2012-2015-2016-2017 yıllarında düşüşler olduğu görülmektedir. Başvuran kişi sayısı ve desteklenen kişi sayısının en yüksek olduğu yıl 2014, en düşük olduğu yıl ise 2017 olarak belirtilmektedir.

2224/A- Yurt Dışı Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programı: Bu program, araştırmacıların yurt dışında düzenlenen kongre, konferans, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere katılımına destek sağlamayı amaçlamaktadır.

Tablo 2.3. 2224/A- Yurt Dışı Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019)

Yıllar	Başvuran Sayısı	Destek Kararı Verilen Kişi Sayısı
2010	1052	562
2011	1066	613
2012	1045	578
2013	1564	778
2014	1481	779
2015	1610	679
2016	1343	451
2017	1180	338
2018	1233	605
2019	1124	705

Kaynak: www.tubitak.gov.tr

Tablo 2.3.'de programa başvuran ve destek kararı verilen kişi sayıları gösterilmiştir. Bu programa başvuran kişi sayıları ve destek kararı verilen kişi sayıları yıllara göre farklılık göstermektedir. En yüksek başvurunun olduğu yıl 2015, en düşük başvurunun olduğu yıl ise 2012 yılıdır. Destek kararı verilen kişi sayının en yüksek olduğu yıl 2014, en düşük olduğu yıl ise 2017 yılı olmuştur.

2224/B- Yurt İçi Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programı: Bu programın amacı, araştırmacılara yurt içinde düzenlenen bilimsel etkinliklere (kongre, konferans, sempozyum, çalıştay vb.) katılım için destek sağlamaktır.

Tablo 2.4. 2224/B- Yurt İçi Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2014-2019)

Yıllar	Başvuran Sayısı	Destek Kararı Verilen Kişi Sayısı
2014	628	268
2015	603	252
2016	422	140
2017	273	52
2018	356	141
2019	318	194

Kaynak: www.tubitak.gov.tr

Tablo 2.4’de programa başvuran ve destek kararı verilen kişi sayıları gösterilmiştir. Programa başvuran kişi sayısı ve destek kararı verilen kişi sayısı 2017 yılına kadar azalmış, sonra tekrar artmış, 2019 yılında tekrar azalmıştır. Destek kararı verilen kişi sayısı da 2017 yılına kadar azalmış, sonra tekrar artmıştır.

2224-C Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde Yurt Dışındaki Bilimsel Etkinliklere Katılımı Destekleme Programı (2231- TÜBİTAK- Lindau Bilimsel Etkinliklere Katılma Destek Programı): Türkiye’de lisans veya lisansüstü eğitimlerine devam eden üstün başarılı öğrencilere,yurt dışındaki bilimsel etkinliklere katılımları için destek vermeyi amaçlamaktadır. Bu sayede bilime ulusal ve uluslararası düzeyde önemli katkılarda bulunabilecek genç araştırmacılar, Nobel Ödüllü bilim insanları ile ders, panel ve seminerler gibi çeşitli platformlarda buluşma fırsatına sahip olabileceklerdir.

Tablo 2.5. 2224-C Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde Yurt Dışındaki Bilimsel Etkinliklere Katılımı Destekleme Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019)

Yıllar	Başvuran Sayısı	Destek Kararı Verilen Kişi Sayısı
2010	7	3
2011	17	6
2012	40	6
2013	19	8
2014	22	4
2015	2	1
2016	5	3
2017	13	2
2018	5	0
2019	11	0

Kaynak: www.tubitak.gov.tr

Bu programa başvuran ve destek verilen kişi sayıları Tablo 2.5’de verilmiştir. Programa başvuran kişi sayısının en yüksek olduğu yıl 2012 iken en düşük olduğu yıl 2015 yılı olmuştur. Destek kararı verilen kişi sayısı 2013 yılına kadar artmış, sonra azalmış, 2016 yılında tekrar artış göstermiştir. 2018 ve 2019 yıllarında başvuran kişiler olmasına rağmen destek verilmemiştir.

2232- Uluslararası Lider Araştırmacılar Programı: 2010 yılında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)’nun yürüttüğü “Yurda Dönüş Araştırma Burs Programı” doğrultusunda 452 araştırmacı Türkiye’ye dönüş yapmıştır. Program 2018 yılında “2232- Uluslararası Lider Araştırmacılar Programı’na” dönüşmüştür. Bu programların amacı, yurt dışında çalışma deneyimine sahip öncelikli olarak Türk bilim insanları olmak üzere nitelikli bireylerin Türkiye’ye gelmelerini teşvik etmektir.

Tablo 2.6. 2232- Uluslararası Lider Araştırmacılar Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2010-2019)

Yıllar	Başvuran Sayısı	Desteklenen Sayısı
2010	15	12
2011	25	34
2012	31	57
2013	172	169
2014	287	278
2015	178	398
2016	115	442
2017	75	274
2018	34	258
2019	243	305

Kaynak: www.tubitak.gov.tr

Tablo 2.6’da programa başvuran ve destek kararı verilen kiři sayıları gösterilmiştir. Bu programa başvuran kiři sayıları 2014 yılına kadar artmış, 2015 yılından itibaren dūřuřler olmuş, 2019 yılında tekrar būyūk bir artış göstermiştir. Bu programla desteklenen kiři sayıları ise 2016 yılına kadar artmış, sonra dūřuřler olmuş, 2019 yılında tekrar artmıştır.

2020 yılı TūBİTAK verilerinden derlenen bilgilere gōre,

- 2018 Aralık ve 2019 Mart tarihleri arasında duyuru yapılmıştır. 242 kiři başvurmuştur. 21 farklı ūlkeden 242 başvuru alınmıştır. Bunlar arasından 98’i Tūrk ve 29’u yabancı olmak ūzere 127 bilim insanı başvuru şartlarını sağlamış ve destek kazanmıştır. Ūlkeye dōnen bilim insanı 579 kişiye ulaşmıştır.

- 86 başvuru ile ilk sırada ABD yer almıştır. Bunları sırasıyla 21 başvuruyla İngiltere, 17 başvuruyla Almanya, 9’ar başvuruyla Fransa, Hollanda ve Kanada izlemiştir.

- Orta Doęu Teknik Ūniversitesi (ODTū), Boęaziçi Ūniversitesi ve Koç Ūniversitesi en fazla lider arařtırmacı çeken ilk ūç ūniversite arasında yer almıřtır.

• 108 kişi ile en çok başvuru yapılan alan mühendislik bilimleri olmuştur. Bunları sırasıyla 66 kişi ile temel bilimler, 32 kişi ile sosyal bilimler, 25 kişi ile sağlık bilimleri ve son olarak 11 başvuru sayısı ile tarım bilimleri izlemiştir.

• Arçelik, Türk Havacılık ve Uzay Sanayii (TUSAŞ) ve Nobel İlaç firması lider araştırmacıların en çok tercih ettiği firmalar olmuştur.

• Yurt dışında çalıştıkları kurumlar incelendiğinde 172 araştırmacı üniversitelerde, 31 araştırmacı firmalarda ve 28 araştırmacı da araştırma enstitülerinde çalışmaktadır.

• Harvard, Stanford, Oxford, Massachusetts Institute of Technology (MIT), Cambridge gibi üniversitelerden araştırmacılar da programa ilgi göstermiştir. Programa dünya sıralamasında ilk 25'te yer alan üniversitelerden 40'dan fazla araştırmacı başvurmuştur.

2236- Uluslararası Araştırmacı Dolaşımı Destek Programı: Ar-Ge insan kaynağı gelişimine katkıda bulunmak, yurda dönmek isteyen nitelikli araştırmacılara destek sağlamak ve Türkiye'yi tecrübeli araştırmacılar için cazibeli hale getirmek, bu programın amacıdır.

Tablo 2.7. 2236 Uluslararası Araştırmacı Dolaşımı Destek Programına Başvuranların ve Desteklerin Sayısı (2012-2019)

Yıllar	Başvuran Sayısı	Desteklenen Sayısı
2012	66	26
2013	78	49
2014	69	69
2015	67	101
2016	0	89
2017	0	54
2018	137	21
2019	188	133

Kaynak: www.tubitak.gov.tr

Bu programa başvuran ve destek verilen kişi sayıları Tablo 2.7’de verilmiştir. Programa başvuran kişi sayısında 2016 yılına kadar iniş çıkışlar olmuştur. Program 2016 ve 2017 yıllarında başvuruya açılmamıştır. 2018 ve 2019 yıllarında başvuran kişi sayısında önceki yıllara oranla ciddi bir artış olmuştur. Destek kararı verilen kişi sayısı 2016 yılına kadar artmış, sonra düşüşler görülmüş, 2019 yılında tekrar artmıştır.

Arçelik Geleceğe Bir Bilet Al Projesi: Arçelik tarafından 2018 yılında başlatılan programın amacı yurt dışında eğitim alan Türk öğrencilerin okul bittikten sonra kendi kurumlarında işe başlamalarını sağlamaktır. Farklı ülkelerdeki üniversitelerde okuyan Türk öğrencilere insan kaynakları aracılığıyla ulaşıldığı belirtilmiştir. Sosyal medya, öğrenci dernekleri gibi çeşitli kaynaklar aracılığıyla öğrencilere ulaşılmaktadır. Uygun görülen öğrencilerle görüşme yapılarak süreç işlemektedir. Programın içeriği teknoloji ağırlıklı olduğu için daha çok mühendislik alanında eğitim gören öğrencilere öncelik verilmiştir (Hürriyet, 2018).

Türk Amerikan Bilim İnsanları ve Akademisyenler Derneği (TASSA): 2004 yılından beri faaliyette olan bir dernektir. ABD’de yaşayan Türk bilim insanlarını bir çatı altında birleştirmektedir. En az yüksek lisans derecesine sahip bilim insanlarını kapsamaktadır. Mühendislik, doğa, sosyal ve beşeri bilimler, sanat, temel ve yaşam bilimleri ve ilgili alanlardaki bilim insanlarının meslek ve sosyal konumlarını geliştirmeyi hedeflemektedir. Beyin göçünü Türkiye’ye çekebilmek adına “*Ziyaretçi Bilim Adamı Programı*”nı başlatmışlardır. TASSA Başkanı, son zamanlarda İstanbul ve Ankara’da bilim şehirlerinin kurulmasını planladıklarını ve bu sayede Türkiye’de tersine beyin göçünü gerçekleştirebileceklerini ifade etmiştir (Tassausa, 2020).

Vakıf Üniversitelerinde Yer Alan Tersine Beyin Göçü Örnekleri: Başka ülkelerdeki bilim insanlarını Türkiye’ye geri çağırma etkili olan kurumlardan bir tanesi de vakıf üniversiteleridir. Vakıf üniversitelerinin bazıları son dönemde tersine beyin göçü politikası izlediğini kamuoyuyla paylaşmıştır. İstanbul Esenyurt Üniversitesi 2014 yılında dünyanın en önemli ve prestijli yükseköğretim kurumlarında görev yapan birçok Türk bilim insanını uluslararası deneyimlerini öğrencilere aktarması amacıyla bünyesine aldığını belirtmiştir. Yaşar Üniversitesi 2017 yılında bu politika sayesinde yurt içi ve yurt dışında çalışmış akademisyenleri kadrosuna aldığını belirtmiştir. Bu akademisyenler dünyanın en bilinen üniversitelerinde çalışmış, lisansüstü dereceler almış ve uluslararası alanda ödüller almış bilim insanlarıdır. Bezmialem Üniversitesi’nin 2018 yılında kurduğu “Yaşam Bilimleri ve

Biyoteknoloji Enstitüsü” dünyanın dört bir yanında araştırmalarına devam eden Türk bilim insanlarını Türkiye’ye çekmeyi planladığını açıklamıştır.

Askerî Elektronik Sanayii (ASELSAN) Tersine Beyin Göçü Projesi: Türk Silahlı Kuvvetlerinin askerî alandaki haberleşme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Ankara’da 1975 yılında kurulmuştur. Tersine beyin göçüyle ilgili faaliyetlerde de bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de bulunan beyin gücünü güçlendirerek yurt dışında bulunan Türklerin Türkiye’ye dönmelerini ve yurtdışında edindikleri bilgi ve birikimleri sayesinde AR-GE çalışmalarına katkı sağlayabilecek bilim insanlarını hedeflemektedir. Bunu gerek web sitesindeki çağrılarla gerekse de ABD’de yaptığı tanıtım çalışmalarısıyla gerçekleştirmektedir. Ayrıca dünyanın ileri gelen üniversitelerinden bazılarında etkinlikler düzenlemişlerdir. şirket yetkilileri ABD’deki TASSA ve TÜBİTAK toplantılarına katılmışlar ve bu sayede akademisyenler, lisansüstü öğrenciler ile iletişim kurmayı başarmışlardır. Kurum, yaklaşık 100’e yakın yüksek nitelikli işgücünün Türkiye’ye dönerek ASELSAN bünyesinde çalışmaya başladığını belirtmiştir (Aselsan, 2020).

Hava Elektronik Sanayii (HAVELSAN) Tersine Beyin Göçü Projesi: Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı’nın bir şirketidir. 1982 yılında kurulmuştur. İleri teknoloji ve yazılımların yanı sıra savunma, güvenlik ve bilişim sektörlerinde hizmet sunan bir şirkettir. Kurum aynı zamanda tersine beyin göçüyle ilgili projelerde yürütmektedir. Tersine beyin göçüne yönelik çalışmalara, yurt dışına giden şirket personeline yapılan anket çalışmasıyla başladıklarını belirtmişlerdir. Hedef kitleyi; yurt dışına giden, yurt dışında çalışan, eğitim alan veya yaşayan ama Türkiye’ye dönmek isteyenler oluşturmaktadır. Ayrıca HAVELSAN çalışanlarının, yurt dışındaki tanıdıklarını şirkete kazandırmaları halinde küçük hediyelerle tersine beyin göçüne teşvik ettiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmaların neticesinde Google, Microsoft, Mastercard gibi firmalardan ve Hollanda, ABD, İngiltere, Almanya gibi farklı ülkelerden 19 yüksek nitelikli işgücü 2019 yılı itibariyle HAVELSAN’da çalışmaya başlamıştır (Havelsan, 2020).

TUSAŞ Tersine Beyin Göçü Projesi: Türkiye’nin savunma sanayiinde dışa bağımlılığını azaltmak ve Türk Hava Kuvvetleri’nin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1973 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur. Yüksek nitelikli bireyleri Türkiye’ye çekme anlamında çağrılar yapmaktadır. Yurt dışındaki Türk mühendisleri, stajyer mühendis programı ile Türkiye’ye getirmeyi hedeflemektedir. Program 2018 yılında Türkiye’deki öğrenciler ile başlamış ve 1000 öğrenciye staj imkanı sağlamıştır.

Yalnızca büyük şehirlerde değil Anadolu'daki üniversitelerden de öğrenciler bulunmaktadır. 2019 yılında ise ilk kez yurt dışındaki öğrenciler de programa dahil edilmiştir. Toplamda iki grup halinde 72 Türk öğrenciye staj imkanı sağlanmıştır. 48 kişiden oluşan ve yurt dışında en iyi üniversitelerde eğitim gören bu öğrencilerin staj süresi 2 aydır. Ardından ikinci grubu oluşturan 24 öğrenci staj yapacaktır. Yurt dışında yaşayan Türk mühendis adaylarının milli projelerde görev alacağı belirtilmiştir (Haberler, 2019; Tai, 2020).

Marie Skłodowska Curie Uluslararası Burs ve Araştırma Dolaşım Destekleri (MSCA): Bu programın hedefleri, araştırmacıların kariyer gelişimini desteklemek, sektörler arası ve uluslararası araştırmacıları teşvik etmek ve Türkiye ile Avrupa ülkelerini cazip hale getirmektir. Tüm araştırma alanlarından proje önerileri yazılabilmektedir. Araştırma yapacakları alanları ve sektörleri araştırmacılar kendileri seçmekte serbesttirler (Ufuk2020, 2020).

Bu programın destek mekanizmaları; “Bireysel Burslar (IF)”, “Araştırma ve Yenilikçilik Değişim Programı (Research and Innovation Staff Exchange Scheme–RISE)”, “Yenilikçi Eğitim Ağları (Innovative Training Networks - ITN)”, “Burslara Katkı Fonu (COFUND)” programlarıdır (H2020, 2020).

MSCA tarafından finanse edilen Türk araştırmacı sayısı 288 kişi, Türkiye organizasyonlarına verilen AB bütçesi 18.49 milyon euro ve MSCA’daki Türkiye organizasyonlarının sayısı da 56 olarak belirtilmiştir (Çalış, 2019:145).

Tablo 2.8. AB Katkısı Bakımından En Büyük TR Katılımcı Kuruluşlar (2018)

TR Katılımcı Kuruluşlar	AB Katkısı
Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu	6.20 Milyon Euro
İstanbul Teknik Üniversitesi	1.82 Milyon Euro
Bilkent Üniversitesi	1.46 Milyon Euro
Koç Üniversitesi	1.07 Milyon Euro
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	0.95 Milyon Euro

Kaynak: Çalış, 2019.

Tablo 2.8’de 2018 yılı itibariyle AB katkısı bakımından MSCA’ya Türkiye’den katılan en büyük kuruluşlar ve AB katkısı belirtilmiştir. Buna göre en büyük AB katkısını, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu almaktadır. MSCA’daki Türkiye’nin en büyük kurumlarının 2018 yılı katılımcı sayıları şu şekildedir; Bilkent Üniversitesi 9 ve İstanbul Teknik Üniversitesi 9, Koç Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi 8, Sabancı Üniversitesi 4 katılımcıya sahiptir. Özel sektörden kara katılan şirketlerin katılımcı sayıları ise; Arçelik’ten 2, TÜRKSAT’dan 1, Pamukkale Üniversitesi’nden 1, Biyans Biyolojik Ürünler Ar-Ge Danışmanlık Sanayi Ticaret Limited Şirketi ile Sanko Tekstil Anonim Şirketi’nden 1’er kişidir (Çalış, 2019:146).

Teşvik programlarının dışında tersine beyin göçünün yarattığı olumlu etkiler şu şekildedir (Ufuk2020, 2018) :

- Daha iyi bir iş bulabilmek amacıyla başka ülkelere giden kişiler ülkelerine döndüklerinde ekonomilerine artı bir değer katmaktadırlar.
- Kişiler yurt dışında çalışarak edindikleri tecrübeler sayesinde ülkelerine döndükleri zaman ekonomileri için büyük avantajlar sağlamaktadırlar.
- Yurt dışında eğitim alan ve sonrasında ülkelerine dönen bireyler, yabancı kurumlar ile ilişkilerini kuvvetlendirerek işbirliği imkanları bulabilirler.
- Yurt dışında eğitim alan ve sonrasında ülkelerine dönen bireyler teknolojik donanımı sahip olacakları için ihracatda avantaj sağlarlar.
- Yurt dışından ülkesine dönen kişiler gittikleri ülkelerdeki vatandaşlarla iletişim halinde oldukları için ortak girişimlerde bulunarak para transferi sağlayabilirler.
- Yurt dışında girişim konusunda başarı göstermiş olan bireyler işletme konusunda deneyim sahibi oldukları için küresel anlamda iletişim geçişi sağlayabilirler.
- Yurt dışında eğitim alan kişiler bu hayali olan başka kişilere de öncülük ederek bu kişileri teşvik edebilirler.
- Yurtdışındaki kaliteli okullarda eğitim görüp ülkesine dönen akademisyenler hem gelişmiş Ar-Ge faaliyetleri yürütüp hem de nitelikli lisansüstü öğrenciler yetiştirebilirler.

2.4. Beyin Göçü ve Mutluluk İlişkisi

Geleneksel iktisadi modeller genelde, gelir artışının refah ve mutluluğu da arttıracakını öne sürmektedir. Mutluluk literatürü, gelir ve mutluluk arasındaki pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını kabul etmekle birlikte mutluluk ekonomisini, bireylerin mutluluk algıları ile gelir düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışan bir olgu olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak mutluluk üzerinde etkili olan tek faktörün gelir olmadığı anlaşılmaktadır. Gelir ve mutluluk ile ilgili literatürdeki en önemli çalışmalara öncülük etmiş isimlerden biri olan Richard Easterlin'in 1974 yılında yayınlanan ve şimdilerde "Easterlin Paradoksu" olarak bilinen çalışması da bu görüşü desteklemektedir. Easterlin, artan reel gelirin mutluluğu belirli bir düzeye kadar artırırken belirli bir düzeyden sonra arttırmadığını veya çok az arttırdığını söylemektedir. Yani temel insani ihtiyaçların karşılandığı noktadan sonra ekonomik büyüme mutluluğu arttırmamaktadır. Ayrıca Easterlin hükümetlere şu tavsiyede bulunmuştur. İhtiyaçlar hiyerarşisine göre temel ihtiyaçlar giderildikten sonra artık GNH'ye yönelmek gerekmektedir.

Beyin göçü ve mutluluk ilişkisine bakıldığında; kişiler bireysel olarak, toplumlarda topluluk olarak mutluluğu elde etmeye yönelik arayışlar içerisinde olmuşlardır. Bu nedenle bireyler refah düzeyini yükseltmek ve daha iyi bir hayata kavuşmak amacı ile göç etmektedirler. Buradaki amaç bireyin mutluluğunu göç yolu ile arttırmaya çalışmasıdır. Bireyler bir başka ülkeye göç ettiklerinde neoklasik iktisadın iddia ettiği gibi sadece gelirlerini arttırarak basitçe mutlu olamazlar. Göçün maddi maliyetlerinin yanında ayrıca bir de neoklasik iktisadın hesaba katmadığı sosyal, kültürel vs. maliyetler de mevcuttur. Çünkü göçmenler gittikleri ülkede kültürel farklılıklar, dilsel sınırlamalar, değer verdiği bireylerin yokluğu ve sosyal bozulma gibi çok çeşitli psiko-sosyal sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bu bağlamda akademisyenleri Türkiye'den iten veya yurt dışına çeken faktörler irdelendiğinde yaşamdan memnun olma düzeyini etkileyen tek değişkenin gelir olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bireyin yaşam memnuniyetini olumsuz yönde etkileyerek beyin göçüne neden olan faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Siyasi istikrarsızlık ve huzurlu bir ortamın olmayışı,
- Bilime ve bilim insanlarına gerekli saygının gösterilmeyişi,
- Düşünce ve bilimsel özgürlüklerin kısıtlanması,
- Etnik ve kültürel ayrımcılığın olması,
- Siyasetin, politik baskıların, kayırmacılığın, genel hayata ve iş hayatına girip bireyi kontrol ve müdahale etmesi,
- Kurumsal düzenlemelerdeki yetersizlikler,
- Bürokraside hantallık veya fazlalıklar,
- Eğitim harcamalarına ayrılan payın düşük olması,
- Eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması,
- İstikrarlı eğitim, politika ve planlamalarının olmayışı,
- İdarenin kararsızlığı ve/veya adaletsiz kararları,
- Yetersiz ve dengesiz ücret politikaları,
- Çalışan istihdamındaki plansızlıklar/ yetersizlikler/yanlışlıklar nedeniyle yaşanan sorunlar,
- İstihdam yetersizliği ve işsizlik,
- Ekonomik istikrarsızlık ve gelecek endişesi,
- Düşük yaşam standardı,
- Vergilerin yüksek oluşu,
- Sosyal güvenlikte yetersizlikler,
- Ekonomik krizlerde özellikle nitelikli veya yüksek nitelikli elemanların işten çıkarılması,
- Nitelikli veya yüksek nitelikli elemanların büyük bölümünün kendi alanları dışında istihdam edilmesi,

- Gelir dağılımındaki dengesizlik,
- Çalışma hayatı ve iş ortamındaki olumsuzluklar,
- Kurumlarda amirlerin veya üstlerin emir, talimat ve isteklerine uyma zorunluluğu,
- Esnek olmayan mesailer,
- Olumsuz çalışma şartları,
- Kurumsal kültürün yerleşmemiş olması, düzensiz ve sistemsiz işlemesi,
- Çalışma hayatı, iş ortamı vb. konularda teşvik ve motivasyonun düşük olması,
- Ar-Ge faaliyetleri için gerekli yüksek teknolojik imkanların yetersiz oluşu,
- Fikir üretiminin ve buluşlardan gelir elde etmenin desteklenmemesi,
- Patent kolaylığı olmaması,
- Ar-Ge faaliyetlerine gerekli önemin verilmeyişi,
- Yeterli kaynak bulunmayışı,
- Yetersiz yabancı dil öğretimi,
- Türkiye’de sosyal ve kültürel alanda kendini yetiştirme imkanlarının kısıtlı olması,
- Eğitim düzeyi yetersizliği ve kültürel ortamın zayıflığının akademik gelişmeye katkı sağlamaması,
- Alanında kendini yetiştirme ve geliştirme imkanının olmaması veya sınırlı olması,
- Büyük bilim merkezlerine uzaklık, temas ve yararlanma imkanının az olması veya olmaması,
- Meslekte ilerleme fırsatının olmaması veya yavaş olması

Bu doğrultuda akademisyenlerin öznel olarak mutlulukları ile beyin göçü eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemekte fayda olduğu görülmektedir. Bu amaçla akademisyenlerin mutluluğu ve beyin göçü eğilimi arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

3. BÖLÜM

3. UYGULAMA

Bu bölümde anket çalışmasının konusu, amacı, önemi hakkında bilgi verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular incelenmiştir.

3.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

1960'lı yıllarla birlikte kitlesel hale gelmeye başlayan ve dikkat çeken beyin göçü, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere dünyadaki birçok ülkeyi etkilemiş ve Türk bilim insanları ve yüksek nitelikli işgücü de paralel olarak bu etki altına girmiştir. Günümüzde yüksek nitelikli profesyonellerin ülkelerarası göçü, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemini ve güncelliğini koruyarak sürdürmektedir.

Literatür incelediğinde, beyin göçünü konu alan pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen, bu tez, beyin göçünü mutluluk ekonomisi/yaşam memnuniyeti perspektifinden inceleyen Türkiye'de yapılmış öncü çalışmalardan olması açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın temel amacı, yurt dışına kendi istek ve iradeleriyle en az bir yıllığına gidip Türkiye'ye dönen ve herhangi bir üniversitede çalışmalarını sürdüren Türk akademisyenlerin beyin göçüne bakışını yaşam memnuniyeti perspektifinden test etmektir. Bu bağlamda bu özellikleri taşıyan Türk akademisyenlerin;

1. Cinsiyet, yaş, uyruk, medeni durum, eğitim-öğretim, akademik çalışma hayatı, vb. alanlarda kişisel ve demografik özelliklerini belirlemektir.

2. Akademik alanda ilk tam zamanlı çalışmaya başlama yeri, yurt dışında öğretim elemanı olarak tercih ettikleri ülke/ler, yurt dışına gitme yolları ve amaçları, alınan ücret, Türkiye'de çalışılan üniversite türü, çalışma süreleri ve alınan ücretler gibi çalışma hayatına ilişkin verileri elde etmek.

3. Yurt dışında çalışma nedenleri, Türkiye'ye dönme nedenleri ve dönmekten dolayı memnuniyet düzeyleri, gitmeden önceki ve şimdiki düşüncelerini belirlemektir. Ayrıca akademisyenleri Türkiye'den iten ve yurt dışına çeken faktörler, çalışılan ülke ve Türkiye mukayeseleri gibi konuları tespit etmektir.

4. Yurt dışı tecrübesinin kendilerine ne gibi olumlu katkıları olduğu ve Türkiye'nin yurt dışındaki potansiyelinden nasıl yararlanabileceği, gitmeyi düşünenlerin bu kararlarından nasıl vazgeçirilebileceği ve yurt dışındaki Türk beyin gücünün nasıl geri kazanılabileceği konusundaki düşüncelerini belirlemektir.

3.2. Literatür Taraması

Bu kısımda mutluluğun göç üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalara yer verilmiştir.

De Jong (2000), Tayland Ulusal Göç Anketinin 1992 ve 1994 dalgalarını kullanarak yaşam memnuniyeti ve içi göçü inceleyen bir çalışma yapmıştır. Araştırmaya göre; göçle ilgili normların yanı sıra gelir, rahatlık, teşvik ve aidiyete dayalı yaşam memnuniyetinin göç etme niyetinin önemli belirleyicileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yaşam doyumuna ilişkin beklenti ve değerlendirmelerde cinsiyet farklılıkları bulunmaktadır. Bu da erkek ve kadınların göç davranışlarını farklı şekilde etkilemektedir.

Polgreen ve Simpson (2010), WVS'den gelen mutluluk verilerini üç farklı göç veri setine uygulayarak, mutluluk ile göç arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Çalışmada belli bir mutluluk eşiği altında (2.97 civarı) mutluluk ve net göç oranları arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bunun anlamı, mutluluk arttıkça net göç oranları düşmektedir. Fakat mutluluk eşik seviyesinin ötesinde ise mutluluk ve net göç oranları arasındaki ilişki pozitif olmaktadır, yani mutluluk arttıkça göç verme oranı artmaktadır.

Graham ve Markowitz (2011), Latin Amerika bölgesindeki 18 ülkeyi kapsayan bir araştırma yapmışlardır. Çalışma 2004, 2006, 2007, 2008 ve 2009 yıllarında verilen anketlerle sınırlı kalmıştır. Analiz, mutsuzluğun göçü tetiklediği hipotezini desteklerken, aksini kanıtlamamaktadır.

Mara ve Landesmann (2013), bireysel yaşam memnuniyetinin göç niyeti üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada kullanılan veriler, Romanya'daki göçmenlerle 2004 ve 2010 yılları arasında yapılan bir anketten alınmıştır. Araştırma sonucuna göre, göç ile yaşam doyumunu arasında kalış süresine ilişkin pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Kısa bir süre kalmayı planlayan göçmenler, daha düşük yaşam doyumunu düzeyine sahipken uzun vadeli kalma planları olan göçmenler ise daha yüksek yaşam doyumunu düzeyine sahip olma eğilimindedirler.

Cai vd. (2014), Gallup World Poll (Gallup Dünya Anketi) verilerini kullanarak, 2007-2012 döneminde 154 ülkeyi kapsayan bir araştırma yapmışlardır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, uluslararası göç arzusunun öznel iyi oluş (mutluluk) ile negatif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle daha yüksek öznel iyi oluş ölçülerine sahip bireylerin daha düşük uluslararası göç arzularına sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Namrata (2014), 18 Latin Amerika ülkesi ile ilgili anket verilerini kullanarak yaşam memnuniyetinin göç etme niyeti üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, yüksek yaşam memnuniyetinin yurt dışına göç etme niyeti ile negatif ilişkili olduğunu göstermektedir. Yüksek yaşam doyumuna sahip daha eğitilmiş bireylerin yurtdışına göç etmeyi düşünme olasılığının daha düşük yaşam doyumuna sahip daha eğitilmiş bireylere kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Otrachshenko ve Popova (2014), Orta ve Doğu Avrupa ve Batı Avrupa ülkeleri için Eurobarometre anketini kullanarak yaşam memnuniyetinin bireysel göç etme niyeti üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bireysel özelliklerin ve makroekonomik değişkenlerin göç etme niyeti üzerindeki etkileri de çalışmaya dahil edilmiştir. İnsanların hayattan memnun olmadıklarında göç etme niyetlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sosyoekonomik değişkenler ve makroekonomik koşullar, yaşam doyumunu yoluyla dolaylı olarak göç etme niyetini etkilemektedir.

Shamsuddin ve Katsaiti (2020), farklı öznel iyi oluş ölçütlerinin, amaçlanan göç kalış süresi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Mutluluğun her ek kalış yılı üzerindeki marjinal etkileri tahmin edilebilmektedir. Elde edilen bulgular içsellik ve örneklem seçimine değinerek veya değinmeden, yaşamdan memnun olan göçmenlerin ev sahibi ülkede kalıcı olarak kalma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Brzozowski ve Coniglio (2021), mutsuzluğun uluslararası göç kararı üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Araştırmada Sosyal Diagnosis (SD) projesinden elde edilen veriler kullanılmıştır. (Polonya'da 2000 ile 2015 yılları arasında her iki yılda bir yapılan hane halkı anketidir.) Mutsuzluğun, göç etme niyeti ve fiili göç üzerindeki etkisini panel logit modellerini kullanarak tahmin edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular şu şekildedir: Mutsuzluk baskısı, yalnızca kadınlar ve çalışan bireyler gibi seçilmiş alt grupların uluslararası göç olasılığını önemli ölçüde etkilemektedir. Mutsuzluk seviyesinin göç kararında itici bir faktör rolünde olduğu bulunmuştur. Bireyin kendisinin veya hane

halkının mutluluğu, göçün bir sonucu olarak artmaktadır. Sonuçlar daha mutsuz kişilerin yurt dışına göç etme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

3.3. Araştırmanın Kapsam ve Kısıtları

Bu araştırmada var olan bazı kısıtlar şunlardır. Öncelikle Türkiye'den yurt dışına en az bir yıllığına gidip dönen akademisyenlerin tümünü bulma imkanı olmadığından dolayı çevrimiçi (online) anket yöntemine başvurulmuştur. Çünkü bütün il ve ilçelerdeki üniversitelerden yüz yüze yöntemiyle akademisyenlere ulaşmak zaman ve maliyet açısından büyük külfet getirecektir. Bu bakımdan çevrimiçi yöntemin avantajı kullanılmıştır.

Bir diğer kısıt ise araştırmanın sadece akademisyenleri ele almasıdır. Beyin göçünün tanımına göre yüksek nitelikli bireyler, akademisyenler dışında doktorlar, mühendisler, uzmanlar vb. meslek gruplarını da kapsamaktadır. Üniversitelerin web sayfaları aracılığıyla akademisyenlerin e-posta adreslerine çevrimiçi olarak ulaşmak diğer meslek gruplarına göre daha kolay ve hızlı olacağı için sadece bu grupta sınırlı tutulmuştur.

3.4. Araştırma Yöntemi

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın türü, evren ve örneklemin seçimi, veri toplamak için kullanılacak yöntem ve süreci, anket formunun hazırlanması ve araştırmada kullanılan ölçeklere dair bilgiler verilecektir.

3.4.1. Araştırma Türü

Bu çalışmada yurt dışından Türkiye'ye dönmüş olan akademisyenlerin çeşitli konulardaki görüşlerinin ülkenin ekonomik durumuyla ilgili algılarına göre değişip değişmediği incelenmiştir. Bu incelemenin akademisyenlerden soru formu ve anket formları ile toplanan verilerin sayısallaştırılarak istatistiksel testlere tabi tutularak yapıldığı göz önüne alındığında; bu tez çalışmasını, mevcut durumu ortaya koyması bakımından, tanımlayıcı tipte bir araştırma olarak tarif etmek mümkündür.

3.4.2. Araştırma Hipotezleri

Kullanılacak hipotezlerin geneline yönelik H_0 yokluk hipotezi "Yaşam memnuniyetinin (YM) iten veya çeken faktörlerin her biri için istatistiki olarak bir etkisi bulunmamaktadır" biçiminde oluşturulmuştur.

Alternatif hipotezler ise, YM' nin akademisyenleri Türkiye'den iten farklı faktörler üzerine etkileri aşağıdaki hipotezlerle tanımlanmıştır:

H₁: YM'nin iten politik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₂: YM'nin iten ekonomik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₃: YM'nin iten sosyal ve kültürel faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₄: YM'nin iten bilim ve teknolojik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₅: YM'nin iten kişisel, ailevi ve eğitime ilişkin faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₆: YM'nin iten mesleki faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

Alternatif hipotezler ise, YM' nin akademisyenleri yurt dışına çeken farklı faktörler üzerine etkileri aşağıdaki hipotezlerle tanımlanmıştır:

H₇: YM'nin çeken politik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₈: YM'nin çeken ekonomik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₉: YM'nin çeken bilim ve teknolojik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₁₀: YM'nin çeken mesleki faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₁₁: YM'nin çeken kişisel, ailevi ve eğitime ilişkin faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

Bu hipotezler üzerinden t-testi ve ANOVA testleri vasıtasıyla farklı faktörler bakımından farklılığın olup olmadığı araştırılacaktır.

3.4.3. Ana Kütle (Evren) ve Örneklem Hacminin Belirlenmesi

Araştırmanın evreni, araştırma sırasında Türkiye'den yurt dışına eğitim, çalışma, araştırma vb. nedenlerle en az bir yıllığına gidip Türkiye'ye dönen ve herhangi bir üniversitede çalışan akademisyenlerdir. Evrende yer alan söz konusu akademisyenler, araştırma sırasında yurt dışında devamlı bir görevi olmaksızın, Türkiye'de bir üniversitede tam veya yarı zamanlı görev yapan ve yurt dışına devlet tarafından gönderilmeyip, kendi istek ve iradeleri ile gidenlerdir.

Araştırmada akademisyenlerin seçilme nedeni, beyin göçü yapan veya yapmaya meyilli olan kesimin daha çok akademik çevreden olmasıdır. Akademik personelin sahip olduğu iyi eğitim, lisan bilme vb. nitelikler başka ülkelerde uygun eğitim fırsatları, burs, iş vb. bulmayı kolaylaştırmaktadır.

Göç ve beyin göçü ile ilgili literatürde farklı tanım ve yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus Bürosu'na göre göç; "kişinin köken yerinden başka bir yere giderek orada kalıcı yerleşmesi ve böylece ikamet yerinin değişmesi" olarak tanımlanmaktadır. OECD ülkelerinde göçmen sayılma süresi bir yıl olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden yurt dışında en az bir yıl bulunmuş olan akademisyenler evrene dahil edilmiştir.

Türkiye'deki yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin toplam sayısı tam olarak bilinmemektedir. Çalışmada, örnekleme yöntemlerinden tesadüfi olmayan kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Türkiye'den yurt dışına çalışma veya eğitim amaçlı gidip dönen akademisyenlerin sayısı net olarak bilinmemektedir.

Tablo 3.1. %95 Güven Aralığında Farklı Anakütle Büyüklükleri İçin Örnek Büyüklükleri
(Varyans 0.21 alınmıştır)

Büyüklüğü	%1	%2	%3	%5
1000	-	-	437	244
2000	-	-	619	278
3000	-	1206	690	291
4000	-	1341	732	299
5000	-	1437	760	303
10000	4465	1678	823	313
20000	5749	1832	858	318
50000	6946	1939	881	321
100000	7465	1977	888	321
500000 ve +	7939	2009	895	322

Kaynak: Kurtuluş, K., 2008: 94

Tablo 3.1'e göre % 95 güven aralığında, anakütle gözlem sayısının 500000 ve üzeri büyüklüğe sahip olduğu varsayılarak % 5 anlamlılık düzeyinde örneklem sayısının 322 kişi olması yeterli bulunmaktadır. Buradan hareketle hatalı veriler de bulunması ihtimaliyle 422 örneklem sayısı ile araştırmanın gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

3.4.4. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci

Araştırma verilerinin toplanmasında nicel araştırmalarda sıklıkla kullanılan anket yöntemi tercih edilmiştir. Veriler internet üzerinden akademisyenlere e-posta yoluyla toplanmıştır. Çevrimiçi anket uygulaması günümüzde sıklıkla kullanılan bir veri toplama yöntemidir.

Anketin hızlı ve pratik olması anket yönteminin seçilmesindeki öncelikli nedenler arasındadır. Örneklemeye ulaşılabilme ve örneklemden geri bildirim sağlamak açısından da anket yöntemi, etkili bir yöntem olarak görülmektedir. Ayrıca katılımcıların yurt dışına gidip dönen Türkiye'deki akademisyenleri kapsamaması ve söz konusu alan içerisinde katılımcılara ulaşmanın getirdiği fiziksel mesafe nedeniyle elektronik anket yöntemi, araştırmanın uygulanabilirliğini arttırmak bakımından daha kullanışlı bir yöntemdir. Anketlerin

örnekleme ulaştırılmasında söz konusu problemleri gidermek amacıyla gerçekleştirilen elektronik anket uygulaması sayesinde araştırmacının katılımcılara müdahale etmediği ve katılımcıların soruları kendilerinin belirledikleri mekân ve zaman dilimleri içerisinde objektif ve bağımsız bir ortamda cevaplandırmaları olanaklı kılınmıştır.

Pilot test sonuçlarına göre hazırlanıp son şekli verilen anket Mart-Eylül 2019 tarihleri arasında evrimii olarak yapılmıştır. Akademisyenlere bilgi veren bir metin yazılarak ankete katılım sağlamaları için ricada bulunan e-postalar gönderilmiştir. 1000 kişiye gönderilen ankete 500 akademisyen yanıt vermiş ancak 422 geçerli ankete ulaşılmıştır.

3.4.5. Anket Sorularının Hazırlanması ve Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Çalışmada kullanılan anket formunda akademisyenlere ait şu bilgiler yer almaktadır.

- Demografik ve bireysel bilgiler,
- Eğitim ve çalışma hayatı ile ilgili bilgiler,
- Türkiye’den göç etmesine neden olan itici faktörler,
- Yurt dışına göçün teşviki ile ilgili durum hakkında bilgiler,
- Geri dönme nedenleri ve kararlarına ilişkin bilgiler,
- Yurt dışında yaşanılan zorluklar ve Türkiye’ye katkıları ile ilgili bilgiler,
- Geri dönme ve tekrar gitme niyetleri hakkındaki düşüncelerini tespit etmek amacıyla oluşturulmuştur.

Ayrıca akademisyenlerin yaşam memnuniyeti ile ilgili bilgilerini tespit etmek amacıyla da anket formunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Yurt dışından Türkiye’ye dönen akademisyenlerin yaşam memnuniyet düzeyleri,
- Yurt dışından Türkiye’ye dönen akademisyenlerin ekonomiden memnuniyet düzeyleri,
- Yurt dışından Türkiye’ye dönen akademisyenlerin memnuniyet düzeylerinin itme ve çekme faktörleri üzerine etkileri,

- Yurt dışından Türkiye'ye dönen akademisyenlerin Türkiye'ye dönmekten dolayı memnuniyet duyup duymadığıdır.

Araştırmaya ait veriler, yurt dışına en az bir yıllığına gidip dönen ve Türkiye'deki devlet ya da vakıf üniversitelerinde görev yapan akademik personele çevrimiçi anket yapılmak suretiyle toplanmıştır. Anket, akademisyenlerin demografik özelliklerini anlamaya yönelik sorularla birlikte, toplamda 39 sorudan oluşmaktadır.

Soru formu dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde kişisel ve demografik özellikler ile çalışma ve eğitim hayatına ilişkin bilgileri içeren sorular yer almaktadır. İkinci bölümde yaşam memnuniyetini ölçmeye yönelik soruya yer verilmiştir. Bu faktör 5'li Likert tipi "Yaşam Memnuniyeti Ölçeği" ile ölçülmeye çalışılmıştır (Lavalley vd., 2007:213). Üçüncü bölümde beyin göçünü ölçmeye yönelik sorular Türkiye'den iten ve yurt dışına çeken faktörler şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Bu faktörler 5'li Likert tipi ölçekle ölçülmeye çalışılmıştır ve soru formunda yer alan ilişkili ifadelerdeki şıklar şöyle oluşturulmuştur:

1. Kesinlikle katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Ne katılıyorum ne katılmıyorum
4. Katılıyorum
5. Kesinlikle katılıyorum

Son bölümde akademisyenlerin yurt dışı ve Türkiye'ye yönelik beyin göçü ve tersine beyin göçünü içeren çeşitli sorulara yer verilmiştir.

5'li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçülen yaşam memnuniyeti sorusu bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Kişisel, demografik ve eğitim hayatına ilişkin bilgiler ile akademisyenleri yurt dışına çeken ve Türkiye'den iten faktörleri kapsayan beyin göçünü ve tersine beyin göçünü ölçmeye yönelik sorular genel olarak araştırmanın bağımlı değişkenleri olarak belirlenmiştir.

Hazırlanan anket, genel uygulamaya geçilmeden önce soruların anlaşılabilirliği ve ilişkilerin netliği, eksik soru, yanlış anlaşılma ya da anlaşılmama olup olmadığı, soruların tarzının değiştirilip değiştirilmemesinin gerekip gerekmediğinin belirlenmesi gibi amaçlarla

deneme grubuna uygulanmıştır. Yaklaşık 20 kişilik deneme grubuna uygulanarak alınan dönütler doğrultusunda sorular üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Yapılan pilot uygulama, hazırlanan anketin geliştirilmesinde ve son şeklinin verilmesinde çok faydalı olmuştur.

Belirlenen bölümler, amaçlar, hipotezler ve kuramsal çerçeve dikkate alınarak sorular, sınıflayıcı (nominal), sıralayıcı (ordinal), oransal (ratio) ve likert ölçeğinde hazırlanmıştır. Sorular, katılımcıların kolay ve anlaşılır cevaplandırmaları için genellikle kapalı uçlu olarak hazırlanmış ve katılımcılara daha geniş cevap imkânı sağlaması için gerekli yerlerde “diğer” seçeneği de eklenmiştir.

Anket formunun belirlenmesinde Sağırılı'nın (2006) “Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Döner Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması” adlı doktora tez çalışması, Güngör tarafından 2003 yılında ODTÜ’de yapılan, “Brain Drain From Turkey: An Empirical Investigation Of The Determinants Of Skilled Migration And Student Non–Return” adlı doktora tez çalışması ile Gökbaşrak'ın (2006), “Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar-Türk Mühendislerinin Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme” adlı doktora tezinden faydalanılmıştır. Adı geçen çalışmaların tamamında geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapıldığı için bu çalışmada belirtilen araştırmaların rehberliğinde ölçekler oluşturulmuştur.

3.5. Veri Analizi ve Bulgular

Bu bölümde yapılan analizlere ve analizler sonucunda elde edilen bulgulara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

3.5.1. Veri Analizi

Analiz, SPSS 21.0 paket programı ve AMOS istatistik paket programıyla yapılmıştır. Çevrimiçi anket sonucunda katılımcıların verdiği cevaplar SPSS programında analiz edilerek sayısal verilere dökülmüştür. Soruların genellikle kapalı uçlu olması verilerin daha hızlı elektronik ortama aktarılmasını ve sonuçların güvenilir olmasını sağlamıştır.

Veri analizinde aritmetik ortalama, frekans dağılımı, bağımsız gruplar t testi, faktör ve güvenilirlik analizleri, ANOVA, regresyon analizi ve doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır.

3.5.2. Bulgular

Araştırma verileri analize tabi tutulmadan önce kayıp ve uç değerler araştırılıp tespit edilmiş, veriler kayıp ve uç değerlerden ayıklanarak 422 adet kullanılabilir anket ile analizlere devam edilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

3.5.2.1. Frekans Analizine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katkıda bulunan katılımcıların cinsiyet, yaş, uyruk, medeni durum, öğrenim durumu, gelir düzeyi, akademik unvan gibi kişisel ve demografik özelliklerini ve akademisyenlerin yurt dışı ve Türkiye'ye yönelik beyin göçü ve tersine beyin göçüyle ilgili genel durum ve düşüncelerini ortaya koymak amacıyla frekans dağılımları incelenmiştir.

Tablo 3.2. Akademisyenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımı

		Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	171	40,5
	Erkek	251	59,5
	Toplam	422	100
Yaş	25-30	28	6,6
	31-35	102	24,2
	36-40	79	18,7
	41-45	57	13,5
	46-50	67	15,9
	51-55	38	9,0
	56-60	19	4,5
	61-65	20	4,7
	66-70	7	1,7
	71 ve üzeri	5	1,2
Toplam	422	100	
Uyruk	T.C.	408	96,7
	Çifte vatandaşlık	14	3,3
	Toplam	422	100
Medeni durum	Evli	304	72,0
	Bekar	118	28,0
	Toplam	422	100
Eğitim düzeyi	Lisans	2	,5
	Yüksek Lisans	39	9,2
	Doktora	381	90,3
	Toplam	422	100

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi; anketi cevaplayanların %40,5’i yani 171 kişi kadın, %59,5’i yani 251 kişi erkektir. %24,2 si (102) kişi 31-35, %18,7 ‘si (79 kişi) 36-40, 15,9 ‘u (67 kişi) 46-50, %13,5 ‘i (57 kişi) 41-45, %9’u (38 kişi) 51-55, %6,6’sı (28 kişi) 25-30, %4,7’si (20 kişi) 61-65, %4,5 ‘i (19 kişi) 56-60, %1,7’si (7 kişi) 66-70 ve %1,2’si (5 kişi) 71 ve üzerinde yaş aralığındadır. Katılımcıların %96,7’si (408 kişi) Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) vatandaşı, %3,3’ü (14 kişi) çifte vatandaşlığa sahiptir. Medeni duruma bakıldığında ise %72’si (304 kişi) evli, %28’i (118 kişi) bekarıdır. Eğitim düzeylerine göre dağılım incelendiğinde; %90,3’ü (381 kişi) doktora, %9,2’si (39 kişi) yüksek lisans ve %0,5 ‘i (2 kişi) lisans mezunudur.

Tablo 3.3. Akademisyenlerin Çalışma Hayatına İlişkin Dağılımı

		Frekans	%
Akademik Uzmanlık Alanı	Sosyal Bilimler	198	46,9
	Sağlık Bilimleri	24	5,7
	Eğitim Bilimleri	56	13,3
	Fen Bilimleri	144	34,1
	Toplam	422	100
Akademik Unvan	Profesör Dr	105	24,9
	Doçent Dr	77	18,2
	Dr. Öğretim Üyesi	135	32,0
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	3,1
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	7,1
	Öğretim Görevlisi	30	7,1
	Araştırma Görevlisi	32	7,6
	Toplam	422	100
Çalıştığı Üniversite Türü	Devlet üniversitesi	307	72,7
	Vakıf Üniversitesi	115	27,3
	Toplam	422	100
Çalışma Yılı	1 yıldan az	36	8,5
	1-5 yıl	137	32,5
	6-10 yıl	97	23,0
	11-15 yıl	44	10,4
	16-20 yıl	44	10,4
	21-25 yıl	31	7,3
	26 yıl ve üzeri	33	7,8
	Toplam	422	100
Aylık Net Gelir	2500 TL’den az	3	0,7
	2501-3500TL	6	1,4
	3501-4500TL	7	1,7
	4501-5500 TL	38	9,0
	5501-6500 TL	119	28,2
	6501-7500 TL	72	17,1
	7500 TL' den fazla	177	41,9
	Toplam	422	100

Tablo 3.3’de görüldüğü üzere; Sosyal bilimler alanında çalışanların oranı %46,9, sağlık bilimlerinde çalışanların oranı %5,7, eğitim bilimleri alanında çalışanların oranı %13,3 olup fen bilimleri alanında çalışanların oranı %34,1’dir. Katılımcıların şu anda çalışmakta oldukları kurumdaki akademik unvanları incelendiğinde; Profesör Dr olanların oranı %24,9, Doçent Dr. olanların oranı %18,2, Dr. Öğretim Üyesi olanların oranı %32’dir. Anketi cevaplayanların %72,7’si (307 kişi) Türkiye’de devlet üniversitesinde, %27,3’ü (115) kişi vakıf üniversitesinde çalışmaktadır. Halen çalışmakta olunan kurumdaki aylık net gelir dağılımı incelendiğinde; önemli bir kısmı % 41,9 (177 kişi) 7500 TL’den fazla gelir elde ederken %28,2 (119 kişi)’si ise 5501-6500 TL arasında gelir elde etmektedir. Diğerleri ise 6501-7500 TL geliri olanların oranı %17,1, 2500 TL’den az geliri olanların oranı %0,7, 2501-3500 TL geliri olanların oranı %1,4, 3501-4500 TL geliri olanların oranı %1,7, 4500-5500 TL geliri olanların oranı %9 şeklindedir. Katılımcıların kurumda çalıştıkları süre incelendiğinde; katılımcıların önemli bir kısmı % 32,5 (137 kişi) 1-5 yıl süre, %23 (97 kişi)’ü 6-10 yıl süre kurumda çalıştıkları görülmektedir. Anketi cevaplayanların %32,5’i (137) kişi 1-5, %23’ü (97 kişi) 6-10, %10,4’ü (44 kişi) 11-20, %8,5’i (36 kişi) 1 yıldan az, %7,3’ü (31 kişi) 21-25, %7,8’i (33 kişi) ise 26 yıldan fazla süredir çalışmaktadır. Katılımcıların %8,5’i 1 yıldan az, %10,4’ü 11-15, %10,4’ü 16-20, %7,3’ü 21-25 ve %7,8’i 26 yıl süre ile çalışmaktadır.

Tablo 3.4. Akademisyenlerin Yurt Dışında Bulunma Durumlarına Göre Dağılımı

		Frekans	%
Yurt Dışına Nasıl Gittiği	Burs ya da ücret	321	76,1
	Kendi imkanıyla	101	23,9
	Toplam	422	100
Akademik Anlamda İlk İşlerine Hangi Ülkede Başladıkları	Türkiye	344	81,5
	Diğer	78	18,5
	Toplam	422	100
Yurt Dışına Gitme Nedenleri	Lisansüstü eğitim	284	67,3
	Çalışmak	17	4,0
	Dil öğrenmek	18	4,3
	Araştırma	79	18,7
	Proje	16	3,8
	Diğer	8	1,9
	Toplam	422	100

Tablo 3.4. Akademisyenlerin Yurt Dışında Bulunma Durumlarına Göre Dağılımı (devamı)

Yurt Dışında Hangi Ülkelerde Çalışıp/Eğitim Görme	ABD	197	46,7
	Diğer	51	12,1
	Almanya	41	9,7
	İngiltere	79	18,7
	İsviçre	5	1,2
	İtalya	9	2,1
	Japonya	5	1,2
	Kanada	7	1,7
	Fransa	17	4,0
	Hollanda	11	2,6
	Toplam	422	100
	Yurt Dışında Çalışma/Eğitim Görme Süreleri	1-5 yıl	287
6-10 yıl		106	25,1
11-15 yıl		19	4,5
16-20 yıl		4	0,9
21-25 yıl		3	0,7
26-30 yıl		3	0,7
Toplam		422	100
Yurt Dışında Aldıkları Aylık Net Ücretler	Ücret almadım	85	20,1
	2000 TL'den az	21	5,0
	2001-4000 TL	47	11,1
	4001-6000 TL	65	15,4
	6001-8000 TL	49	11,6
	8001-10000 TL	50	11,8
	10000 TL'den fazla	105	24,9
	Toplam	422	100

Tablo 3.4'de görüldüğü gibi; akademisyenlerin %76,1'ini oluşturan 321 kişi yurt dışına öğretim elemanı olarak ilk çıkışlarında burs yada ücretle, %23,9'u ise kendi imkanları ile gitmiştir. Katılımcıların %81,5'ini oluşturan 344 kişi akademik alanda ilk tam zamanlı işlerine Türkiye'de, %18,5'i ise diğer ülkelerde başlamıştır. Yurt dışına gitme amacı dağılımı incelendiğinde; önemli bir çoğunluğu % 67,3 (284 kişi) ile lisansüstü eğitim amacıyla gidenler oluştururken, çalışma amacıyla gidenlerin oranı %4, dil öğrenme amacıyla gidenlerin oranı %4,3 olup araştırma amacıyla gidenlerin oranı %18,7, proje amacıyla gidenlerin oranı %3,8 olup, diğer nedenlerle gidenlerin oranı %1,9'dur. Anketi cevaplayanların %46,7'si (197 kişi) öğretim elemanı olarak ABD, %18,7'si (79 kişi) İngiltere, %12,1'i (51 kişi) diğer , %9,7'si (41 kişi) Almanya, %4'ü (17 kişi) Fransa, %2,6'sı (11 kişi) Hollanda, %2,1'i (9 kişi) İtalya, %1,7'si (7 kişi) Kanada, %1,2'si (5 kişi) ise İsviçre ve Japonya'da çalışmış/eğitim görmüştür. Katılımcıların %68'i (287 kişi) yurt

dışında 1-5, %25,1'i (106 kişi) 6-10, %4,5'i (19 kişi) 11-15, %0,9'u (4 kişi) 16-20, %0,7'si (3 kişi) 21-25 ve %0,7'si (3 kişi) 26-30 yıl arasında çalışmış/egitim görmüştür. Araştırmaya katılanların önemli bir kısmı (% 24,9 – 105 kişi) yurt dışında buldukları sırada aylık 10.000 TL'den fazla ücret alırken kayda değer bir kısmı (% 20,1 – 85 kişi) ise herhangi bir ücret almamıştır.

Tablo 3.5. Türkiye'ye Dönüş ile İlgili Demografik Bilgilerin Dağılımı

		Frekans	%
Türkiye'ye Dönme Niyetleri	Dönmeyi Düşünüyordum	300	71,1
	Dönme Konusunda Kararsızdım	93	22,0
	Dönmeyi Düşünmüyordum	29	6,9
	Toplam	422	100
Türkiye'ye Dönme Nedenleri	Zorunlu hizmet (askerlik, burs vb.)	421	99
	Yurt dışında çalışma süresinin bitmesi	306	73
	Yurt ve aile özlemi	216	51
	Emekli olmam	104	25
	Çocuklarımla Türkiye'de eğitim-öğretim görmeleri	34	8
	Yurt dışında yabancı dil problemi yaşamak	13	3
	Kültürel yozlaşma ve yabancı kültürün olumsuz etkileri	3	0,7
	Yurt dışında gerekli iş tecrübesi, bilgi, beceri vb. yeterli derecede kazanmış olmam	1	0,2
	Kazandığım bilgi, deneyim vb. birikimlerimi ülkeme taşımak ve yarar sağlamak	1	0,2
	Toplam	422	100
Türkiye'ye Dönmekten Dolayı Memnuniyet Durumu	Kesinlikle Katılmıyorum	51	12,1
	Katılmıyorum	65	15,4
	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	145	34,4
	Katılıyorum	100	23,7
	Kesinlikle Katılıyorum	60	14,2
	Toplam	422	100
Yurt Dışına Çıkmayı Düşünme Durumları	Kesinlikle düşünmüyorum	43	10,2
	Düşünmüyorum	72	17,1
	Ne düşünüyorum ne düşünmüyorum	79	18,7
	Düşünüyorum	145	34,4
	Kesinlikle düşünüyorum	83	19,7
	Toplam	422	100

Tablo 3.5'e göre; katılımcıların yurt dışına ilk gittiklerinde Türkiye'ye dönme niyetleri incelendiğinde; %71,1'i dönmeyi düşündüğünü, %22'si kararsız olduğunu, %6,9'u ise dönmeyi düşünmediğini belirtmiştir. Anketi cevaplayanların %99'unun (421 kişi) zorunlu hizmet, %73'ünün (306 kişi) yurt dışında çalışma süresinin bitmesi, %51'inin (216

kişi) yurt ve aile özlemi, %25'inin (104 kişi) emekli olma, %8'inin (34 kişi) çocuklarının Türkiye'de eğitim-öğretim görmeleri, %3'ünün (13 kişi) yurt dışında yabancı dil problemi yaşamak, %0,7'sinin (3 kişi) kültürel yozlaşma ve yabancı kültürün olumsuz etkileri, %0,2'sinin (1 kişi) yurt dışında gerekli iş tecrübesi, bilgi, beceri vb. yeterli derecede kazanmış olma, %0,2'sinin (1 kişi) kazanılan bilgi, deneyim vb. birikimleri ülkeye taşıma ve yarar sağlama nedeniyle Türkiye'ye döndükleri görülmektedir. Ankete katılanların %34,4'ü (145 kişi) Türkiye'ye dönmekten dolayı memnun olup olmama konusunda kararsız olduğunu, %23,7'si (100 kişi) memnun olduğunu, %15,4'ü (65 kişi) memnun olmadığını, %14,2'si (60 kişi) kesinlikle memnun olduğunu, %12,1'i (51 kişi) kesinlikle memnun olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların şu anda yurt dışına çıkma ve orada yaşama durumlarına ilişkin dağılımı incelendiğinde; düşündüğünü belirtenlerin oranı %34,4 ile 145 kişi, kesinlikle düşünüyorum diyenlerin oranı ise %19,7 ile 83 kişidir. Ne düşünüyorum ne düşünmüyorum diyerek kararsız kalanların oranı %18,7'dir.

Tablo 3.6. Beyin Göçüne Yönelik Demografik Bilgilerin Dağılımı

		Frekans	%
Türkiye'nin Beyin Göçünü Engellemeye Yönelik Politikaları	Kesinlikle Katılmıyorum	210	49,8
	Katılmıyorum	102	24,2
	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	57	13,5
	Katılıyorum	40	9,5
	Kesinlikle Katılıyorum	13	3,1
	Toplam	422	100
Yabancı Ülkelerin Beyin Göçünü Çekmeye Yönelik Politikalarına	Kesinlikle Katılmıyorum	26	6,2
	Katılmıyorum	27	6,4
	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	71	16,8
	Katılıyorum	159	37,7
	Kesinlikle Katılıyorum	139	32,9
	Toplam	422	100

Tablo 3.6'da görüldüğü üzere; anketi cevaplayanların % 49,8'i (210 kişi) Türkiye'nin izlediği politikalarla beyin göçünü engellemeye kesinlikle çalışmadığını, %24,2'si (102 kişi) engellemeye çalışmadığını, %13,5'i (57 kişi) kararsız kaldığını, %9,5'i (40 kişi) engellemeye çalıştığını, %3,1'i (13 kişi) kesinlikle engellemeye çalıştığını söylemiştir. "Yurt dışında çalıştığımız/ eğitim gördüğümüz ülke beyin göçünü kendine çekme konusunda teşvik edici bir takım politikalara sahip midir?" sorusuna kesinlikle sahip değil diyenlerin oranı %6,2, sahip olmadığını söyleyenlerin oranı %6,4 iken ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %16,8'dir. Sahip diyenlerin oranı oranı %37,7 iken kesinlikle sahip diyenlerin oranı %32,9'dur.

Tablo 3.7. Türkiye ve Yurt Dışı Arasında Farklı Alanlara Yönelik Kıyaslama Dağılımı

		Frekans	%
Yurt Dışı ve Türkiye'deki İş Ortamı	Daha Kötü	11	2,6
	Kötü	9	2,1
	Aynı	41	9,7
	İyi	118	28,0
	Daha İyi	243	57,6
	Toplam	422	100
Yurt Dışı ve Türkiye'deki Sosyal ve Kültürel Ortam	Daha Kötü	21	5,0
	Kötü	54	12,8
	Aynı	49	11,6
	İyi	105	24,9
	Daha İyi	193	45,7
	Toplam	422	100
Yurt Dışı ve Türkiye'deki Yaşam Standardı	Daha Kötü	10	2,4
	Kötü	22	5,2
	Aynı	33	7,8
	İyi	95	22,5
	Daha İyi	262	62,1
	Toplam	422	100
Yurt Dışı ve Türkiye'deki Gelir Düzeyi	Daha Kötü	9	2,1
	Kötü	20	4,7
	Aynı	39	9,2
	İyi	103	24,4
	Daha İyi	251	59,5
	Toplam	422	100

Tablo 3.7'de görüldüğü gibi; katılımcılar yurt dışındaki yaşamları ile Türkiye'deki yaşamlarını mukayese ettiklerinde %57,6'sı (243 kişi) yurt dışındaki iş ortamının Türkiye'ye göre daha iyi, %28'i (118 kişi) iyi, %9,7'si (41 kişi) aynı, % 2,6'sı (11 kişi) daha kötü, %2,1 (9 kişi) kötü olduğunu belirtmiştir. %45,7'si (193 kişi) yurt dışındaki sosyal ve kültürel ortamın Türkiye'ye göre daha iyi, %24,9'u (105 kişi) iyi, %12,8'i (54 kişi) kötü, %11,6'sı (49 kişi) aynı, %5'i (21 kişi) daha kötü olduğunu ifade etmiştir. %62,1'i (262 kişi) yurt dışındaki yaşam standardının Türkiye'ye göre daha iyi, %22,5'i (95 kişi) iyi, %7,8 'i (33 kişi) aynı, % 5,2'si (22 kişi) kötü ve % 2,4'ü (10 kişi) daha kötü olduğunu belirtirken, %59,5'i (251 kişi) yurt dışındaki gelir düzeyinin Türkiye'ye göre daha iyi, %24,4'ü (103 kişi) iyi, %9,2'si (39 kişi) aynı, %4,7'si (20 kişi) kötü ve %2,1'i (9 kişi) daha kötü olduğunu söylemiştir.

Tablo 3.8. Yurt Dışında Bulunmanın Avantaj ve Dezavantajlarına İlişkin Dağılımı

		Frekans	%
Yurt Dışında Ayrımcılığa Maruz Kalma	Kesinlikle Katılmıyorum	170	40,3
	Katılmıyorum	156	37,0
	Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum	57	13,5
	Katılıyorum	30	7,1
	Kesinlikle Katılıyorum	9	2,1
	Toplam	422	100
Yurt Dışında Karşılaştıkları Zorluklar	Yalnızlık, uyum sağlayamamak	394	93
	İşsizlik ve kendi alanında iş bulamamak	178	42
	Dilin yetersiz kalması	70	17
	Ülke ve aileden uzak kalmak	26	6
	Yoğun çalışma temposu ve boş zaman bulamamak	7	2
	Yüksek suç oranı ve kendini güvende hissetmemek	2	0,1
	Toplam	422	100
Yurt Dışına Çalışmalarının Türkiye'ye Katkıları	Ülkenin ve ülke kültürünün yurt dışında tanıtılmasında katkı	419	99
	Türkiye adına lobi faaliyetlerine katılma	422	100
	Ülke dışına çıkacak meslektaş ve öğrencilere yardım etme	27	6,4
	Toplam	422	100

Tablo 3.8'e göre; yurt dışında ayrımcılığa kesinlikle maruz kalmadığını söyleyenlerin oranı %40,3, maruz kalmadığını belirtenlerin oranı %37 iken ne katılıyorum ne katılmıyorum diyenlerin oranı %13,5, maruz kaldım cevabı verenlerin oranı %7,1 iken kesinlikle ayrımcılığa maruz kaldım diyenlerin oranı %2,1'dir. Yurt dışında bulunulan süre içerisinde karşılaşılan sorunların dağılımı incelendiğinde; %93'ünün (394 kişi) yurt dışında yalnızlık ve uyum sağlayamamak, %42'sinin (178 kişi) işsizlik ve kendi alanında iş bulamamak, %17'sinin (70 kişi) dilin yetersiz kalması, %6'sının (26 kişi) ülke ve aileden uzak kalmak, %2'sinin (7 kişi) yoğun çalışma temposu ve boş zaman bulamamak, %0,1'inin (2 kişi) yüksek suç oranı ve kendini güvende hissetmeme zorluklarıyla karşılaşma olarak belirtilmiştir. Katılımcıların %99'unun (419 kişi) yurt dışında çalışma/egitim görmelerinin ülkenin ve ülke kültürünün yurt dışında tanıtılmasına katkı, tamamının (422 kişi) Türkiye adına lobi faaliyetlerine katılma ve %6,4'ünün (27 kişi) ülke dışına çıkacak meslektaş ve öğrencilere yardım etme yönünde katkı sağladığı görülmektedir.

3.5.2.2. Betimleyici İstatistik Analizine İlişkin Bulgular

Araştırmada kullanılan “Yaşam Memnuniyeti Ölçeği”, “Türkiye’den İten” ve “Yurt Dışına Çeken” faktörlerin maddelerine ait skorlar değerlendirilerek en yüksek ortalamaya sahip ifadeler belirlenmiştir. Araştırmaya ait verileri ve sonuçları özetleyip yorumlamak için tercih edilen en uygun yoldur. Bu sayede katılımcıların en fazla ve en az katıldıkları ifadelere ulaşılabilir.

Tablo 3.9. Yaşam Memnuniyetine İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Hayatımı dolu dolu yaşıyorum	3,52	1,038
Hayatımı bir bütün olarak değerlendirdiğimde hedeflerime ulaşamadığımı düşünüyorum	3,05	1,141
Yapmak istediğim her şeyi yapamadığım için hayatımdan memnun değilim	2,68	1,192
Hayatımdan memnunum	2,72	1,135
Hayatımda şu anda her şey yolunda gidiyor	3,21	1,083

Tablo 3.9’da görüldüğü gibi yaşam memnuniyetine ilişkin betimsel istatistikler incelendiğinde, anketi cevaplayanların en fazla katıldıkları ifadenin “Hayatımı dolu dolu yaşıyorum”, en az katıldıkları ifadenin ise “Yapmak istediğim her şeyi yapamadığım için hayatımdan memnun değilim” olduğu görülmektedir. Akademisyenlerin yaşadıkları olumsuz durumlara rağmen yaşamdan duydukları haz yüksektir. Hayata küsmek yerine yapmak istediklerinden vazgeçmeyerek eğitim, meslek ve sosyal hayatlarına devam etmektedirler. Başka araştırmalara bakıldığında benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Toker (2012) yapmış olduğu çalışmada, yurt dışı deneyimi olan ve yurt dışında belirli süre yaşayan akademisyenlerin daha mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 3.10. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Alanında kendini yetiştirme ve geliştirme imkanının olmaması veya sınırlı olması	4,21	1,046
Kurumsal kültürün yerleşmemiş olması, düzensiz ve sistemsiz işlemesi	3,90	1,292
Bilime ve bilim insanlarına gerekli saygının gösterilmeyişi	4,07	1,260
Eğitim düzeyi yetersizliği ve kültürel ortamın zayıflığının akademik gelişmeye katkı sağlamaması	3,84	1,244
Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmeyişi	4,00	1,153

Tablo 3.10’ da Türkiye’den iten faktörlere ilişkin katılımcıların en fazla katıldıkları ifadeler yer verilmiştir Buna göre akademisyenleri Türkiye’den iten faktörler incelendiğinde, anketi cevaplayanların en fazla katıldıkları ifadelerin “Alanında kendini yetiştirme ve geliştirme imkanının olmaması veya sınırlı olması”, “Kurumsal kültürün yerleşmemiş olması, düzensiz ve sistemsiz işlemesi”, “Bilime ve bilim insanlarına gerekli saygının gösterilmeyişi” ,“Eğitim düzeyi yetersizliği ve kültürel ortamın zayıflığının akademik gelişmeye katkı sağlamaması”, “Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmeyişi” olduğu görülmektedir.

Tablo 3.11. Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Alanında kendini daha iyi yetiştirme, geliştirme	4,58	0,740
Kurumsal kültürün yerleşmiş olması, düzenli ve sistemli işlemesi	4,14	1,122
Bilime ve bilim insanlarına gösterilen saygı, itibar	4,31	1,066
Eğitim düzeyinin iyi olması ve kültürel ortamdaki zenginliğin akademik gelişmeye katkı sağlaması	4,27	1,036
Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmesi	4,23	1,067

Tablo 3.11’de katılımcıların en fazla katıldıkları ifadeler yer verilmiştir. Buna göre akademisyenleri yurt dışına çeken faktörlere incelendiğinde, anketi cevaplayanların en fazla katıldıkları ifadenin “Alanında kendini daha iyi yetiştirme, geliştirme”, “Kurumsal kültürün yerleşmiş olması, düzenli ve sistemli işlemesi”, “Bilime ve bilim insanlarına gösterilen saygı, itibar”, “Eğitim düzeyinin iyi olması ve kültürel ortamdaki zenginliğin akademik gelişmeye katkı sağlaması”, “Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmesi” olduğu görülmektedir.

3.5.2.3. Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Kavramların açıklandığı boyutların belirlenmesinde ve değişken sayısını azaltmada kullanılır. Akademisyenleri Türkiye’den iten faktörler, yurt dışına çeken faktörler ve yaşam memnuniyetine ilişkin faktör analizlerine ait bulgular aşağıdaki gibidir.

a) Akademisyenleri Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Faktör Analizi Bulguları

Beyin göçü ölçeğinin (Türkiye’den iten) alt boyutlarını tespit etmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Veri setinin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi için, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ve Bartlett küresellik testi uygulanmış, KMO değeri 0,50’nin üzerinde olduğu ve Bartlett testi de 0,05 önem derecesinde anlamlı

olduğundan veri seti faktör analizine uygun bulunmuştur (KMO=0,959; χ^2 Bartlett test (703)=14059,215; p=0,000).

Temel bileşenler yöntemi ve Varimax döndürme yöntemi kullanılarak sorular analiz edilmiştir. Örnekleme yeterliliği ölçüsü 0,50 değerinin altında kalan, faktör altında tek kalan, birbirine yakın ağırlıkları olan ve faktör ağırlığı 0,50'nin altında olan sorular analizden çıkarılarak yapılan faktör analizinde özdeğerleri 1 ve üzerinde olan 6 faktör elde edilmiştir. Faktörlerin güvenilirlik analizleri yapıldığında altı faktörün de 0,70 güvenilirlik düzeyinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu faktör analizi sonucunda 38 sorudan oluşan altı faktör elde edilmiştir. Toplam açıklanan varyans % 71,598 olarak bulunmuştur. Tablo 3.12'de görüldüğü üzere faktörler sırasıyla; “Politik”, “Ekonomik”, “Sosyal ve Kültürel”, “Bilim ve Teknoloji”, “Kişisel, Ailevi ve Eğitim” ve “Mesleki” olarak adlandırılmıştır. Faktörlerin içsel tutarlılıklarının hesaplanmasında Cronbach Alpha değerleri kullanılmıştır (bu değerler sırasıyla 0,964; 0,931; 0,910; 0,912; 0,830; 0,773'dür).

Tablo 3.12. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Faktör Analizi

Faktörün Adı	Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Faktör Açıklayıcılığı (%) / Güvenilirliği
POLİTİK	Siyasi istikrarsızlık ve huzurlu bir ortamın olmayışı	0,726	23,165 / 0,964
	Bilime ve bilim insanlarına gerekli saygının gösterilmeyişi	0,714	
	Düşünce ve bilimsel özgürlüklerin kısıtlanması	0,778	
	Etnik ve kültürel ayrımcılığın olması	0,650	
	Siyasetin, politik baskıların, kayırmacılığın, genel hayata ve iş hayatına girip kontrol ve müdahale etmesi	0,833	
	Kurumsal düzenlemelerdeki yetersizlikler, organizasyon bozuklukları ve bürokraside hantallık veya fazlalıklar	0,735	
	Eğitim harcamalarına ayrılan payın düşük olması	0,716	
	Eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması	0,739	
	İstikrarlı eğitim- politika ve planlamalarının olmayışı İdarenin kararsızlığı ve/veya adaletsiz kararları	0,790	
	İdarenin kararsızlığı ve/veya adaletsiz kararları	0,809	
	Yetersiz ve dengesiz ücret politikaları	0,669	
	Çalışan istihdamındaki plansızlıklar/ yetersizlikler/yanlışlıklar nedeniyle yaşanan sorunlar	0,722	
	EKONOMİK	Düşük gelir düzeyi	
İstihdam yetersizliği ve işsizlik		0,728	
Ekonomik istikrarsızlık ve gelecek endişesi		0,728	
Düşük yaşam standardı		0,734	
Vergilerin yüksek oluşu		0,748	
Sosyal güvende yetersizlikler		0,753	
Ekonomik krizlerde özellikle vasıflı veya yüksek vasıflı elemanların işten çıkarılması		0,605	
Vasıflı veya yüksek vasıflı elemanların büyük bölümünün kendi alanları dışında istihdam edilmesi		0,543	
Gelir dağılımındaki dengesizlik	0,630		
SOSYAL VE KÜLTÜREL	Çalışma hayatı ve iş ortamındaki olumsuzluklar	0,655	9,962 / 0,910
	Kurumlarda amirlerin veya üstlerin emir, talimat ve isteklerine uyma zorunluluğu	0,722	
	Esnek olmayan mesailer, olumsuz çalışma şartları	0,701	
	Kurumsal kültürün yerleşmemiş olması, düzensiz ve sistemsiz işlemesi	0,718	
	Çalışma hayatı, iş ortamı vb. konularda teşvik ve motivasyonun düşük olması	0,696	

Tablo 3.12. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Faktör Analizi (devamı)

BİLİM VE TEKNOLOJİ	Çalışma–araştırma faaliyetleri için gerekli yüksek teknolojik imkanların yetersiz oluşu	0,671	8,182 / 0,912
	Buluş ve teknolojik yeniliklerin yüksek gelir sağlamaması	0,766	
	Fikir üretiminin ve buluşlardan gelir elde etmenin desteklenmemesi, patent kolaylığı olmaması	0,730	
	AR-GE faaliyetlerine gerekli önemin verilmeyişi, yeterli kaynak bulunmayışı	0,729	
KİŞİSEL, AİLEVİ VE EĞİTİM	Yetersiz yabancı dil öğretimi	0,843	7,693 / 0,830
	Çocuklarının yabancı dili yeterli düzeyde öğrenememeleri	0,786	
	Zorunlu hizmet görevinin yarattığı sıkıntı	0,599	
	Türkiye sosyal ve kültürel alanda kendini yetiştirme imkanlarının kısıtlı olması	0,553	
Eğitim düzeyi yetersizliği ve kültürel ortamın zayıflığının akademik gelişmeye katkı sağlamaması	0,510		
MESLEKİ	Alanında kendini yetiştirme ve geliştirme imkanının olmaması veya sınırlı olması	0,836	7,181 / 0,773
	Büyük bilim merkezlerine uzaklık, temas ve yararlanma imkanının az olması veya olmaması	0,779	
	Meslekte ilerleme fırsatının olmaması veya yavaş olması	0,579	
		TOPLAM	71,598
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği: 0,959 Bartlett Küresellik Testi Ki kare/ Sd / P değeri: 14059,215 // 703 // 0,000			

b) Akademisyenleri Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin Faktör Analizi

Bulguları

Yapılan analiz sonucunda KMO değeri 0,50’nin üzerinde olduğu ve Bartlett testinin de 0,05 önem derecesinde anlamlı olduğu için veri seti faktör analizine uygun bulunmuştur (KMO=0,940; $\chi^2_{\text{Bartlett test}}(351)=9149,275$; $p=0,000$).

Örnekleme yeterliliği ölçüsü 0,50 değerinin altında kalan, faktör altında tek kalan, birbirine yakın ağırlıkları olan ve faktör ağırlığı 0,50’nin altında olan sorular analizden çıkarılarak yapılan faktör analizinde özdeğerleri 1 ve üzerinde olan 5 faktör elde edilmiştir. Faktörlerin güvenilirlik analizleri yapıldığında ilk dört faktörün 0,70 güvenilirlik düzeyinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Beşinci faktörün ise 0,70 güvenilirlik düzeyinin altında olduğu tespit edilmiştir. Ancak bilindiği üzere, soru sayısının az olduğu durumlarda Cronbach’s Alpha katsayısı için sınır 0,60 olarak kabul görmektedir. Elde edilmiş olan 0,675 Cronbach’s Alpha değeri kabul edilebilir güvenilirlik sınırları içinde olduğundan bu soru Faktör 5 altında yer alabilecektir (Durmuş, vd., 2018:98). Bu faktör analizi sonucunda

27 sorudan oluşan beş faktör elde edilmiştir. Toplam açıklanan varyans % 71,949 olarak bulunmuştur. Tablo 3.13’de görüldüğü gibi faktörler sırasıyla; “Politik”, “Ekonomik”, “Bilim ve Teknoloji”, “Mesleki” ve “Sosyal ve Kültürel” olarak adlandırılmıştır. (Cronbach Alpha değerleri sırasıyla 0,943; 0,924; 0,914; 0,821; 0,675’dir).

Tablo 3.13. Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin Faktör Analizi

Faktörün Adı	Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Faktör Açıklayıcılığı (%) / Güvenilirliği
POLİTİK	Siyasi istikrar ve huzur ortamı	0,696	21,316 / 0,943
	Bilime ve bilim insanlarına gösterilen saygı, itibar	0,684	
	Düşünce ve bilimsel özgürlüklerin daha geniş olması	0,707	
	Etnik ve kültürel ayrımcılığın daha az olması	0,795	
	Siyaset ve kayırmacılığın genel hayata ve iş hayatına müdahalesinin daha az olması ya da olmaması	0,787	
	Eğitim harcamalarına ayrılan payın yüksek olması	0,684	
	Eğitimde fırsat eşitliğinin olması	0,796	
	İstikrarlı eğitim- politika ve planlamalarının oluşu	0,764	
EKONOMİK	Yüksek gelir düzeyi	0,808	20,709 / 0,924
	Daha iyi istihdam fırsatları	0,765	
	Ekonomik istikrarın olması	0,723	
	Daha yüksek yaşam standardı	0,689	
	Daha düşük vergi	0,677	
	Sosyal güvenlik imkanlarının daha iyi olması	0,663	
	Meslekte ilerleme fırsatının fazla ve hızlı olması	0,562	
	Vasıflı veya yüksek vasıflı elemanlara ihtiyaç duyulması	0,680	
	Gelir dağılımdaki denge	0,698	
BİLİM VE TEKNOLOJİ	Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmesi	0,661	13,608 / 0,914
	Çalışma-araştırma faaliyetleri için gerekli, teknolojik imkânların yüksek olması	0,700	
	Buluş ve teknolojik yeniliklerin yüksek gelir sağlaması	0,778	
	Fikir üretiminin ve buluşlardan gelir elde etmenin desteklenmesi, patent kolaylığı	0,761	
	AR-GE faaliyetlerine verilen yüksek önem, kaynak, teşvik ve rehberlik	0,810	
MESLEKİ	Alanında kendini daha iyi yetiştirme, geliştirme	0,837	9,374 / 0,821
	Büyük bilim merkezlerinden yararlanma olanakları	0,775	
SOSYAL KÜLTÜREL KİŞİSEL	Yabancı bir kültürü tanıma isteği	0,722	6,942 / 0,675
	Yabancı dilimi geliştirme imkanı	0,823	
	Yurt dışında sosyal ve kültürel alanda kendini yetiştirme imkanlarının daha fazla olması	0,631	
		TOPLAM	71,949
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği : 0,940			
Bartlett Küresellik Testi Ki kare / Sd / P değeri: 9149,275// 351 // 0,000			

c) Yaşam Memnuniyetine İlişkin Faktör Analizi Bulguları

Analiz sonucu KMO değeri 0,50'nin üzerinde olduğu ve Bartlett testi de 0,05 önem derecesinde anlamlı olduğundan veri seti faktör analizine uygun bulunmuştur (KMO=0,616; χ^2 Bartlett test (3)=437,555; p=0,000).

Tablo 3.14. KMO Değerleri ve Yorumları

KMO Değeri	Yorumu
0,80 ve yukarısı	Mükemmel
0,70 ve 0,80 arası	İyi
0,60 ve 0,70 arası	Orta
0,50 ve 0,60 arası	Kötü
0,50 den aşağı	Kabul edilemez

Kaynak: Durmuş vd., 2018: 80

Genel kabul görmüş KMO değerleri ve yorumları Tablo 3.14' de gösterilmiştir. Analizde KMO değeri 0,616 olduğundan tabloya bakıldığında değişkenlerin faktör analizine uygunluğunun kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir.

Örnekleme yeterliliği ölçüsü 0,50 değerinin altında kalan, faktör altında tek kalan, birbirine yakın ağırlıkları olan ve faktör ağırlığı 0,50'nin altında olan sorular analizden çıkarılarak yapılan faktör analizinde özdeğerleri 1 ve üzerinde olan tek faktör elde edilmiştir. Faktörlerin güvenilirlik analizleri yapıldığında tek faktörün de 0,70 güvenilirlik düzeyinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu faktör analizi sonucunda 3 sorudan oluşan tek faktör elde edilmiştir. Toplam açıklanan varyans % 100 olarak bulunmuştur. Tablo 3.15'de görüldüğü üzere faktör "Yaşam Memnuniyeti" olarak adlandırılmıştır. (Cronbach Alpha değeri 0,755'dir).

Tablo 3.15. Yaşam Memnuniyeti Faktör Analizi

Faktörün Adı	Soru İfadesi	Faktör Açıklayıcılığı (%) / Güvenilirliği
YAŞAM MEMNUNİYETİ	Hayatımı dolu dolu yaşıyorum	100 / 0,755
	Hayatımda şu anda her şey yolunda gidiyor Yapmak istediğim her şeyi yapamadığım için hayatımdan memnun değilim	
	Toplam	100
Kaiser Meyer Olkin Ölçek Geçerliliği: 0,616 Bartlett Küresellik Testi Ki kare / Sd / P değeri: 437,555// 3 // 0,000		

3.5.2.4. Faktörlerdeki Farklılığın Test Edilmesi

Araştırmaya katkıda bulunan katılımcıların cinsiyet, uyruk, medeni durum gibi kişisel ve demografik özellikleri ve akademisyenlerin yurt dışı ve Türkiye'ye yönelik beyin göçü ve tersine beyin göçüyle ilgili genel durum ve düşünceleri bakımından farklılık olup olmadığına dair fark testleri uygulanmıştır.

a) Bağımsız Gruplar t- testi Sonuçları

İki bağımsız grubun ortalamalarının birbirinden farklı olup olmadığı bu yöntem ile test edilmektedir. Bu testin yapılabilmesi için karşılaştırılacak olan grupların birbirinden bağımsız olması (örneğin kadın ve erkek gibi) ve bu gruplardan elde edilen ölçümlerin en az eşit aralıklı ölçek düzeyinde ölçülmüş olması gerekmektedir. t testi yapılmadan önce grupların varyanslarının eşitliği homojenlik testi olarak da bilinen Levene testi ile test edilmelidir. Testin kabul ya da red durumlarına göre hesaplanan t istatistik değeri farklılık göstermektedir.

Durmuş vd.'ye (2018) göre, Levene testinde kullanılan hipotez iki farklı şekilde verilebilir.

H₀: Her iki grubun varyansları eşittir.

H₁: Her iki grubun varyansları eşit değildir.

veya

H₀: $\sigma_1^2 = \sigma_2^2$

H₁: $\sigma_1^2 \neq \sigma_2^2$

F test istatistiğine bakıldığında H₀ hipotezi kabul veya reddedilir. H₀ hipotezinin kabul edilmesi için p değerinin 0,05'den büyük olması gerekir. Bu durumda grupların eşitliğini sınamak için (1) numaralı t istatistiği formül kullanılır.

$$t = \frac{(\bar{X}_1 - \bar{X}_2) - (\mu_1 - \mu_2)}{\sqrt{\left(\frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2}\right) \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}\right)}} \quad (1)$$

$\mu_i =$ i. test edilen faktörün ortalaması (i=1,2)

$X_i = i$. örnek ortalaması ($i=1,2$)

$n_i = i$. örnekteki veri sayısı ($i=1,2$)

$S_i^2 = i$. örneğin varyansı ($i=1,2$)

Eğer p değeri 0,05'den küçük ise H_0 hipotezi reddedilir ve varyansların eşit olmadığı sonucuna varılır. Bu durumda ise (2) numaralı formül kullanılır.

$$t = \frac{(X_1 - X_2) - (\mu_1 - \mu_2)}{\sqrt{\left(\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}\right)}} \quad (2)$$

Levene testinin sonucuna göre hangi test istatistiği formülünün (1 veya 2) kullanılacağına karar verildikten sonra asıl hipotezin sınanmasına geçilir.

Bağımsız gruplar t-testi hipotezi aşağıdaki gibi iki farklı şekilde ifade edilebilir.

H_0 : Her iki grubun ilgili değişken için ortalama değerleri eşittir.

H_1 : Her iki grubun ilgili değişken için ortalama değerleri eşit değildir.

veya

H_0 : $\mu_1 = \mu_2$

H_1 : $\mu_1 \neq \mu_2$

t istatistiğinin p değerine bakılarak H_0 hipotezi kabul veya reddedilir. H_0 kabul edildiğinde grupların test edilen değişken için ortalamalarının birbirlerinden farklı olmadığına karar verilir. H_0 reddedildiğinde ($p < 0,05$) ise test edilen değişken için ortalamalarının birbirlerinden farklı olduğuna karar verilir. Test edilen değişken için grupların sahip oldukları ortalama değerler karşılaştırılarak yorum yapılır.

Türkiye'den iten, yurt dışına çeken ve yaşam memnuniyeti faktörlerinin yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin medeni hal, cinsiyet ve uyruklarına göre farklılık gösterip göstermediği bağımsız gruplar t testi ile incelenmiştir.

Tablo 3.16. Türkiye’den İten, Yurt Dışına Çeken ve Memnuniyet Faktörlerin t-testi Sonuçları

		N	Ort.	Std. Sap.	t değeri (p değeri)
İten Ekonomik	Kadın	171	3,1417	1,13	2,296 (0,022) **
	Erkek	251	2,8933	1,07	
İten Sosyal ve Kültürel	Kadın	171	3,8175	1,08	3,174 (0,002) ***
	Erkek	251	3,4685	1,12	
İten Mesleki	Kadın	171	4,0780	0,87	2,861 (0,004) ***
	Erkek	251	3,8127	1,01	
Çeken Politik	Kadın	171	4,0556	1,01	2,179 (0,030) **
	Erkek	251	3,8272	1,08	
Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Kadın	171	3,9688	0,95	2,582 (0,010) ***
	Erkek	251	3,7185	0,99	
Çeken Mesleki	Kadın	171	4,6053	0,65	2,287 (0,023) **
	Erkek	251	4,4382	0,78	
Yaşam Memnuniyeti	Evli	304	3,4221	0,92	2,559 (0,011) **
	Bekar	118	3,1723	0,83	

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.16’ya göre, Türkiye’den iten ekonomik faktör yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin cinsiyetine göre farklılık göstermektedir. Levene testinde varyansların birbirinden farklı olduğu bulunmuştur. p değeri 0,05’den küçük ve t testinin anlamlı olduğu görülmüştür ($t=2,296$; $p=0,022$). Buna göre ortalamalara bakıldığında kadın akademisyenleri Türkiye’den iten ekonomik faktörün etkisi erkek akademisyenlere göre daha fazladır ($\mu_{kadın}= 3,14$; $\mu_{erkek}=2,89$). Kadın akademisyenleri Türkiye’den iten sosyal ve kültürel faktörün etkisi erkek akademisyenlere göre daha fazladır ($\mu_{kadın}= 3,81$; $\mu_{erkek}=3,46$). Mesleki faktörün etkisinin de erkek akademisyenlere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($\mu_{kadın}=4,07$; $\mu_{erkek}=3,81$).

Yurt dışına çeken faktörler incelendiğinde ise politik faktörün ortalamasının kadın akademisyenlerde erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir ($\mu_{kadın}= 4,05$; $\mu_{erkek}=3,82$). Yurt dışına çeken kişisel, ailevi ve eğitim faktörünün ortalaması kadın akademisyenlerde daha yüksektir ($\mu_{kadın}= 3,96$; $\mu_{erkek}=3,71$). Yurt dışına çeken mesleki faktörün ortalaması kadın akademisyenlerde erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur ($\mu_{kadın}= 4,60$; $\mu_{erkek}=4,43$). Buradaki en önemli faktör kadınların maruz kaldığı cinsiyet ayrımcılığı yaklaşımı ve kadın olmaktan kaynaklı uğradıkları mobingler gösterilebilir. Çögenli ve Asunakutlu (2016) yaptıkları çalışmaya göre kadın akademisyenlerin mobinge maruz kalma riskini erkek akademisyenlere oranla daha yüksek bulmuşlardır. Medeni

duruma göre incelendiğinde ise yaşam memnuniyeti evli akademisyenlerde bekarlara göre daha fazladır ($\mu_{evli}= 3,42$; $\mu_{bekar}=3,17$). Farklılık olan boyutlar incelendiğinde kadınlarda beyin göçü ortalamasının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Analizden elde edilen bulgulara göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmayan sonuçlara ait tablolar Ek.2 bölümünde gösterilmiştir.

Akademisyenleri Türkiye’den iten politik, bilim ve teknolojik, kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktörlerin yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin cinsiyetine, uyruklarına ve medeni durumlarına göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Ayrıca akademisyenleri Türkiye’den iten ekonomik, sosyal ve kültürel ile mesleki faktörler de uyruk ve medeni durum açısından bir fark göstermemektedir. Yurt dışına çeken ekonomik, bilim ve teknolojik faktörlerin yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin cinsiyetine göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Yurt dışına çeken politik, ekonomik, bilim ve teknolojik, mesleki, kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktörlerin yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin uyruklarına göre farklılık göstermediği görülmüştür. Yurt dışına çeken ekonomik, bilim ve teknolojik, mesleki, kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktörlerin yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin medeni durumuna göre de bir farklılık görülmemiştir.

Yaşam memnuniyeti faktörünün yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin cinsiyetine ve akademisyenlerin uyruklarına göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Tablo 1.2.’de gösterildiği gibi Christoph ve Noll (2003), Diener ve Diener (1995), Fugl-Meyer vd. (2002), Suhail ve Chaudhry (2004), Tan vd. (2006) yaptıkları çalışmalarda mutluluk ile cinsiyet arasında bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak TÜİK YMA (2020) kadınların erkeklere oranla daha mutlu olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar araştırma sonuçları ile örtüşmemektedir. İstatistiksel olarak bir fark bulunmama nedeni genel olarak akademisyenlerin eğitim durumlarının ve sosyo- kültürel seviyelerinin benzerlik göstermesi şeklinde yorumlanabilir.

b) Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

İki grup arasındaki farklılıkların tespit edilmesi t testi ile yapılmaktadır. Fakat genellikle yapılan çalışmalarda ikiden fazla grubun karşılaştırılmasına gerek duyulduğu için “t” testinin yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak için yeni analiz yöntemleri geliştirilmiştir. İki den fazla grubun bir anda karşılaştırılmalarını sağlamak için geliştirilen testler arasında en yaygın kullanılan ve en çok bilineni “tek yönlü varyans

analizi” olarak bilinen ANOVA testidir. Bu testin yapılabilmesi için karşılaştırılacak olan grupların birbirinden bağımsız olması ve bu gruplardan elde edilen ölçümlerin en az eşit aralıklı ölçek düzeyinde ölçülmüş olması gerekmektedir. t testinden farklı olarak, ANOVA testi yapılabilmesi için grupların varyanslarının homojen yani eşit olması gerekmektedir. Grupların varyansının birbirine eşit olması (homojenlik) şartının sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmek için kullanılan yöntemlerden biri, F istatistik testidir.

Durmuş vd.’ye (2018) göre, ANOVA analizinde hipotez iki farklı şekilde ifade edilebilir.

H₀: Her grubun ilgili değişken için ortalama değerleri eşittir.

H₁: En az bir grubun ilgili değişken için ortalama değeri diğerlerinden farklıdır.

veya

H₀: $\mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_k$

H₁: Gruplardan en az bir tanesinin ortalaması diğerlerinden farklıdır.

F değeri, varyansı en büyük olan grubun varyansının, varyansı en küçük olan grubun varyansına bölünmesi ile elde edilir (Tavşancıl, 2021:8):

$$F = \frac{S^2_{max}}{S^2_{min}}$$

t istatistiğininde olduğu gibi ANOVA analizinde de p değerine bakılarak H₀ hipotezi kabul veya reddedilir. H₀ kabul edildiğinde grupların test edilen değişken için ortalamalarının birbirlerinden farklı olmadığına karar verilir. H₀ reddedildiğinde ($p < 0,05$) ise test edilen değişken için ortalamalarının birbirlerinden farklı olduğuna karar verilir. Test edilen değişken için grupların sahip oldukları ortalama değerler karşılaştırılarak yorum yapılır.

Türkiye’den iten, yurt dışına çeken ve yaşam memnuniyeti faktörlerinin yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin yaş, eğitim düzeyi, akademik uzmanlık alanı ve akademik unvanlarına göre farklılık gösterip göstermediği ANOVA testi ile incelenmiştir.

Tablo 3.17. Türkiye’den İten Faktörlerin Yaşa Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri (p değeri)
İten Ekonomik	25-30	28	3,5873	2,046 (0,033) **
	31-35	102	3,1993	
	36-40	79	2,9705	
	41-45	57	2,8304	
	46-50	67	2,7496	
	51-55	38	2,8070	
	56-60	19	3,0526	
	61-65	20	2,8500	
	66-70	7	2,8889	
	71 ve üzeri	5	2,9111	
İten Sosyal ve Kültürel	25-30	28	3,9143	2,778 (0,004) ***
	31-35	102	3,9824	
	36-40	79	3,5823	
	41-45	57	3,4386	
	46-50	67	3,4149	
	51-55	38	3,4368	
	56-60	19	3,6316	
	61-65	20	3,2500	
	66-70	7	2,9429	
	71 ve üzeri	5	2,9200	

Not:***/ **/ * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H₀ hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.17’de yer alan Türkiye’den iten ekonomik faktörün akademisyenlerin yaşına göre aritmetik ortalamaları incelendiğinde F değerinin= 2,046, p değerinin ise 0,033 < 0,05 olduğu görülmektedir. Bu sonuç 25-30 yaş aralığındaki akademisyenleri Türkiye’den iten ekonomik faktörün 46-50 yaş aralığına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. 31-35 yaş aralığında Türkiye’den iten sosyal ve kültürel faktörün diğer yaş aralıklarına göre en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. 30’lu yaşlardaki bireyler genel olarak ekonomik nedenlerden dolayı göç etmekte iken 30’lu yaşlardan sonra ise daha çok sosyal ve kültürel ortamın verdiği memnuniyetsizlik göçe neden olmaktadır. Bu sonuçlar 2019 yılı TÜİK verileri ile de uyum sağlamaktadır. Verilere göre en çok göç edenlerin sahip olduğu yaş grubu 25-29’dur. Ayrıca Oswald’a göre (1997) mutluluk 30’lu yaşlarda en alt seviyede, Peiro’ya göre (2006) ise ekonomik açıdan 30’lu yaşlar en mutsuz olunan dönemdir. Yaş ile artan mutluluk seviyesi 30’lu yaşlara kadar devam etmekte iken daha sonra düşmeye başlamakta ve emeklilikten sonra ise tekrar artmaya başlamaktadır. Bunun nedenleri genç işsizliğin artış göstermesi, gençlerin rekabet ortamında bir adım öne çıkmak istemeleri, yurt dışına giderek daha iyi eğitim almak istemeleri, işverenlerin yurtdışında eğitim almış kişilere işe alımlarda öncelik vermeleri, bu kişilerin daha yüksek maaşlarla işe girmeleri ve

işlerinde daha hızlı yükselmeleri gösterilebilir.

Tablo 3.18. Türkiye’den İten Faktörlerin Eğitim Düzeyine Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri (p değeri)
İten Ekonomik	Lisans	2	3,1111	4,982 (0,007) ***
	Yüksek Lisans	39	3,5157	
	Doktora	381	2,9399	
İten Sosyal ve Kültürel	Lisans	2	1,6000	5,702 (0,004) ***
	Yüksek Lisans	39	3,9897	
	Doktora	381	3,5816	

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Türkiye’den iten faktörlerin eğitim düzeyine göre ANOVA testi sonuçları Tablo 3.18’de yer almaktadır. Türkiye’den iten ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin yüksek lisans mezunlarında en yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum yüksek lisans eğitimi tamamladığı halde istediği gibi bir iş ve sosyal- kültürel ortam bulamayan akademisyenleri göç etmek zorunda bırakmış olabilir. Buna bağlı olarak doktora eğitimi daha iyi bir üniversitede yapma düşüncesiyle yurt dışına gitmeye karar vermeleri şeklinde açıklanabilir.

Tablo 3.19. Türkiye’den İten Faktörlerin Akademik Uzmanlık Alanına Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri (p değeri)
İten Politik	Sosyal Bilimler	198	3,7420	2,666 (0,047) **
	Sağlık Bilimleri	24	4,0208	
	Eğitim Bilimleri	56	4,0878	
	Fen Bilimleri	144	3,6279	
İten Sosyal ve Kültürel	Sosyal Bilimler	198	3,6576	3,074 (0,028) **
	Sağlık Bilimleri	24	3,9500	
	Eğitim Bilimleri	56	3,8143	
	Fen Bilimleri	144	3,4083	
İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Sosyal Bilimler	198	3,2273	5,407 (0,001) ***
	Sağlık Bilimleri	24	3,4250	
	Eğitim Bilimleri	56	3,6036	
	Fen Bilimleri	144	2,9847	

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.19'a göre; eğitim bilimleri uzmanlığı olanların Türkiye'den iten politik, kişisel, ailevi ve eğitim faktörlerinde diğer alanlara kıyasla en yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Türkiye'den iten sosyal ve kültürel faktörde, sağlık bilimleri uzmanlığı olanların yüksek ortalamaya sahiptir. Buchan ve Dovlo (2004) tarafından Gana'da çalışan doktor ve hemşirelerin yurt dışına göç etme nedenleri incelenmiştir. Bu nedenler arasında ücretlerin düşük olması, kariyer yapma fırsatının az olması, sağlık çalışanlarına gösterilen saygının yetersiz olması, sağlık sistemi yönetimindeki yetersizlikler, emeklilikte hakların az olması gösterilebilir. Jinks vd. (2000) yaptığı bir araştırmada doktorların göç nedenlerini araştırmıştır. Nedenler arasında en başta işsizlik gelmektedir. Daha sonra temel eğitimden sonra alınan uzmanlık eğitiminin mevcut olmaması, kariyer olanaklarının yetersiz olması, göç etmeyi düşündükleri ülkedeki yüksek eğitim standartları, çalışma şartlarının daha iyi olması ve daha çok saygı görmeleri ile kendi ülkelerinde gelecek görememeleri yer almaktadır.

Tablo 3.20. Türkiye'den İten Faktörlerin Akademik Unvana Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri (p değeri)
İten Ekonomik	Profesör Dr	105	2,8000	4,144 (0,000) ***
	Doçent Dr	77	2,7316	
	Dr. Öğretim Üyesi	135	2,9827	
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	3,4188	
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,2111	
	Öğretim Görevlisi	30	3,6111	
	Araştırma Görevlisi	32	3,3542	
İten Sosyal ve Kültürel	Profesör Dr	105	3,2952	3,193 (0,004) ***
	Doçent Dr	77	3,5636	
	Dr. Öğretim Üyesi	135	3,6430	
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	3,8615	
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,6800	
	Öğretim Görevlisi	30	4,0800	
	Araştırma Görevlisi	32	4,0063	
İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Profesör Dr	105	3,0152	4,165 (0,000) ***
	Doçent Dr	77	2,9740	
	Dr. Öğretim Üyesi	135	3,1793	
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	3,6462	
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,5133	
	Öğretim Görevlisi	30	3,7867	
	Araştırma Görevlisi	32	3,4875	

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.20'ye göre; öğretim elemanları arasından öğretim görevlilerinde Türkiye'den iten ekonomik, sosyal ve kültürel, kişisel, ailevi ve eğitim faktörlerinin en yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.21. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Yaşa Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri (p değeri)
Çeken Ekonomik	25-30	28	3,9365	2,226 (0,020) **
	31-35	102	3,6373	
	36-40	79	3,3629	
	41-45	57	3,1696	
	46-50	67	3,2255	
	51-55	38	3,2836	
	56-60	19	3,3333	
	61-65	20	3,2000	
	66-70	7	3,3968	
	71 ve üzeri	5	3,3111	
Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim	25-30	28	4,0357	2,404 (0,012) **
	31-35	102	4,1111	
	36-40	79	3,8608	
	41-45	57	3,6082	
	46-50	67	3,7065	
	51-55	38	3,4912	
	56-60	19	3,8596	
	61-65	20	3,5000	
	66-70	7	3,9048	
	71 ve üzeri	5	3,4667	
Çeken Mesleki	25-30	28	4,5893	2,193 (0,022) **
	31-35	102	4,6225	
	36-40	79	4,6203	
	41-45	57	4,5965	
	46-50	67	4,3507	
	51-55	38	4,3816	
	56-60	19	4,1579	
	61-65	20	4,4250	
	66-70	7	4,2857	
	71 ve üzeri	5	3,8000	

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Yurt dışına çeken faktörlerin yaşa göre Anova testi sonuçları Tablo 3.21'de yer almaktadır. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde, 25-30 yaş aralığında yurtdışına çeken ekonomik faktörün 41-45 yaş aralığına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yurt dışına çeken kişisel, ailevi ve eğitim faktörünün 31-35 yaş aralığında, yurt dışına çeken mesleki faktörün ise 25-30 yaş aralığında en yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.22. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Akademik Uzmanlık Alanına Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri (p değeri)
Çeken Politik	Sosyal Bilimler	198	3,9343	3,422 (0,017) **
	Sağlık Bilimleri	24	4,2292	
	Eğitim Bilimleri	56	4,1987	
	Fen Bilimleri	144	3,7396	
Çeken Bilim ve Teknoloji	Sosyal Bilimler	198	3,7313	4,169 (0,006) ***
	Sağlık Bilimleri	24	4,2917	
	Eğitim Bilimleri	56	4,1036	
	Fen Bilimleri	144	4,0222	
Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Sosyal Bilimler	198	3,9596	6,852 (0,000) ***
	Sağlık Bilimleri	24	3,7222	
	Eğitim Bilimleri	56	4,0833	
	Fen Bilimleri	144	3,5417	

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.22'ye göre sağlık bilimleri uzmanlığı olanların yurtdışına çeken politik, bilim ve teknoloji faktörlerinde en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Yurt dışına çeken kişisel, ailevi ve eğitim faktöründe eğitim bilimlerinde uzmanlığı olanların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.23. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Akademik Unvana Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri (p değeri)
Çeken Ekonomik	Profesör Dr	105	3,1810	3,609 (0,002) ***
	Doçent Dr	77	3,2424	
	Dr. Öğretim Üyesi	135	3,4255	
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	3,7607	
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,4000	
	Öğretim Görevlisi	30	3,9111	
	Araştırma Görevlisi	32	3,8056	
	Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Profesör Dr	105	
Doçent Dr		77	3,6104	
Dr. Öğretim Üyesi		135	3,9210	
Dr. Öğretim Görevlisi		13	4,2308	
Dr. Araştırma Görevlisi		30	3,8889	
Öğretim Görevlisi		30	4,2333	
Araştırma Görevlisi		32	4,1042	

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Yurt dışına çeken faktörlerin akademik unvana göre Anova testi sonuçlarına Tablo 3.23’de yer verilmiştir. Öğretim görevlilerinde yurt dışına çeken ekonomik, kişisel, ailevi ve eğitim faktörlerinin en yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan analiz sonucu ulaşılan bulgulara göre anlamlı bir fark bulunmayan sonuçlara ait tablolar Ek.3 bölümünde gösterilmiştir.

Akademisyenlerin yaşları ve eğitim düzeyleri arasında Türkiye’den iten politik, bilim ve teknolojik, mesleki, kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktörler bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Akademisyenlerin uzmanlık alanları ve unvanları arasında Türkiye’den iten politik, bilim ve teknolojik, mesleki faktörler bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Akademisyenlerin yaşları arasında yurt dışına çeken politik, bilim ve teknolojik faktörler bir fark bulunamamıştır. Akademisyenlerin eğitim düzeyleri arasında yurt dışına çeken politik, ekonomik, bilim ve teknolojik, mesleki, kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktörler bakımından bir fark tespit edilmemiştir. Akademisyenlerin uzmanlık alanları arasında yurt dışına çeken ekonomik ve mesleki faktörler açısından bir fark görülmemiştir. Akademisyenlerin unvanları arasında yurt dışına çeken politik, bilim ve teknolojik, mesleki faktörler bakımından da bir fark bulunamamıştır.

Akademisyenlerin yaşları, akademik uzmanlık alanları ve akademik unvanları arasında yaşam memnuniyeti bakımından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Tablo 1.2.’de gösterildiği gibi Biswas-Diener ve Diener (2001), Christoph ve Noll (2003), Keng ve Hooi (1995), Kousha ve Mohseni (2000), Suhail ve Chaudhry (2004) yapılan analizlerde yaş ile mutluluk arasında bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Ancak Toker (2012) yaptığı araştırma sonucunda akademisyenlerin akademik unvanları ile yaşam memnuniyeti arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Çalışma sonucuna göre, akademik kariyer arttıkça, yani birey profesörlüğe doğru yaklaştıkça kendini daha mutlu olarak tanımlamaktadır. Beklentilerle, bulunan sonuç arasında bir uyum bulunamamıştır.

3.5.2.5. Regresyon Analizine İlişkin Bulgular

Farklı grupların ortalamalarının eşitliği bağımsız gruplar t testi ve ANOVA ile test edilmektedir. Ancak bu testler değişkenler arasındaki ilişki hakkında ve matematiksel bir denklem oluşturma konusunda bilgi vermemektedir. Bu nedenle araştırmacılar matematiksel

bir denklem oluşturmak için regresyon analizi kullanmaktadır.

Sosyal bilimlerde en sık karşılaşılan analizlerden olan doğrusal regresyon analizi bir değişkenin (bağımlı) diğer değişken(ler) (bağımsız) tarafından nasıl açıklandığını belirlemeye çalışır. Model bağımsız değişken(ler)in bağımlı değişkeni açıklaması yönünde kurulur. Elde edilen regresyon modelleri araştırmacıya ilişkinin yönünü, şeklini ve bilinmeyen değerlere ait tahminleri verir.

Yavuz'a (2021) göre Y bağımlı değişken ve X bağımsız değişken olmak üzere bu iki değişken arasındaki doğrusal regresyon modeli şu şekilde ifade edilebilir.

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + u_i \quad i=1,2,\dots,n$$

Y: Bağımlı (sonuç) değişken

X: Bağımsız (sebeup) değişken

β_0 : Sabit olup $X=0$ olduğunda Y'nin aldığı değerdir

β_1 : Regresyon katsayısı

u: Tesadüfi hata terimi

Modelin bütününe yönelik anlamlı olup olmadığı hakkında F (ANOVA) testi yapılmaktadır. Bu testle ilgili, Durmuş vd.'ye (2018) göre, regresyon analizinde kullanılan katsayılarla yönelik hipotezler iki farklı şekilde ifade edilebilir.

H₀: Bağımsız değişken(ler) bağımlı değişkeni açıklamada istatistiksel olarak anlamsızdır.

H₁: En azından bir bağımsız değişken bağımlı değişkeni açıklamada istatistiksel olarak anlamlıdır.

veya

H₀: $\beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_k = 0$

H₁: β değerlerinden en az biri sıfır değildir.

Regresyon analizinin hipotezi F istatistiği ile test edilir. F istatistiğine karşılık gelen p değeri 0,05 değerinden düşük olduğunda Ho hipotezi reddedilir. Regresyon modelinin genel bir sınaması F istatistiği ile yapıldıktan sonra modeli oluşturan katsayıların her biri için anlamlılık testi t istatistiği ile yapılır.

Regresyonda amaçlardan birinin bağımlı değişkendeki varyansın kaynağını araştırmaktır. Regresyon denkleminin verilere olan uyumunun sağlanıp sağlanmadığının bir göstergesi de açıklanabilen değişimin toplam değişime olan oranıdır. Bu oran belirlilik katsayısı olarak adlandırılır ve bağımlı değişkendeki değişimin ne kadarının bağımsız değişken tarafından açıklanabildiğini gösterir. Korelasyon katsayısının karesine eşit olan belirlilik katsayısı R^2 olmak üzere,

$$0 \leq R^2 \leq 1$$

biçimindedir.

Bağımsız değişkenin bağımlı değişkenin varyansının yüzde kaçını açıkladığının göstergesi olan belirlilik katsayısı (determinasyon katsayısı),

$$R^2_{yx} = \frac{\sum(\hat{Y}_i - \bar{Y})^2}{\sum(Y_i - \bar{Y})^2} \text{ veya } R^2_{yx} = 1 - \frac{\sum(Y_i - \hat{Y}_i)^2}{\sum(Y_i - \bar{Y})^2}$$

eşitliklerinden herhangi biri ile bulunabilir. Bu katsayı regresyonda önemli bir kavramdır. Bu değer 1'e yakın olması bağımlı değişkendeki varyansın büyük bir kısmını modeldeki bağımsız değişkenin açıkladığını ifade eder (Yavuz, 2009:168).

Faktör analizi sonucu elde edilen Türkiye'den iten ve yurt dışına çeken faktörlerin alt boyutlarında yer alan değişkenlerin memnuniyet değişkenine olan etkisini görmek için regresyon analizi uygulanmıştır. Araştırmaya göre akademisyenleri Türkiye'den iten ve yurt dışına çeken faktörler üzerinde memnuniyetin anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Analiz sonuçları aşağıdaki tablolarda görülebilir.

a) Türkiye’den İten Politik Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H₁)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri Türkiye’den iten politik faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bunu tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmış ve bulguları Tablo 3.24’de sunulmuştur.

Tablo 3.24. Türkiye’den İten Politik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: İten Politik		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	5,006	24,644 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,370	-6,330 (0,000) ***

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H₀ hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.24’de görüldüğü üzere, akademisyenleri Türkiye’den iten politik faktörün %8,7’si memnuniyet tarafından açıklanmaktadır (R² =0,087; p=0,000). F değeri= 40,074 ve p değeri= 0,000 olduğundan H₀ hipotezinin reddedileceğine karar verilir. Bunun anlamı iten politik değişkeninin memnuniyet değişkeni ile tahmin edilmesinin istatistiksel olarak mümkün olduğudur. Basit doğrusal regresyon modeli bir bağımsız değişkenden oluştuğundan test edilecek sadece iki katsayı (sabit ve bağımsız değişkenin katsayısı) vardır. t istatistikleri ve bunların p değerlerine bakılarak modelde yer alıp almamalarına karar verilir. Sabit teriminin t değeri (p değeri)= 24,644 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -6,330 (0,000) olduğundan her iki değişkenden modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir:

$$\text{İten politik} = 5,006 - 0,370 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri Türkiye’den iten politik faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’ nin iten politik faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H₁) şeklindeki hipotezi desteklenmiştir.

b) Türkiye’den İten Ekonomik Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H₂)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri Türkiye’den iten ekonomik faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.25’de sunulmuştur.

Tablo 3.25. Türkiye’den İten Ekonomik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: İten Ekonomik		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,175	21,284 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,352	-6,237 (0,000) ***

Not:***/ **/ * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H₀ hipotezinin reddildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.25’de görüldüğü üzere, akademisyenleri Türkiye’den iten ekonomik faktörün %8,5’i memnuniyet tarafından açıklanmaktadır (R² =0,085; p=0,000). F değeri= 38,905 ve p değeri=0,000 ‘dır. Sabit teriminin t değeri (p değeri)=21,284 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -6,237 (0,000) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{İten ekonomik} = 4,175 - 0,352 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri Türkiye’den iten ekonomik faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’ nin iten ekonomik faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H₂) şeklindeki hipotezi desteklenmiştir.

c) Türkiye’den İten Sosyal ve Kültürel Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H₃)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri Türkiye’den iten sosyal ve kültürel faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür.. Bulgular Tablo 3.26’da sunulmuştur.

Tablo 3.26. Türkiye’den İten Sosyal ve Kültürel Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: İten Sosyal ve Kültürel		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,890	24,534 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,382	6,654 (0,000) ***

Not:***/ **/ * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H₀ hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.26’a görüldüğü gibi, akademisyenleri Türkiye’den iten sosyal kültürel faktörün %9,5’i memnuniyet tarafından açıklanmaktadır (R² =0,095; p=0,000). F değeri= 44,270 ve p değeri= 0,000 ‘dır. Sabit teriminin t değeri (p değeri)= 24,534 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -6,654 (0,000) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{İten sosyal kültürel}=4,890-0,382 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri Türkiye’den iten sosyal ve kültürel faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’ nin iten sosyal ve kültürel faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H₃) şeklindeki hipotezi kabul edilmiştir.

d) Türkiye’den İten Bilim ve Teknolojik Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H₄)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri Türkiye’den iten bilim ve teknolojik faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.27’de sunulmuştur.

Tablo 3.27. Türkiye’den İten Bilim ve Teknolojik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: İten Bilim ve Teknolojik		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,622	22,776 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,288	-4,930 (0,000) ***

Not:***/ **/ * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H₀ hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.27’de belirtildiği üzere, akademisyenleri Türkiye’den iten bilim ve teknolojik faktörün %5,5’i memnuniyet tarafından açıklanmaktadır (R² =0,055; p=0,000). F değeri= 24,306 ve p değeri= 0,000’dır. Sabit teriminin t değeri (p değeri)= 22,776 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -4,930 (0,000) olduğundan her iki değişkenden modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{İten bilim teknoloji}=4,622-0,288 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri Türkiye’den iten bilim ve teknolojik faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’ nin iten bilim ve teknolojik faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H₄) şeklindeki hipotezi kabul edilmiştir.

e) Türkiye’den İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim Faktörü ve Memnuniyet İlişkisi (H₅)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri Türkiye’den iten kişisel, ailevi ve eğitim faktörü üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.28’de sunulmuştur.

Tablo 3.28. Türkiye’den İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim Faktörü ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,201	22,268 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,297	-5,463 (0,000) ***

Not:***/ **/ * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H₀ hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.28’de belirtildiği gibi, akademisyenleri Türkiye’den iten kişisel, ailevi ve eğitim faktörünün %6,6’sı memnuniyet tarafından açıklanmaktadır (R² =0,066; p=0,000). F değeri= 29,846 ve p değeri= 0,000 ‘dır. Sabit teriminin t değeri (p değeri)= 22,268 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -5,463 (0,000) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{İten kişisel ailevi eğitim}=4,201-0,297 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri Türkiye’den iten kişisel, ailevi eğitim ile ilgili faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’ nin iten kişisel, ailevi eğitim faktörü üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H₅) hipotezi desteklenmiştir.

f) Türkiye’den İten Mesleki Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H₆)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri Türkiye’den iten mesleki faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.29’da sunulmuştur.

Tablo 3.29. Türkiye’den İten Mesleki Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: İten Mesleki		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,994	28,935 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,320	-6,443 (0,000) ***

Not:***/ **/ * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.29’da görüldüğü üzere, akademisyenleri Türkiye’den iten mesleki faktörün %9’u memnuniyet tarafından açıklanmaktadır ($R^2 = 0,090$; $p=0,000$). F değeri= 41,519 ve p değeri= 0,000 ‘dır. Sabit teriminin t değeri(p değeri)= 28,935 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -6,443 (0,000) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{İten mesleki} = 4,994 - 0,320 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri Türkiye’den iten mesleki faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’nin iten mesleki faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H_6) hipotezi desteklenmiştir.

g) Yurt Dışına Çeken Politik Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H_7)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri yurt dışına çeken politik faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.30’da sunulmuştur.

Tablo 3.30. Yurt Dışına Çeken Politik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: Çeken Politik		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	5,055	24,534 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,339	-6,187 (0,000) ***

Not:***/ **/ * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.30'agöre, akademisyenleri yurtdışına çeken politik faktörün % 8,4'ü memnuniyet tarafından açıklanmaktadır ($R^2=0,084$; $p=0,000$). F değeri= 38,280 ve p değeri=0,000 'dır. Sabit teriminin t değeri (p değeri)= 26,601 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -6,187 (0,000) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{Çeken politik}=5,055-0,339 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri yurt dışına çeken politik faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla "YM'nin yurt dışına çeken politik faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır" (H_7) hipotezi kabul edilmiştir.

h) Yurt Dışına Çeken Ekonomik Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H_8)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri yurt dışına çeken ekonomik faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.31'de sunulmuştur.

Tablo 3.31. Yurt Dışına Çeken Ekonomik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: Çeken Ekonomik		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,392	23,801 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,295	-5,551 (0,000) ***

Not:*** / ** / * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.31'de görüldüğü üzere, akademisyenleri yurtdışına çeken ekonomik faktörün %6,8'i memnuniyet tarafından açıklanmaktadır ($R^2=0,068$; $p=0,000$). F değeri= 30,815 ve p değeri= 0,000 'dır. Sabit teriminin t değeri (p değeri)= 23,801 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin değeri t değeri (p değeri)= -5,551 (0,000) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{Çeken ekonomik} = 4,392 - 0,295 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri yurt dışına çeken ekonomik faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’nin yurt dışına çeken ekonomik faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H₈) hipotezi desteklenmiştir.

i) Yurt Dışına Çeken Bilim ve Teknolojik Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H₉)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri yurt dışına çeken bilim ve teknolojik faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.32’de sunulmuştur.

Tablo 3.32. Yurt Dışına Çeken Bilim ve Teknolojik Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: Çeken Bilim ve Teknolojik		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,700	24,220 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,235	-4,208 (0,000) ***

Not:*** / ** / * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H₀ hipotezinin reddildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.32’de görüldüğü üzere, akademisyenleri yurtdışına çeken bilim ve teknolojik faktörün %4’ü memnuniyet tarafından açıklanmaktadır (R² =0,040; p=0,000). F değeri= 17,711 ve p değeri= 0,000’dır. Sabit teriminin t değeri (p değeri)= 24,220 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -4,208 (0,000) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{Çeken bilim teknoloji} = 4,700 - 0,235 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri yurt dışına çeken bilim ve teknolojik faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’nin yurt dışına çeken bilim ve teknolojik faktör üzerinde istatistiksel

olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H₉) hipotezi kabul edilmiştir.

j) Yurt Dışına Çeken Mesleki Faktör ve Memnuniyet İlişkisi (H₁₀)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri yurt dışına çeken mesleki faktör üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.33’de sunulmuştur.

Tablo 3.33. Yurt Dışına Çeken Mesleki Faktör ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: Çeken Mesleki		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,907	35,835 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,120	-3,036 (0,003) ***

Not:*/ **/ *** sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H₀ hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Model özeti tablosunda görüldüğü üzere, akademisyenleri yurtdışına çeken mesleki faktörlerin %2,1’i memnuniyet tarafından açıklanmaktadır (R² =0,021; p=0,003). F değeri= 9,216 ve p değeri= 0,003 ‘dür. Sabit terimin t değeri (p değeri)= 35,835 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -3,036 (0,003) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{Çeken mesleki} = 4,907 - 0,120 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri yurt dışına çeken mesleki faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’nin yurt dışına çeken mesleki faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H₁₀) hipotezi kabul edilmiştir.

k) Yurt Dışına Çeken Kişisel, Ailevi Ve Eğitim Faktörü ve Memnuniyet İlişkisi (H₁₁)

Araştırmada yaşam memnuniyeti ile akademisyenleri yurt dışına çeken kişisel, ailevi ve eğitim faktörü üzerinde anlamlı bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Bulgular Tablo 3.34’de

sunulmuştur.

Tablo 3.34. Yurt Dışına Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim Faktörü ve Memnuniyet Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken: Çeken Kişisel Ailevi ve Eğitim		
	Beta	t değeri (p değeri)
Sabit terim	4,270	23,375 (0,000) ***
Bağımsız değişken: Memnuniyet	-0,134	-2,554 (0,011) **

Not:***/ **/ * sembolleri sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 anlamlılık düzeylerinde H_0 hipotezinin reddedildiğini veya anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.34’de görüldüğü üzere, akademisyenleri yurtdışına çeken kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktörün %1,5’i memnuniyet tarafından açıklanmaktadır ($R^2 = 0,015$; $p = 0,011$). F değeri= 6,524 ve p değeri= 0,011 ‘dir. Sabit teriminin t değeri p değeri)= 23,375 (0,000) ve yaşam memnuniyeti değişkeninin t değeri (p değeri)= -2,554 (0,011) olduğundan her iki değişkende modelde yer alacaktır.

Basit doğrusal regresyon modeli şu şekilde yazılabilir.

$$\text{Çeken kişisel ailevi eğitim} = 4,270 - 0,134 \times \text{Memnuniyet}$$

Bu bulgulara göre akademisyenlerin yaşamdan memnun olma düzeyi azaldıkça akademisyenleri yurt dışına çeken kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktörün etkisi artmaktadır. Dolayısıyla “YM’nin yurt dışına çeken kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktör üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır” (H_{11}) hipotezi desteklenmiştir.

Dolayısıyla akademisyenler hayatlarından ne kadar memnunsalar Türkiye’den gitmeyi veya yurt dışında yaşamayı daha az tercih etmektedir. Mutluluğu etkileyen ve beyin göçünü sorununa neden olan tek neden ekonomik faktörler değildir.

Akademisyenler aynı zamanda politik, bilim ve teknolojik, kişisel, ailevi ve eğitim, mesleki, sosyal ve kültürel anlamda da hayatlarından memnun oldukları sürece Türkiye’yi terk etmeyi düşünmemektedir. Yani mutlu olan bireyler beyin göçü yoluna başvurmayı daha az tercih etmekte ve ülkelerinde kalarak daha verimli bir hayat sürmektedir. Bu sayede cazibe merkezi haline gelen ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelere olan beyin göçü sorunu ortadan kaldırılabilir.

Regresyon analizi modellemesinde özellikle yaşam memnuniyetinin iten ve çeken faktörleri nasıl etkilediği araştırılmaktadır. Diğer etkileme ihtimali olan değişkenler göz ardı edilmiştir. Buna bağlı olarak R^2 açıklayıcılık değeri düşük bir değer bulunmuştur. Ayrıca modelin kurulmasında farklı alt grupların bağımlı değişken üzerine etkisi yapay değişkenler vasıtasıyla yansıtılması gerekmektedir. Ancak burada toplulaştırma yapılarak genel tek bir model tahmini yapıldığı için R^2 'nin düşük çıkması normal kabul edilmektedir.

Modelde temel değişken olarak dikkate aldığımız genel faktörlerin arasındaki ilişkileri görmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Ancak regresyon analizi ile elde edilen sonuçlar alt (detay) değişkenlerle ilgili açıklayıcı bilgi vermediği için DFA'ya başvurulmuştur.

3.5.2.6. Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Sosyal bilim araştırmalarında faktör analizi söz konusu olduğunda iki temel analiz olan keşfedici faktör analizi (KFA) ve DFA akla gelmektedir. Bu çalışmada DFA üzerinde durulacaktır. DFA daha çok, önceden geliştirilmiş, önceki araştırmalarda kullanılmış veya kuramsal dayanağı bulunan bir ölçeğin ya da modelin doğruluğunu toplanan veri ile teyit etmek için tercih edilmektedir. Başka bir ifadeyle DFA'da, faktöriyel yapısı önceden bilinen ölçüm modellerinin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığı, kuramsal evrende varsayılan ilişkilerin görgül gözlem sonucu elde edilmiş olan veri setinde de var olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca DFA'da araştırmacı kaç adet örtük değişken ya da faktör olduğunu bilmektedir. DFA'da en fazla aynı gözlenen değişkenlerin oluşturduğu alternatif modeller test edilebilir (Gürbüz, 2019:60-61). Dolayısıyla alt (detay) değişkenlerle ilgili açıklayıcı bilgiye sahip olmak için DFA'ya başvurulmuştur. DFAsonucunda elde edilen uyum indekslerini baz alarak, söz konusu faktörlerin geçerli bir yapıya sahip olup olmadıkları değerlendirilmektedir.

Uyum indeksleri Tablo 3.20'de indeks başlığıyla gösterilen isimleri alır. Bu indeksler dışında daha pek çok uyum indeksi mevcut olmakla birlikte hangilerinin standart kabul edileceği hakkında tam bir fikir birliği oluşmamıştır (Çapık, 2014: 199). Tablo 3.35' de DFA'da kullanılan indeks ve değerler yer almaktadır.

Tablo 3.35. DFA’da Kullanılan Uyum İyiliği İndeksleri ve Normal Değerleri

İndeks	Normal Değer	Kabul Edilebilir Değer
χ^2 “p” Değeri	$p>0.05$	
χ^2/sd (CMIN/DF)	<2	<5
GFI	>0.95	>0.90
AGFI	>0.95	>0.90
CFI	>0.95	>0.90
RMSEA	<0.05	<0.08
RMR	<0.05	<0.08
SRMR	<0.05	<0.08

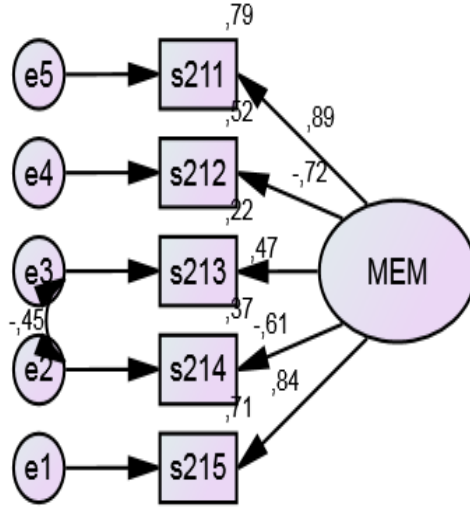
Kaynak: Çapık, 2014:199. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmalarında Doğrulamalı Faktör Analizinin Kullanımı

Tablo 3.35’de DFA’da kullanılan indeks ve değerler yer almaktadır. İndeks değerlerinin normal değeri ve kabul edilebilir değerleri gösterilmektedir.

Yurt dışına gidip dönen akademisyenleri Türkiye’den iten ve yurt dışına çeken faktörler ve yaşam memnuniyetine ilişkin birinci ve ikinci düzey doğrulamalı faktör analizi ve yapısal model testi sonuçlarına yer verilmiştir.

a) Yaşam Memnuniyetine İlişkin DFA Sonuçları

Şekil 3.1 ‘de yer alan yaşam memnuniyeti uyum indekslerine bakıldığında 5 madde ve tek faktörden oluştuğu ve indekslerin kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil üzerinde her maddeye ait katsayılar da gösterilmiştir. Yaşam memnuniyeti faktörü gizli değişken olarak ifade edilir. s211-s215 arasını gösteren değerler gözlenen değişkenleri gösterir. e1-e5 arasındaki değerler maddeye dönük olarak hata varyansını göstermektedir. Yaşam memnuniyeti faktörü ile gözlenen değişkenler arasındaki oklar faktör etkisini belirtmektedir. Hata varyansları arasındaki bağ ise hangi iki maddenin hata varyans değeri birleştirilirse CMIN/DF’de düzelme olur anlamına gelmektedir. Bu durumda e2-e3 hata varyansları birleştirildiğinde en yüksek düzelme olmaktadır. Uyum indeksi aynı boyuttaki maddeler arasında yapılmaktadır.

Şekil 3.1. Yaşam Memnuniyetine İlişkin DFA

Yaşam memnuniyetine ilişkin DFA uyum indeksi değerleri şu şekildedir:

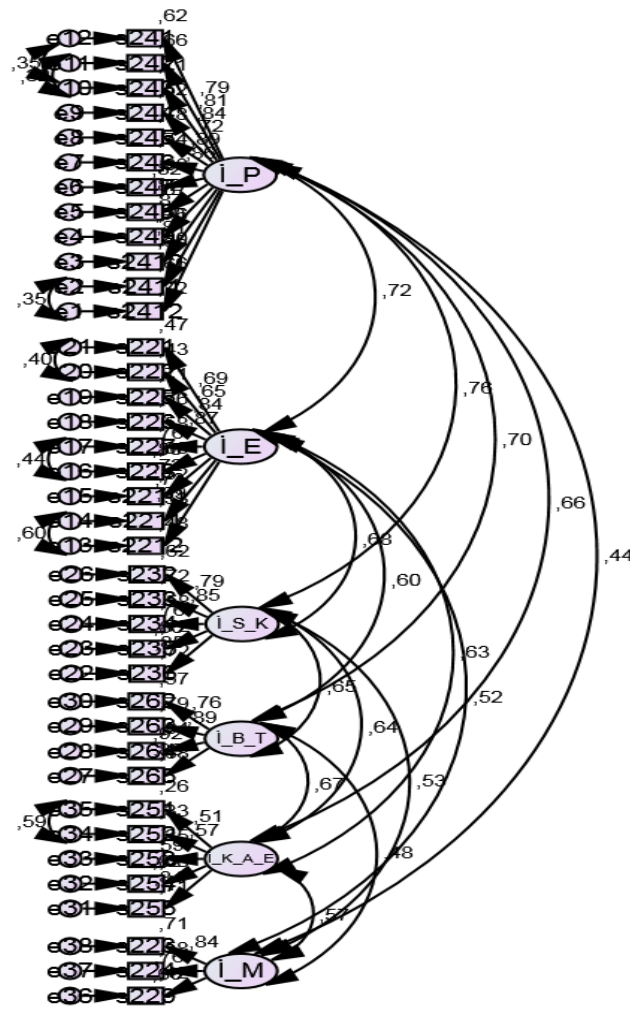
χ^2/sd (CMIN/DF)	: 1,785
İyilik Uyum İndeksi GFI	: 0,993
Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi AGFI	: 0,975
Normlaştırılmış Uyum İndeksi NFI	: 0,993
Artırmalı Uyum İndeksi IFI	: 0,997
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi CFI	: 0,997
Turker-Lewis İndeksi TLI	: 0,992
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü RMSEA	: 0,043

Elde edilen sonuçlara göre modelin uygun olması durumunda 0,050'in altında olması gereken RMSEA değerinin 0,043 ve CMIN/DF değerinin 1,78 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin uygunluğu durumunda 0,95 ve üzerinde olması gereken GFI değerinin 0,99, AGFI değerinin 0,97, CFI değerinin 0,99, NFI değerinin 0,99 olduğu görülmüştür. DFA'da oluşturulan bu modelin uyum indeksi değerlerinin tamamının kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Yaşam memnuniyeti değişkeni ile memnuniyet değişkenini belirleyen alt maddeler arasındaki etkileşime yönelik DFA sonuçları kullanılabilir ölçüler içindedir.

b) Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Birinci Düzey DFA Sonuçları

Akademisyenleri Türkiye’den iten faktörleri test etmek amacıyla birinci düzey DFA yapılmıştır. Şekil 3.2 ‘de yer alan Türkiye’den iten faktöre ait uyum indekslerine bakıldığında 38 madde ve 6 alt faktörden oluştuğu ve indekslerin kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil üzerinde her maddeye ait katsayılar da gösterilmiştir.

Şekil 3.2. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin Birinci Düzey DFA

Türkiye’den iten faktörlere ilişkin birinci düzey DFA uyum indeksleri aşağıda özetlenmiştir:

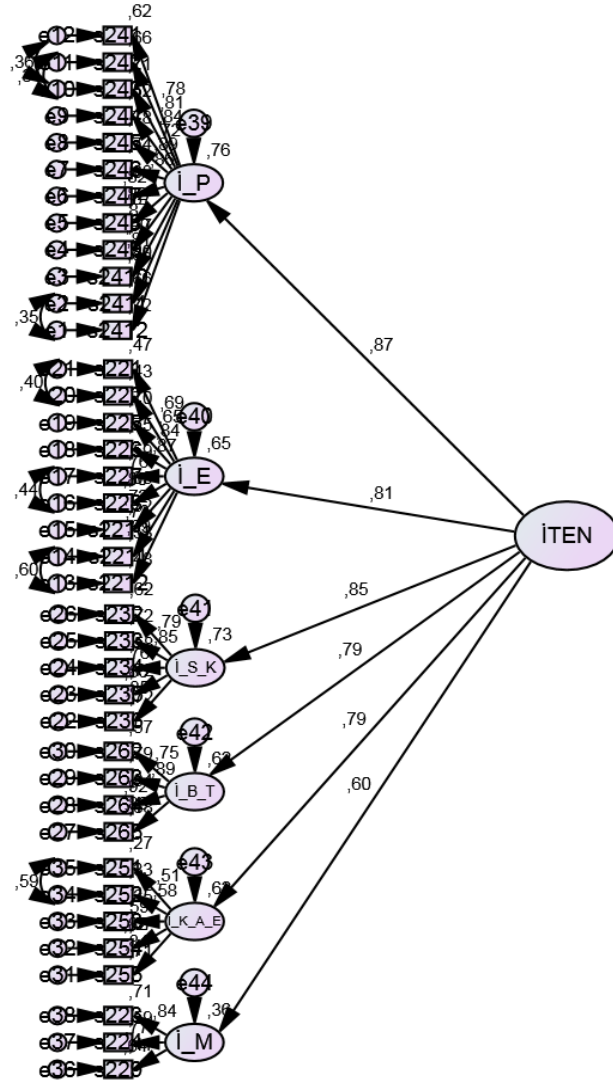
CMIN/DF	: 2,952
İyilik Uyum İndeksi GFI	: 0,791
Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi AGFI	: 0,759
Normlaştırılmış Uyum İndeksi NFI	: 0,869
Artırmalı Uyum İndeksi IFI	: 0,909
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi CFI	: 0,909
Turker-Lewis İndeksi TLI	: 0,900

Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü RMSEA : 0,068

Elde edilen sonuçlara göre modelin uygun olması durumunda 0,050’in altında olması gereken RMSEA değerinin 0,068 ve CMIN/DF değerinin 2,95 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin uygunluğu durumunda 0,95ve üzerinde olması gereken GFI değerinin 0,79, AGFI değerinin 0,75, CFI değerinin 0,90, NFI değerinin 0,86 olduğu görülmüştür. Birinci düzey DFA’da oluşturulan bu yapısal modelin uyum indeksi değerlerinin genel olarak kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir (Çapık, 2014).

c) Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin İkinci Düzey DFA Sonuçları

Meydan ve Şeşen (2011) DFA uygulanırken mutlaka çok boyutlu ölçeklerin ikinci düzey çok faktörlü modellerinin de test edilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Türkiye’den iten faktörlere ilişkin ikinci düzey DFA sonuçları Şekil 3.3’de verilmiştir. Türkiye’den iten faktöre ait uyum indekslerine bakıldığında 38 madde ve 6 alt faktörden oluştuğu ve indekslerin kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil üzerinde her maddeye ait katsayılar da gösterilmiştir.

Şekil 3.3. Türkiye’den İten Faktörlere İlişkin İkinci Düzey DFA

Türkiye’den iten faktörlere ilişkin ikinci düzey DFA uyum indeksleri aşağıda özetlenmiştir:

CMIN/DF : 2,969

İyilik Uyum İndeksi GFI : 0,789

Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi AGFI : 0,759

Normlaştırılmış Uyum İndeksi NFI : 0,760

Artırmalı Uyum İndeksi IFI : 0,907

Karşılaştırmalı Uyum İndeksi CFI : 0,907

Turker-Lewis İndeksi TLI : 0,899

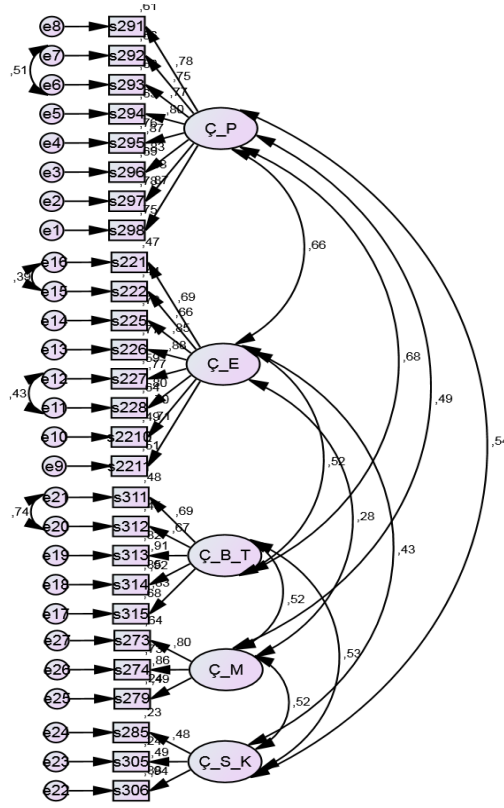
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü RMSEA : 0,068

Elde edilen sonuçlara göre modelin uygun olması durumunda 0,050'in altında olması gereken RMSEA değerinin 0,068 ve CMIN/DF değerinin 2,96 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin uygunluğu durumunda 0,95 ve üzerinde olması gereken GFI değerinin 0,78, AGFI değerinin 0,75, CFI değerinin 0,90, NFI değerinin 0,76 olduğu düzeyde olduğu söylenebilir. İkinci düzey DFA'da oluşturulan bu yapısal modelin uyum indeksi değerlerinin genel olarak kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

İten politik, iten ekonomik, iten sosyal ve kültürel, iten bilim ve teknolojik, iten kişisel, ailevi ve eğitim ile iten mesleki faktörlerin kendi arasındaki ilişkilerin DFA analiziyle modellenilebilir olduğu ve geçerli ölçütler kapsamında bulunduğu anlaşılmaktadır.

d) Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin Birinci Düzey DFA Sonuçları

Akademisyenleri yurt dışına çeken faktörleri test etmek amacıyla birinci düzey DFA yapılmıştır. Şekil 3.4'de yer alan yurt dışına çeken faktöre ait uyum indekslerine bakıldığında 27 madde ve 6 alt faktörden oluştuğu ve indekslerin kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil üzerinde her maddeye ait katsayılar da gösterilmiştir.

Şekil 3.4. Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin Birinci Düzey DFA

Yurt dışına çeken faktörlere ilişkin birinci düzey DFA uyum indeksleri aşağıda özetlenmiştir:

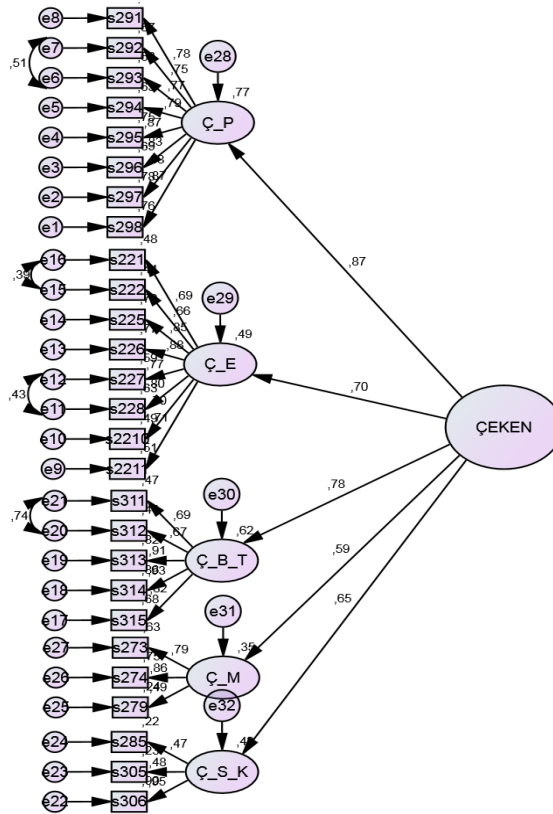
CMIN/DF	: 3,286
İyilik Uyum İndeksi GFI	: 0,841
Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi AGFI	: 0,759
Normlaştırılmış Uyum İndeksi NFI	: 0,807
Artırmalı Uyum İndeksi IFI	: 0,918
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi CFI	: 0,918
Turker-Lewis İndeksi TLI	: 0,907
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü RMSEA	: 0,074

Elde edilen sonuçlara göre modelin uygun olması durumunda 0,050'in altında olması

gereken RMSEA değerinin 0,074 ve CMIN/DF değerinin 3,28 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin uygunluğu durumunda 0,95 ve üzerinde olması gereken GFI değerinin 0,84, AGFI değerinin 0,75, CFI değerinin 0,91, NFI değerinin 0,80 olduğu görülmüştür. Birinci düzey DFA’da oluşturulan bu yapısal modelin uyum indeksi değerlerinin genel olarak kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

e) Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin İkinci Düzey DFA Sonuçları

Akademisyenleri yurt dışına çeken faktörleri test etmek amacıyla ikinci düzey DFA yapılmıştır. Şekil 3.5’de yer alan yurt dışına çeken faktöre ait uyum indekslerine bakıldığında 27 madde ve 5 alt faktörden oluştuğu ve indekslerin kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil üzerinde her maddeye ait katsayılar da gösterilmiştir.

Şekil 3.5. Yurt Dışına Çeken Faktörlere İlişkin İkinci Düzey DFA

Yurt dışına çeken faktörlere ilişkin ikinci düzey DFA uyum indeksleri aşağıda özetlenmiştir:

CMIN/DF : 3,360

İyilik Uyum İndeksi GFI : 0,832

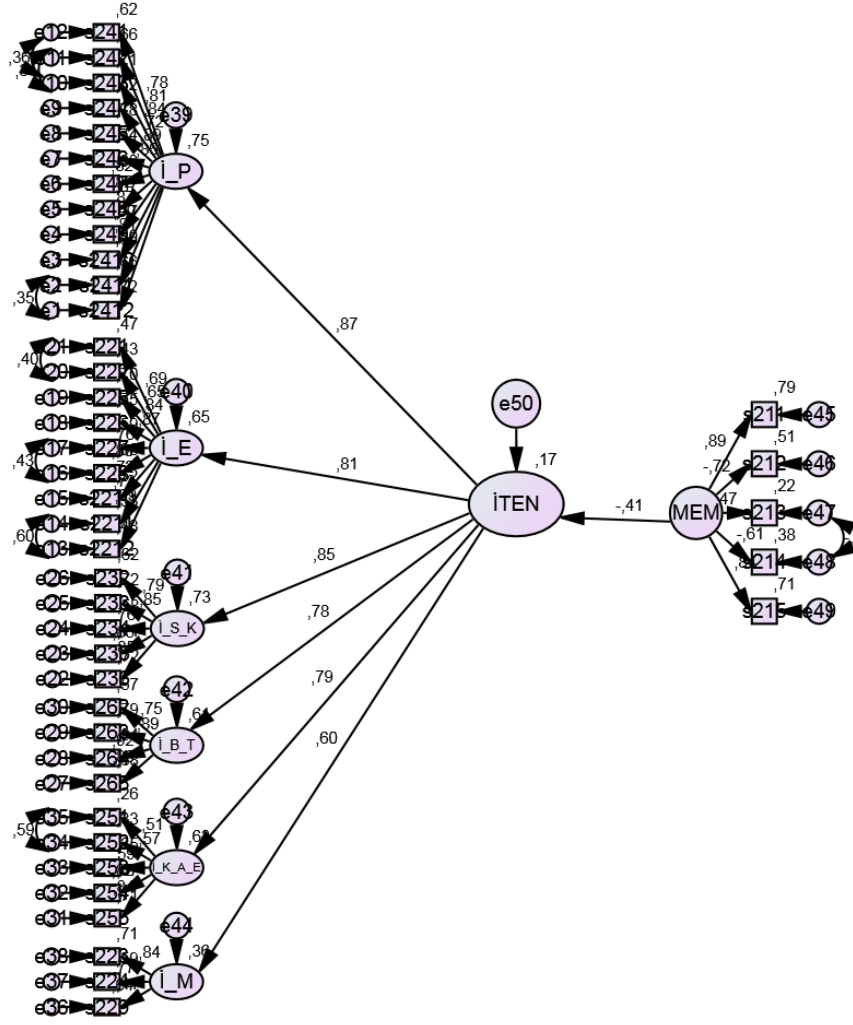
Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi AGFI	: 0,798
Normlaştırılmış Uyum İndeksi NFI	: 0,882
Artırmalı Uyum İndeksi IFI	: 0,914
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi CFI	: 0,914
Turker-Lewis İndeksi TLI	: 0,904
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü RMSEA	: 0,075

Elde edilen sonuçlara göre modelin uygun olması durumunda 0,050'in altında olması gereken RMSEA değerinin 0,075 ve CMIN/DF değerinin 3,36 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin uygunluğu durumunda 0,95 ve üzerinde olması gereken GFI değerinin 0,83, AGFI değerinin 0,79, CFI değerinin 0,91, NFI değerinin 0,88 olduğu görülmüştür. İkinci düzey DFA'da oluşturulan bu yapısal modelin uyum indeksi değerlerinin genel olarak kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Çeken politik, çeken ekonomik, çeken sosyal ve kültürel, çeken bilim ve teknolojik, ile çeken mesleki faktörlerin kendi arasındaki ilişkilerin DFA analiziyle modellenilebilir olduğu ve geçerli ölçütler kapsamında bulunduğu anlaşılmaktadır.

f) Yaşam Memnuniyetinin Türkiye'den İten Faktörler Üzerine Etkisini İnceleyen Yapısal Model Sonuçları

Şekil 3.6'da yer alan yaşam memnuniyetinin Türkiye'den iten faktörler üzerine etkisini inceleyen yapısal modele ait uyum indekslerine bakıldığında indekslerin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil üzerinde yaşam memnuniyetinin Türkiye'den iten faktörler üzerine etkisine ait katsayılar gösterilmiştir.

Şekil 3.6.Yaşam Memnuniyetinin Türkiye’den İten Faktörler Üzerine Etkisini İnceleyen Yapısal Model

Yapısal modele ilişkin uyum indeksleri aşağıda özetlenmiştir:

CMIN/DF : 2,567

İyilik Uyum İndeksi GFI : 0,790

Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi AGFI : 0,765

Normlaştırılmış Uyum İndeksi NFI : 0,862

Artırmalı Uyum İndeksi IFI : 0,911

Karşılaştırmalı Uyum İndeksi CFI : 0,911

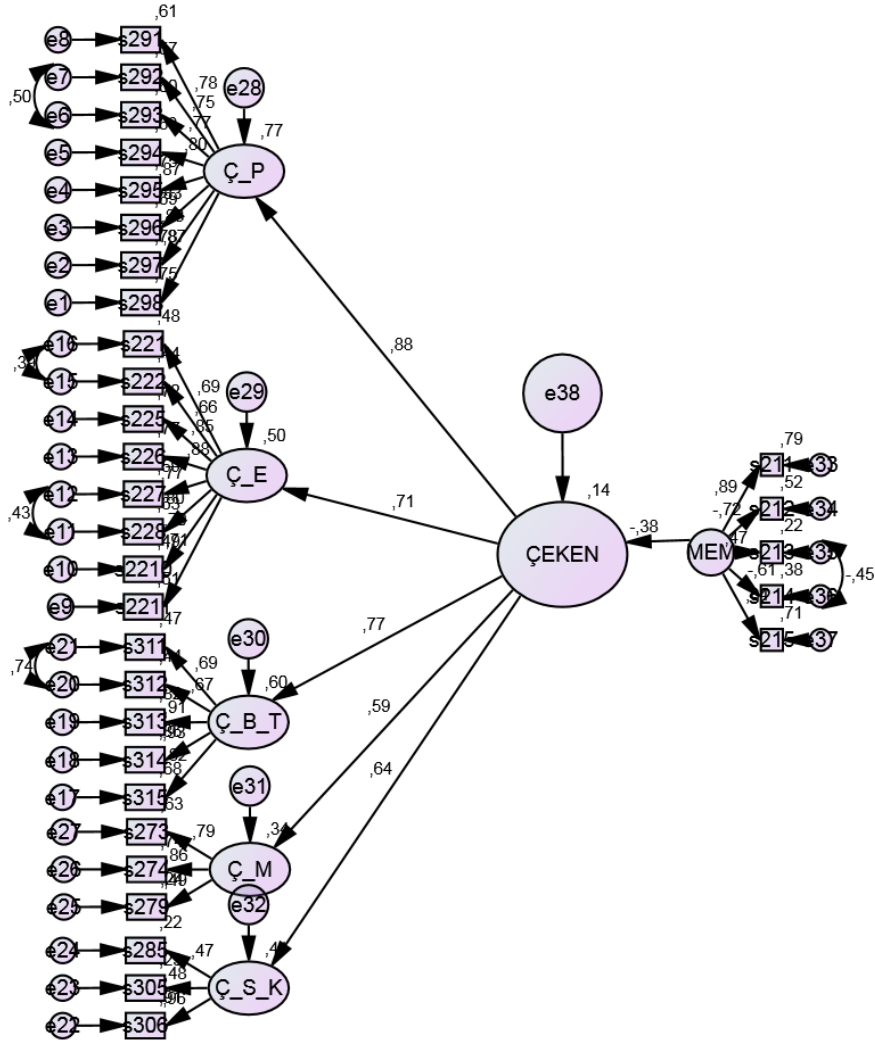
Turker-Lewis İndeksi TLI : 0,904

Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü RMSEA : 0,061

Elde edilen sonuçlara göre modelin uygun olması durumunda 0,050'in altında olması gereken RMSEA değerinin 0,061 ve CMIN/DF değerinin 2,56 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin uygunluğu durumunda 0,95 ve üzerinde olması gereken GFI değerinin 0,79, AGFI değerinin 0,76, CFI değerinin 0,91, NFI değerinin 0,86 olduğu görülmüştür. Yaşam memnuniyetinin Türkiye'den iten faktörler üzerine etkisini inceleyen yapısal modelin uyum indeksi değerlerinin genel olarak kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

g) Yaşam Memnuniyetinin Yurt Dışına Çeken Faktörler Üzerine Etkisini İnceleyen Yapısal Model Sonuçları

Şekil 3.7'de yer alan yaşam memnuniyetinin yurt dışına çeken faktörler üzerine etkisini inceleyen yapısal modele ait uyum indekslerine bakıldığında indekslerin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil üzerinde yaşam memnuniyetinin yurt dışına çeken faktörler üzerine etkisine ait katsayılar gösterilmiştir.

Şekil 3.7.Yaşam Memnuniyetinin Yurt Dışına Çeken Faktörler Üzerine Etkisini İnceleyen Yapısal Model

Yapısal modele ilişkin uyum indeksleri aşağıda özetlenmiştir:

CMIN/DF	: 2,734
İyilik Uyum İndeksi GFI	: 0,835
Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi AGFI	: 0,808
Normlaştırılmış Uyum İndeksi NFI	: 0,878
Artırmalı Uyum İndeksi IFI	: 0,919

Karşılaştırmalı Uyum İndeksi CFI : 0,919

Turker-Lewis İndeksi TLI : 0,911

Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü RMSEA : 0,064

Elde edilen sonuçlara göre modelin uygun olması durumunda 0,050'in altında olması gereken RMSEA değerinin 0,064 ve CMIN/DF değerinin 2,73 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin uygunluğu durumunda 0,95 ve üzerinde olması gereken GFI değerinin 0,83, AGFI değerinin 0,80, CFI değerinin 0,91, NFI değerinin 0,87 olduğu görülmüştür. Yaşam memnuniyetinin yurt dışına çeken faktörler üzerine etkisini inceleyen yapısal modelin uyum indeksi değerlerinin genel olarak kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Yapısal model testi sonucunda yaşam memnuniyetinin akademisyenleri Türkiye'den iten faktörler üzerinde %41, yurt dışına çeken faktörler üzerinde ise % 38 düzeyinde negatif etkileri olduğu tespit edilmiştir.

3.6. Araştırma Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında test edilen hipotezlerin kabul veya reddedilme durumları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Tablo 3.36'ya göre, yaşam memnuniyetinin akademisyenleri Türkiye'den iten ve yurt dışına çeken faktörler üzerindeki etkisinin test edildiği hipotezlerin kabul edildiği görülmektedir.

Tablo 3.36. Test Edilen Hipotezlerin Kabul veya Reddedilme Durumları

Hipotez	Kabul/Reddedilme Durumu
Türkiye'den İten Faktörler	
H₁: YM' nin iten politik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₂: YM' nin iten ekonomik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₃: YM' nin iten sosyal ve kültürel faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₄: YM' nin iten bilim ve teknolojik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₅: YM' nin iten kişisel, ailevi ve eğitime ilişkin faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H₆: YM' nin iten mesleki faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul

Tablo 3.36. Test Edilen Hipotezlerin Kabul veya Reddedilme Durumları (devamı)

Yurt Dışına Çeken Faktörler	
H7: YM' nin çeken politik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H8: YM' nin çeken ekonomik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H9: YM' nin çeken bilim ve teknolojik faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H10: YM' nin çeken mesleki faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H11: YM' nin çeken kişisel, ailevi ve eğitime ilişkin faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Neoklasik iktisat, bireyin davranışlarını incelerken daha çok matematiksel olarak ve kısıtlı varsayımlar altında ilerlemektedir. Bireye ait psikolojik, sosyolojik, fizyolojik faktörlerin göz ardı edilmesi sonucunda Neoklasik iktisat yoğun eleştiriye maruz kalmış ve bu eleştiriler sonucunda yeni bir alan olan Davranışsal İktisat ortaya çıkmıştır.

Davranışsal iktisat özellikle yaşam memnuniyeti alanında sadece nesnel iktisadi parametrelerin ele alınmasını eleştirmiştir. Bu nedenle neoklasik iktisatta “fayda” kavramı yerine “mutluluk” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

Neoklasik teoriye göre bireyler gelir yolu ile objektif iyi oluşlarını arttırarak fayda maksimizasyonu sağlayabilirler. Ancak hem mutluluk literatüründe hem de bu alanda yapılan beyin göçü çalışmalarına göre yaşam memnuniyeti üzerinde yalnızca “mutlak” gelirin değil aynı zamanda diğer değişkenlerin de oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bu çalışmada bize neoklasik iktisadın iddia ettiği gibi bireylerin gelirlerini arttırma yolu ile basitçe mutlu olamayacaklarını göstermektedir. Çalışmada akademisyenlerin mutluluğu üzerinde; akademisyenleri Türkiye’den iten ve yurt dışına çeken ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel, kişisel, ailevi ve eğitim, bilim ve teknolojik, mesleki ve politik gibi parametrelerin de etkili olduğu görülmektedir. Bu çalışma neoklasik iktisadın dışladığı faktörlerin bireylerin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini ortaya koymakta ve insanların neoklasik iktisadın iddia ettiği gibi “rasyonel” olamayacağını göstermektedir.

Bu tezin amacı yurt dışına gidip Türkiye'ye dönen akademisyenlerin yaşam memnuniyetlerini etkileyen iktisadi parametreleri tespit etmek ve aynı zamanda iktisadi parametreler dışındaki diğer değişkenlerin yine akademisyenlerin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini ortaya koymaktır.

Yurt dışına gidip Türkiye'ye dönen akademisyenlerin yaşam memnuniyetini tespit etmek amacıyla çevrimiçi anket yöntemi uygulanmıştır. Toplam 39 sorudan oluşan ankete 500 akademisyen yanıt vermiş ancak 422 geçerli ankete ulaşılmıştır. Bağımlı değişkenin beyin göçü (tersine beyin göçü), bağımsız değişkenin yaşam memnuniyeti olduğu model incelenmiştir. Anket yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilen bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmaya katılanların % 0,5'i lisans ve % 9,2'si de yüksek lisans eğitimlerini yurt dışında yapmış iken, %90,3'ü doktora çalışmalarını yurt dışında yürütmüşlerdir. Bu durum, katılımcıların akademik çalışmalarını büyük oranda, lisans ve yüksek lisans düzeyinde Türkiye'de, doktora düzeyinde ise yurt dışında yaptıklarını göstermektedir. Yurt dışında çalışılan süreye ilişkin olarak, ele alınan grubun % 68'i 1-5 yıl yurt dışında bulunduğu göz önüne alınacak olursa elde edilen bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Çünkü en çok doktora eğitimi için yurt dışına gidilmiştir. Bu süre de ortalama 1-5 yıla tekabül etmektedir.

Anketi cevaplayanların % 46,7'si (197 kişi) öğretim elemanı olarak ABD, % 18,7'si (79 kişi) İngiltere, çalışmış/eğitim görmüştür. Bu kişilerin % 67,3'ü (284 kişi) yurt dışına lisansüstü eğitim için gitmiştir. Anketten elde edilen bulguları, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 2015 yılında yayımlanan rapor ve Uluslararası Eğitimciler Derneği (NAFSA) tarafından 2007-2017 yılları arasında yayımlanan raporlar da desteklemektedir. Vatansever Deviren ve Daşkiran (2014) çalışmasında yer alan sonuca göre ABD, İngiltere ve Almanya akademisyenler tarafından en çok tercih edilen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu sonuçlar anketten elde edilen bulguları desteklemektedir.

Yurt dışında çalışılan süreye ilişkin olarak, ele alınan grubun % 68'i 1-5,% 25,1'i 6-10 yıl arasında yurt dışında çalıştığını, diğer yılların değişik yüzdeler ile bunları takip ettiği görülmektedir. Bu durum katılımcıların az bir kısmının emekli olduktan sonra Türkiye'ye geldiğini, yaşlarının genç olduğunu ve daha uzun yıllar çalışabileceklerini, üretebileceklerini, yararlı olabileceklerini göstermektedir.

Yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin %71,1'i (300 kişi) yurt dışına giderken Türkiye'ye dönme düşüncesinde olduklarını belirtmiştir. Türkiye'ye dönme nedenlerini ise, zorunlu hizmet (askerlik, burs vb.), yurt dışında çalışma sürelerinin bitmesi, yurt ve aile özlemi olarak ifade etmişlerdir. Altaş vd. (2006) ile Vatansever Deviren ve Daşkiran (2014) tarafından yapılan araştırmalar, tezin araştırma bulgularını desteklemektedir.

Elde edilen sonuçlara göre akademisyenlerin % 34,4'ü (145 kişi) Türkiye'ye dönmekten dolayı memnun olup olmama konusunda kararsız oldukları görülmektedir. Bu sonuçlar da akademisyenleri Türkiye'den iten ve yurt dışına çeken faktörlere ilişkin betimleyici istatistik sonuçlarıyla uyum sağlamaktadır. Bu sonuçlara göre kararsız

olmalarının nedenleri; akademisyenlerin kendi alanlarında kendini yetiştirme ve geliştirme imkanının olmaması veya sınırlı olması, kurumsal kültürün yerleşmemiş olması, düzensiz ve sistemsiz işlenmesi, bilime ve bilim insanlarına gerekli saygının gösterilmeyişi, eğitim düzeyinin yetersizliği ve kültürel ortamın zayıflığının akademik gelişmeye katkı sağlamaması, bilim ve yüksek teknolojiye gereken öneminin verilmeyişi gibi nedenler olarak gösterilebilir.

Akademisyenler yurt dışındaki iş ortamının, sosyal ve kültürel ortamın, yaşam standardının ve gelir düzeyinin Türkiye'ye göre daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar akademisyenlerin Türkiye'ye dönmekten dolayı memnun olup olmama konusunda kararsız kalmaları ile örtüşmektedir. Aynı şekilde akademisyenlerin %34,4'ü (145 kişi) tekrar yurt dışına çıkmayı düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcıların yurt dışını; iş ortamı, gelir düzeyi, sosyal ve kültürel ortam ve yaşam standardı bakımından Türkiye'den çok daha iyi bulmalarına ilişkin bulgular ilgili hipotezleri desteklemektedir.

Akademisyenlerin % 49,8'i Türkiye'nin izlediği politikalara dayanarak beyin göçünü engellemeye yönelik uygulamalarının olmadığını, buna karşılık % 37,7'si ise yabancı ülkelerin beyin göçüne yönelik teşvik edici politikalara sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Kamu kurumları, özel kurumlar ve kamu özel işbirlikleri tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar arasında kalkınma planları, TÜBİTAK tarafından yürütülen programlar, Arçelik, TASSA, ASELSAN, HAVELSAN, TUSAŞ ve vakıf üniversitelerinin yaptığı uygulamalar gösterilebilir. Ancak gözlemlerden elde edilen kanaat, beyin göçünü engellemeye yönelik çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı şeklindedir.

Ayrıca yaşam memnuniyetine ilişkin betimsel istatistikler incelendiğinde, anketi cevaplayanların en fazla katıldıkları ifadenin "Hayatımı dolu dolu yaşıyorum", en az katıldıkları ifadenin ise "Yapmak istediğim her şeyi yapamadığım için hayatımdan memnun değilim" olduğu görülmektedir. Yani akademisyenlerin yaşadıkları olumsuz durumlara rağmen yaşamdan duydukları haz yüksek düzeydedir. Hayata küsmek yerine yapmak istediklerinden vazgeçmeyerek eğitim, meslek ve sosyal hayatlarına devam etmektedirler. Toker (2012) yapmış olduğu çalışmada, yurt dışı deneyimi olan ve yurt dışında belirli süre yaşayan akademisyenlerin daha mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Yaşam memnuniyeti, akademisyenleri Türkiye'den iten, yurt dışına çeken faktörlerin yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin medeni hal, cinsiyet ve uyruklarına göre

farklılıkları t testi ile incelenmiştir. Akademisyenleri Türkiye’den iten ve yurt dışına çeken pek çok faktörde farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni genel olarak akademisyenlerin eğitim durumlarının ve sosyo- kültürel seviyelerinin benzerlik göstermesi şeklinde yorumlanabilir.

Bekar akademisyenleri yurt dışına çeken politik faktörün etkisi evli akademisyenlere göre daha fazladır. Bunun nedeni bekar akademisyenlerin kararlarını alırken daha rahat davranabilmeleri ve seyahat kısıtlamalarının evlilere göre daha esnek olması gösterilebilir. Farklılık olan boyutlar incelendiğinde kadınlarda beyin göçü ortalamasının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buradaki en önemli faktör kadınların maruz kaldığı cinsiyet ayrımcılığı yaklaşımı ve kadın olmaktan kaynaklı uğradıkları mobingler gösterilebilir. Çögenli ve Asunakutlu (2016) yaptıkları araştırmada, kadın akademisyenlerin mobinge maruz kalma riskinin erkek akademisyenlere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yaşam memnuniyeti, Türkiye’den iten ve yurt dışına çeken faktörlerin yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin doğum yeri, yaş, eğitim düzeyi, akademik uzmanlık alanı ve akademik unvanlarına göre farklılık gösterip göstermediği ANOVA testi ile incelenmiştir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde, 25-30 yaş aralığındaki akademisyenleri Türkiye’den iten ve yurt dışına çeken ekonomik faktörlerin en yüksek ortalama sahip olduğu görülmektedir. 31-35 yaş aralığındaki akademisyenleri Türkiye’den iten sosyal ve kültürel faktörlerin ise en yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu durum 30’lu yaşlardaki bireyler genel olarak ekonomik nedenlerden dolayı göç etmekte iken 30’lu yaşlardan sonra ise daha çok sosyal ve kültürel ortamın verdiği memnuniyetsizlik göçe neden olmaktadır şeklinde ifade edilebilir.

Türkiye’den iten ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin yüksek lisans mezunlarında en yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum yüksek lisans eğitimini tamamladığı halde istediği gibi bir iş ve sosyal- kültürel ortam bulamayan akademisyenleri göç etmek zorunda bırakmış olabilir, şeklinde yorumlanabilir. Buna bağlı olarak doktora eğitimini daha iyi bir üniversitede yapma düşüncesiyle yurt dışına gitmeye karar vermeleri şeklinde açıklanabilir.

Eğitim bilimleri uzmanlığı olanların, Türkiye’den iten politik, kişisel, ailevi ve eğitim ile ilgili faktörlerde diğer alanlara kıyasla daha yüksek ortalamaya sahip oldukları

görülmektedir. Sağlık bilimleri uzmanlığı olanların Türkiye’den iten sosyal ve kültürel faktörde en yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Bunun nedeni; ücretlerin düşük olması, kariyer yapma fırsatının az olması, sağlık çalışanlarına gösterilen saygının yetersiz olması, sağlık sistemi yönetimindeki yetersizlikler, emeklilikte hakların az olması gösterilebilir.

Akademisyenlerin yaşları arasında yaşam memnuniyeti bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Tablo 1.2.’de belirtildiği gibi Biswas-Diener ve Diener (2001), Christoph ve Noll (2003), Keng ve Hooi (1995), Kousha ve Mohseni (2000), Suhail ve Chaudhry (2004) yapılan analizlerde yaş ile mutluluk arasında bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Bu sonuçlar, anketten elde edilen bulguları desteklemektedir.

Akademisyenlerin, akademik uzmanlık alanları ve akademik unvanları arasında yaşam memnuniyeti bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak Toker (2012) yaptığı araştırma sonucunda akademisyenlerin akademik unvanları ile yaşam memnuniyeti arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Çalışma sonucuna göre, akademik kariyer arttıkça, yani birey profesörlüğe doğru yaklaştıkça kendini daha mutlu olarak tanımlamaktadır.Yapılan çalışma ile anketten elde edilen bulgular arasında uyum bulunamamıştır.

Yaşam memnuniyeti faktörünün yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin cinsiyetine göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Tablo 1.2.’de gösterildiği gibi Christoph ve Noll (2003), Diener ve Diener (1995), Fugl-Meyer vd. (2002), Suhail ve Chaudhry (2004), Tan vd. (2006) yaptıkları çalışmalarda mutluluk ile cinsiyet arasında bir fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç, anketten elde edilen bulguları desteklemektedir.

Yaşam memnuniyeti evli akademisyenlerde bekarlara göre daha fazladır. Tablo 1.2.’de belirtildiği gibi Blanchflower ve Oswald (2004), Diener vd. (2000), Lee vd. (1991), Oswald (1997), Suhail ve Chaudhry (2004) yaptıkları çalışmalarda bu sonuç ile örtüşmektedir. Ayrıca TÜİK YMA (2020)’da bu sonucu desteklemektedir. Bu durum istikrarlı bir aile hayatı olan bireylerin mutluluğa daha yakın olması ile açıklanabilir.

Yaşam memnuniyetinin lisanüstü eğitim görenlere göre lisans mezunlarında daha yüksek olduğu görülmektedir. Yani eğitim seviyesindeki artış mutluluğu pozitif yönde çok fazla etkilememektedir. Helliwell’in çalışmasına göre (2003) eğitim seviyesinin mutluluğa

çok az etkisi olduğu görülmüştür. TÜİK YMA (2020)'ya göre en yüksek mutluluk bir okul bitirmeyenlerde görülmüştür. Ayrıca eğitim seviyesinin WVS'de en zayıf değişken olduğu da belirtmiştir. Helliwell'in yaptığı çalışma,WVS ve TÜİK YMA (2020), anketten elde edilen sonucu desteklemektedir. Bu durum yüksek niteliğe sahip bireylerin hayattan beklentilerinin daha yüksek olması şeklinde açıklanabilir. Eğer bireylerin beklentileri karşılanamazsa ya da yoğun baskı ve stres altında gerçekleşirse mutluluk düzeyleri azalabilmektedir.

Bulgular değerlendirildiğinde, araştırma kapsamında test edilen hipotezlerin kabul edildiği görülmektedir. Yani yaşam memnuniyetinin akademisyenleri Türkiye'den iten faktörler ve yurt dışına çeken faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. DFA sonucu elde edilen bulgular da hipotez sonucunu desteklemektedir. Yaşam memnuniyetinin; Türkiye'den iten faktörler üzerinde % 41, yurt dışına çeken faktörler üzerinde % 38 düzeyinde negatif etkileri olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de mevcut koşullar altında yaşam memnuniyetinin, yurt dışına çeken faktörlere kıyasla Türkiye'den iten faktörler üzerinde etkisinin bir miktar daha güçlü olduğu belirtilebilir.

Sonuç olarak beyin göçünü önlemeye yönelik veya en aza indirmeye yönelik bir takım öneriler ve politikalar geliştirilmelidir. Aşağıda politika önerilerine yer verilmiştir.

- Yurt dışına giden ve geri dönen işgücünün sayısı ve yurt dışında kalma sürelerine ilişkin istatistik sistemlerinin geliştirilerek kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu sayıların ve sürenin belirlenebilmesi için TÜİK, TÜBİTAK, vakıf ve devlet üniversiteleri, DPT, MEB, Dışişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, sivil toplum örgütleri ve ilgili meslek kuruluşları gibi kamu kurum ve kuruluşları, özel kurumlar ve kamu özel işbirliklerine önemli görevler düşmektedir.

- Yurt dışında bulunan yüksek nitelikli bireylerin hem kendi aralarında hem de yurt içindeki meslektaşlarıyla iletişim ağı kurarak bilgi alışverişinde bulunmaları ülke dışına çıkacak meslektaş ve öğrencilere yardım sağlayacaktır.

- Türkiye'ye dönme düşüncesiyle giden akademisyenlerin sayısı fazla olmasına rağmen dönme konusunda kararsız kalanlar da oldukça fazladır. Kararsız olan akademisyenlerin Türkiye'ye dönmesi için özendirici fırsatların sağlanması gerekmektedir. İlk başta yol, barınma veya konaklama masrafları karşılanarak uyum süreci

kolaylaştırılabilir. Ücretler tatmin edici düzeyde belirlenmeli, evli olan akademisyenlerin eşlerine istihdam olanakları sağlanmalı, çocuklarının eğitim masrafları karşılanmalıdır. Ayrıca Türkiye'ye gelme konusunda kararsız olan ve yurt dışındaki düzenini bozmak istemeyen bireyler için, kurumlar deneme süresi verebilir.

- Türkiye'ye dönme nedenleri arasında zorunlu askerlik hizmeti bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda olan kişilerin askerlik hizmetlerini Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Ar-Ge birimlerinde veya uzmanlık alanlarına göre çeşitli birimlerde yapmalarının önemli bir özendirici olacağı düşünülmektedir.

- Akademisyenlerin yurt dışında karşılaştıkları zorluklara bakıldığında yalnızlık ve uyum sağlama konusunda yaşanan sıkıntılar ile yurt ve aile özlemi ilk sıralarda yer almaktadır. Yurt dışına gidip dönen bireylerde manevi faktörlerin de baskın olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, kurumlarda manevi değerlerin de ön planda olduğu bir insan kaynakları anlayışının geliştirilmesine önem verilebilir. Bu şekilde anlayış geliştiren kurumlara devlet tarafından yatırım destekleri sağlanabilir.

- Bilime ve bilim insanlarına gerekli saygının gösterilmemesi, akademisyenleri Türkiye'den iten en önemli faktörlerden biridir. Lise binasını andıran, kütüphane, bilgisayar laboratuvarı gibi fiziksel imkânları yetersiz pek çok üniversite mevcuttur. Bu üniversitelerde bilimsel çalışmalar yaparak akademiye katkı sağlamak oldukça güçtür. Bu bağlamda üniversitelerin fiziki ve teknolojik alt yapısı güçlendirilmeli, kütüphaneleri ve veri tabanları zenginleştirilmeli, yabancı literatüre erişim imkanı kolaylaştırılmalıdır.

- Uluslararası fonlar aracılığıyla sunulan cazip olanaklar sayesinde gelişmiş ülkelerdeki Türk bilim insanlarının Türkiye'ye gelerek bilim üretmeleri sağlanmalıdır. AB Komisyonu'nun desteklediği "Araştırmacıların Dolaşımı" fonu bunlara güzel bir örnektir.

- Ülkeye dönen yüksek nitelikli bireylere ilgili kurumlar (YÖK, MEB, TÜBİTAK vs.) yardımcı olmalıdır. Örneğin bu bireyler önemsenmeli ve atamaları en kısa sürede yapılmalıdır. Ayrıca bu kişilere ve ailelerine sorunlarını çözüme kavuşturma konusunda yardımcı olunmalıdır. Bu sayede uyum sağlamaları kolaylaşacaktır. Çalışacakları kurumlarda dışlanmamalı, mobinge maruz bırakılarak bezdirilip sindirilmemeli ve ülkeyi terketmeye zorlanmamalıdır.

- Ar-Ge, inovasyon, bilim ve teknolojiye gereken önem verilmelidir. Tekno-parklar ve araştırma merkezleri kurulması veya varolanların gelişiminin sağlanması ve üniversitelerin cazip hâle getirilmesi gerekmektedir.

- Eğitim sistemi yeniden yapılandırılarak yetenekli, yaratıcı ve bilgi edinmeye istekli çocuklar önceden keşfedilmelidir. Bu çocukların eğitimi özel koşullarda finanse edilmelidir.

- Türkiye’de ekonomik istikrar sağlanarak yurtdışına giden yüksek nitelikli yetenekler geri dönmeye ikna edilmelidir.

- Yeniliklere açık, adalet ve hukukun egemen olduğu, özgür bir ortam oluşturulmalıdır.

- Ekonomi canlandırılarak gençlere iş fırsatları sağlanmalıdır. Ayrıca gençlere gereken önem verilerek desteklenmeli ve onlara iyi bir gelecek sağlanmalıdır.

- Yurt dışı olduğu kadar yurt içinde de beyin göçünü önlemeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Örneğin yurt içinde en çok göç veren bölgelere göre harita çıkarılarak bu bölgelerin ihtiyaçları araştırılmalıdır.

Bunlara ilaveten yüksek katma değerli ürünler, yaratıcılık, etkileşim, katılımcılık, küre-yerel şirketler gibi unsurlar beyin göçünü tersine çevirmek için gerekli olan adımlardan biridir. Batı’ nın (2019) da belirttiği gibi bu sayede bir taraftan yerel düşünüp yerel değerleri işin içine sokup diğer yandan da evrensel standartlarda üretim yapan şirketlerin sayısı arttırılabilir. Örneğin günümüzde ABD’nin en büyük sermayesi beyin sermayesidir. Neredeyse dünyanın her yerinden insanlar ABD’ye akın etmektedirler. Kanada ve Çin için de aynı durum söz konusudur denilebilir. Bu durum analiz sonuçlarıyla da uyum sağlamaktadır. Çin bugün dünyanın en büyük örgütlü gücü olmasına rağmen yabancı markalar satın alıp büyümeye ve ülkenin imajını arttırmaya çalışmaktadır. Bunları yaparken soft power yani yumuşak güç dedilen kavramı kullanmaktadırlar. Nye (2004) yumuşak gücü, çekicilik unsurlarını kullanıp işbirliği sağlayarak istediğini yaptırma olarak tanımlamaktadır. Çünkü yalnızca imajlarla, logolar yaparak, bir takım sloganlar bularak dünya markaları geliştirilmemektedir. Türkiye’nde yumuşak gücü yani medeniyete yaptığı katkıyı ilk başta ülke insanına anlatması gerekmektedir. Kamu diplomasisi olarak yurt dışında çalışan ve yaşayan insanlar da bu durumu diğer kültürlerle ifade edebilir. Bu sayede Türkiye’nin itibarını yükseltebilirler. Örneğin bunu lobicilik faaliyetlerini destekleyerek

yapabilirler. Karşıtı denilen hard power yani sert güç ancak bu şekilde kırılabilir. Bununla birlikte büyük bir iletişim ağı oluşabilir ve ülke kültürü ile karar vericiler bunu destekleyebilir. Böylece durum özümseyerek iyi şirketler, yüksek katma değerli ürünler, zengin, refah ve huzur içinde bir Türkiye ortaya çıkacaktır. Bu gelişim basamakları ve diğer tüm sosyal unsurlar var olduğu sürece beyin göçüyle giden insanları geri çekme şansına sahip olunabilir. Bunları uygulamak için en başta samimi olmak, tutarlı olmak ve gelişime uygun bir kitle kültürüne sahip olmak gerekmektedir. Ayrıca bunların gerçekleşmesi için insanların umudu olmalıdır. İnsanların ortalama ve üzerinde mutluluk seviyesine sahip olup geleceğe umutla bakıyor olması gerekmektedir.

Yapılan bu çalışma ile yurt dışına gidip dönen akademisyenlerin beyin göçüne bakışı yaşam memnuniyeti perspektifinden değerlendirilerek bir durum tespiti yapılmıştır. Araştırmanın ortaya koyduğu durum tespitinin ekonomik, siyasi, politik, bürokratik düzeyde karar alıcı makamlar ile mutluluk ekonomisi ve beyin göçü çalışabilecek kişilere yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bundan sonra yapılacak çalışmalar yalnızca akademi ile sınırlı tutulmayarak çok yönlü beyin göçü çerçevesinde yurt dışındaki vatandaşlara yönelik yapılabilir.

5. KAYNAKLAR

- Acar, G.T. (2016). *İktisadı Değiştirmek: Neoklasik İktisada Eleştirel Bir Yaklaşım* (İkinci baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akerlof, G A. (2002). Behavioral Macroeconomics and Macroeconomic Behavior. *The American Economic Review*, 92(3), 411-433.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası İletişim “International Migration And Intercultural Communication”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Alada, A.D. (2007). İktisat Düşüncesinin Yakın Dönem Evrimi ve Türkiye’de İktisat Okuryazarı Olmak. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 23(2), 1-8.
- Altaş, D., Sağırlı, M., ve Giray, S. (2006). Yurtdışında Çalışıp Türkiye’ye Dönen Akademisyenlerin Eğitim Durumları, Gidiş ve Dönüş Sebepleri Arasındaki İlişki Yapısının Loglineer Modeller ile İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 21(1), 401-421.
- Angner, E. & Loewenstein G. (2006). Behavioral Economics. *Handbook of the Philosophy of Science*, 5, 1-78.
- Argyle, M., Martin, M., & Crossland, J. (1989). Happiness as a function of personality and social encounters. J.P.Forgas, J.P.,& Innes, J.M., (Editörler), *Recent Advances in Social Psychology: an international perspective içinde* (189–203). North-Holland: Elsevier.
- Ashraf, N., Camerer, C.F., & Loewenstein, G. (2005). Adam Smith, Behavioral Economist. *Journal of Economic Perspectives*, 19(3), 131-154.
- Arkan, A. (2005, Kasım). Fârâbî’nin Gözüyle Ahlâk-Siyaset İlişkilerinin Analizi. Sözlü Bildiri, 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Sakarya, 387-396.

- Arnsperger, C., & Varoufakis, Y. (2006). What Is Neoclassical Economics? The three axioms responsible for its theoretical oeuvre, practical irrelevance and, thus, discursive power. *Panoeconomicus*, 1, 5-18.
- ASELSAN (2020). Tersine Beyin Göçü Projesi. 17.10.2020 www.aselsan.com.tr
- Babataş, G. (2007). Beyin Göçü ve Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısının Beyin Göçüne Etkisi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, 7(28) , 263-266.
- Barışık, S., ve Çetintaş, H. (2003, Mayıs). Küreselleşme ve Beyin Göçü. Sözlü Bildiri, *II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı*. Kocaeli, 17-18.
- Batı, U. (2019). Beyin Göçü Nasıl Engellenir?. 13.11.2020 <https://www.youtube.com/watch?v=DGRsriqVJn0>
- BBC (2019). Geçen yıl Türkiye'den 1020 kişi 'beyin göçü' için Hollanda'ya başvurdu. 04.05.2020 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46774679>
- Biswas-Diener, R.,& Diener, E. (2001). Making the Best of a Bad Situation: Satisfaction in the Slums of Calcutta. *Social Indicators Research*, 55 (3), 329–352.
- Blanchflower, D.G.,& Oswald, A.J. (2004). Well-being over time in Britain and the USA. 19.09.2020 https://www.nber.org/system/files/working_papers/w7487/w7487.pdf
- Bozkuş, S., Çevik, E., ve Üçdoğruk, Ş. (2006). Subjektif Refah ve Mutluluk Düzeyine Etki Eden Faktörlerin Sıralı Logit Modeli ile Modellenmesi: Türkiye Örneği. Sözlü Bildiri, *İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara, 93-116.
- Brzozowski, J., & Coniglio, N. (2021). International Migration and the (Un)happiness Push: Evidence from Polish Longitudinal Data. *International Migration Review*, XX(X), 1-32.
- Buğra, A. (1995). *İktisatçılar ve İnsanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Buchan, J.M.,& Dovlo, D.(2004). International Recruitment of Health Workers to the UK: A Report for DFID. 20.11.2020
https://www.researchgate.net/publication/267973735_International_Recruitment_of_Health_Workers_to_the_UK_A_Report_for_DFID_FINAL_REPORT
- Bülbül, Ş., ve Giray, S. (2011). Sosyodemografik Özellikler ile Mutluluk Algısı Arasındaki İlişki Yapısının Analizi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 11(Özel Sayı), 113-123.
- Büyükdüvenci, S. (1993). Aristoteles'te Mutluluk Kavramı. *Felsefe Dünyası*, (9). 11.06.2020,
https://www.academia.edu/5958590/Aristoteleste_Mutluluk_Kavram%C4%B1
- Cai, R., N. Esipova, Oppenheimer, M., & Feng, S. (2014). International Migration Desires Related to Subjective Well-Being. *IZA Journal of Migration*, 3(8), 1-20.
- Camerer, C. (1999). Behavioral Economics: Reunifying Psychology and Economics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 96, 10575–10577.
- Camerer, C.F.,& Loewenstein, G. (2002). Behavioral Economics: Past, Present, Future. Camerer, C.F., Loewenstein, G., & Rabin, M., (Editörler), *Advances in Behavioral Economics* içinde (1-61). Princeton: Princeton University Press.
- Candan, E. ve Hanedar, A.Ö. (2005, Ekim). İktisat Neden Kapalı Kutudur? Hakim İktisadın Değer Yargısı- Sınama İlişkisi. Sözlü Bildiri, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomik Yaklaşım Dergisi Kongreler Dizisi (IV). Ankara, 1-11.
- Chen, H. (2015). An Analysis of Bhutan's Gross National Happiness. *Seven Pillars Institute Moral Cents*, 4(2), 66-74.
- Christoph, B. ve Noll H-H. (2003). Subjective Well-Being in the European Union during the 90s. *Social Indicators Research*, 64 (3), 521–546.
- Clark, A.E.,& Oswald, A.J. (1996). Satisfaction and Comparison Income. *Journal of Public Economics*, 61(3), 359–381.

- Çalık, Ü., ve Düzü, G. (2009). İktisat ve Psikoloji. *Akademik Bakış Dergisi*, (18), 1-13.
- Çalış, Ö.A.S. (2019). *Türkiye'ye Tersine Beyin Göçü: Nitel Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çakmak, H.K. (2008). Sen'in Yetenek Yaklaşımı Ana Akım İktisada Alternatif BirParadigma Sunmakta mıdır?. *Ekonomik Yaklaşım*, 19(68), 1-15.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmalarında Doğrulayıcı Faktör Analizinin Kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (27), 149-170.
- Çirkin, Z. (2015). *Gelir ve Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çögenli, M.Z., ve Asunakutlu, T. (2016). Akademide Mobbing: Adım Üniversiteleri Örneği. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IX(I), 17-32.
- Dağ, A. (2016). David Hume'un Siyasal Ekonomisi ve İnsan Doğası. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 947-968.
- Danış, D. (2020). Demografi: Nüfus meselelerine sosyolojik bir bakış. *Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü*. 25.04.2020<https://panel.kku.edu.tr/Content/sosyoloji/Demografya/bolumler/2.%20b%C3%B6l%C3%BCm.pdf>
- De Jong, G. F. (2000). Expectations, Gender, and Norms İn Migration Decision-Making. *Population Studies: A Journal of Demography*, 54(3), 307-319.
- Dequech, D. (2007). Neoclassical, Mainstream, Orthodox and HeterodoxEconomics. *Journal of Post Keynesian Economics*, 30(2), 279-302.

- Di Tella, R., Macculloch, R.J., & Oswald, A.J. (2001). Preferences over Inflation and Unemployment: Evidence from Surveys of Happiness. *American Economic Review*, 91(1), 335-341.
- Diener, E. (2000). Subjective Well-Being: The Science of Happiness and a Proposal for a National Index. *American Psychological Association*, 55(1), 34-43.
- Diener, E.,& Diener, M. (1995). Cross-cultural Correlates of Life-Satisfaction and Self-Esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 653-663.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E.,& Seligman, M.E. P. (2004). Beyond Money: Toward an Economy of Well-Being. *Psychological Science in the Public Interest*,5(1), 1-33.
- Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E., & Smith, H.L. (1999). Subjective Well-Being: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.
- Diener, E.,& Ryan, K. (2009). Subjective Well-Being: A General Overview. *South African Journal of Psychology*, 39(4), 391-406.
- Doğan, T., ve Çötök, N.A. (2011). Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formunun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 165-172.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E.S., ve Çinko, M. (2018). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi* (Yedinci baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Easterlin, R.A. (1974). Does Economic Growth Improve the Human Lot? David, P.A.,& Reder, M.W., (Editörler), Nations and Households in Economic Growth içinde (89-125). ABD: Academic Press.
- Easterlin, R.A. (2001). Income and Happiness: Towards a Unified Theory. *The Economic Journal*, 111(473), 465-484.

- Easterlin, R.A. (2004). The Economics of Happiness. *Daedalus*, 133(2), 26–33.
- Erdoğan, İ. (2003). Beyin Göçü ve Türkiye. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 85-100.
- Erkan, B. (2016). Ana Akım (Ortodoks-Neoklasik) İktisat Öğretisi Eleştirisi: Heteredoks Yaklaşım İhtiyacı. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(14), 25-40.
- Ersoy, A. (2008). *İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Eser, R., ve Toigonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak, Davranışsal İktisat. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 287-321.
- Financial Times (2016). Become an FT subscriber to read: Purge in Turkey intensifies brain drain. 15.07.2020 <https://www.ft.com/content/e7142eb6-7e90-11e6-8e50-8ec15fb462f4>
- Frijters, P., Haisken-DeNew, J., & Shields, A. M. (2004). Investigating the Pattern and Determinants of Life Satisfaction in Germany Following Reunification. *Journal of Human Resources*, 39 (3), 649-674.
- Fugl-Meyer, R. A., Melin, R., & Fugl-Meyer, S. K. (2002). Life Satisfaction in 18- to 64-Year-Old Swedes: in Relation to Gender, Age, Partner and Immigrant Status. *Journal of Rehabilitation Medicine*, 34 (5), 239–246.
- Frey, B.S.,& Stutzer, A. (2002a). The Economics of Happiness. *World Economics*, 3(1), 1-17.
- Frey, B.S.,& Stutzer, A. (2002b). What Can Economists Learn from Happiness Research?. *Journal of Economic Literature*, 40, 402–435.
- Gençler, A., ve Çolak, A. (2002, Mayıs). Türkiye’den Yurt dışına Beyin Göçü: Ekonomik ve Sosyal Etkileri. Sözlü Bildiri, *I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*. İzmit, 607–619.

- Gesis (2020). The Eurobarometer Survey Series 26.10.2019
<https://www.gesis.org/eurobarometer-data-service/survey-series>
- Gilad, B., Kaish, S., & Loeb, P. D. (1984). From Economic Behavior to Behaviora Economics: The Behavioral Uprising in Economics. *Journal of Behavioral Economics*, 13(2), 1–24.
- Goldberg, D.P.,& Hillier, V.F. (1979). A scaled version of the General Health Questionnaire. *Psychological Medicine*, 9, 139-145.
- Gökbayrak, Ş. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar-Türk Mühendislerinin Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökdemir Dumlucağ, Ö. (2011). *Mutluluk ve İktisadi Parametreler Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökdemir, Ö., ve Veenhoven, R. (2014). Kalkınmaya Farklı Bir Bakış: İyi Oluş. 13.09.2020
<https://personal.eur.nl/veenhoven/Pub2010s/2014t-fullt.pdf>
- Gönüllü, M. (1996). Dış Göç. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 94-104.
- Graham, C. (2011). Happiness Measures as a Guide to Development Policy? Promise and Potential Pitfalls. Sepúlveda, C., Harrison, A.,& Lin, J.Y., (Editörler), *Development Challenges in a Postcrisis World içinde* (317-338). Washington: The World Bank.
- Graham, C., & Markowitz, J. (2011). Aspirations and Happiness of Potential Latin American Immigrants. *Journal of Social Research and Policy*, 2 (2), 1-17.
- Gül, S. (2017). *Mutluluk Ekonomisi ve Göç Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güngör, N.D. (2003). *Brain Drain From Turkey: An Empirical Investigation Of The determinants Of Skilled Migration And Student Non-Return*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gürbüz, S. (2019). *Amos İle Yapısal Eşitlik Modellemesi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

H2020 (2020). Uluslararası Burs ve Araştırma Dolaşım Destekleri (Marie Skłodowska Curie). 02.09.2020 <https://h2020.org.tr/tr/h2020/marie-curie>

Haberler (2019). Tusaş'ın Stajyer Mühendis Programı ile Hedef Tersine Beyin Göçü. 17.10.2020 <https://www.haberler.com/tusas-in-stajyer-muhendis-programi-ile-hedef-12413328-haberi/>

HAVELSAN (2020). Tersine Beyin Göçü Projesi. 17.10.2020 www.havelsan.com.tr

Headey, B., & Wooden, M. (2004). The Effects of Wealth and Income on Subjective Well Being and Ill-Being. 11.04.2020 <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/20267/1/dp1032.pdf>

Helliwell, J.F., & Putnam, R.D. (2004). The Social Context of Well-being. *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 359, 1435-1446.

Helliwell, J.F. (2003). How's Life? Combining Individual and National Variables to Explain Subjective Well-Being. 19.09.2020 https://www.nber.org/system/files/working_papers/w9065/w9065.pdf

Hills, P., & Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: A compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and Individual Differences*, 33, 1073-1082.

Hürriyet (2018). Yurtdışındaki Öğrenciye Gelecek Bileti. 15.09.2020 <https://www.hurriyet.com.tr/ik-yeni-ekonomi/yurtdisindaki-ogrenciye-gelecek-bileti-40903779>

Indyturk (2019). Bir beka sorunu olarak beyin göçü... Türkiye "aklını" neden kaybediyor? Gidenler ve gitmek için uğraşanlar anlattı. 22.09.2020 <https://www.indyturk.com/node/24501/haber/bir-beka-sorunu-olarak-beyin%20g%C3%B6%C3%A7%C3%BC%E2%80%A6-t%C3%BCrkiye-%E2%80%9Cakl%C4%B1n%C4%B1%E2%80%9D-neden-kaybediyor-gidenler->

- Jinks, C., Ong, B.N., & Paton, C. (2000). Mobile Med-ics? The Mobility of Doctors in the European Economic Area. *Health Policy*, 54(1), 45-64.
- Kahneman, D. (2003). A Perspective on Judgement of Choice: Mapping Bounded Rationality. *American Psychological Association*, 58(9), 697-720.
- Kahneman, D.,& Deaton, A. (2010). High Income Improves Evaluation of Life But Not Emotional Well-being. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(38), 16489-16493.
- Kahyaoğlu, O. (2008). *Yaşam memnuniyeti ve yaşam memnuniyetini etkileyen değişkenler ile ekonometrik uygulama: Türkiye örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kamilçelebi, H. (2019). Davranışsal İktisat. London: IJOPEC Publication. 28.10.2020 http://www.ijopez.co.uk/wp-content/uploads/2020/01/2019_20.pdf
- Kanalıcı, H. (2001). *İktisadi Düşünce de Fayda: Faydacılık ve İktisadi Tahlildeki Yeri*. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kangal, A. (2013). Mutluluk Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme ve Türk Hanehalkı İçin Bazı Sonuçlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 214-233.
- Karabulut, K., ve Polat, D. (2007, Mayıs). Türkiye’de Yaşanan Göç Olgusu Üzerine Bir Alt Bölge Uygulaması. Sözlü Bildiri, 8. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi*, Malatya, 1-15.
- Kaya, M. (2009). Beyin Göçü / Entellektüel Sermaye Erozyonu Bilgi Çağının Gönüllü Göçerleri: Beyin Gurbetçileri. *Eğitime Bakış Dergisi*, 5(13), 14-29.
- Kaya, M.(2003). Beyin Göçü/Erozyonu. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 3(3), 33-36.
- Keng, H.A., & Hooi, S.W. (1995). Assessing Quality of Life in Singapore: An Exploratory Study. *Social Indicators Research*, 35 (1), 71–91.

- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. 26.05.2021
<http://www.mim.ac.mw/books/John%20Maynard%20Keynes%20General%20Theory.pdf>
- Kousha, M., & Mohseni, N. (2000). Are Iranians Happy? A Comparative Study between Iran and the United States. *Social Indicators Research*, 52 (3), 259–289.
- Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 148-178.
- Kurtulmuş, N. (1992). Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Stratejik İnsan Sermayesi Kaybı: Beyin Göçü. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (37-38), 205-221.
- Kurtuluş, K. (2008). *Pazarlama Araştırmaları* (Dokuzuncu baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- LaBarbera, A.P., & Gurhan, Z. (1997). The Role of Materialism, Religiosity, and Demographics in Subjective Well-Being. *Psychology and Marketing*, 14 (1), 71–97.
- Lavallee, L. F., Hatch, P. M., Michalos, A. C., & McKinley, T. (2007). Development of The Contentment With Life Assessment Scale (Clas): Using Daily Life Experiences to Verify Levels of Self-Reported Life Satisfaction. *Social Indicators Research*, 83(2), 201–244.
- Lee, E.S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Levin, K. A., & Currie, C. (2014). Reliability and Validity of an Adapted Version of the Cantril Ladder for Use with Asamples. *Social Indicators Research*, 119, 1047–1063.
- Lewin, S. B. (1996). Economics and Psychology: Lessons for Our Own Day from the Early Twentieth Century. *Journal of Economic Literature*, 34(10), 1293-1323.
- Lewis, C.A., & Cruise, S.M. (2006). Religion and Happiness: Consensus, Contradictions, Comments and Concerns. *Mental Health, Religion & Culture*, 9 (3), 213-225.

- Loewenstein, G., Rick, S., & Cohen, J.D. (2008). Neuroeconomics. 29.05.2021
<https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.psych.59.103006.093710>
- Mara, I., & Landesmann, M. (2013). Do I Stay because I am Happy or am I Happy because I Stay? Life Satisfaction in Migration, and the Decision to Stay Permanently, Return and Out-migrate. The Vienna Institute for International Economic Studies Working Papers, 1-27.
- Meydan, H.C., ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulaması*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Mroczek, D.K.,& Spiro III, A. (2005). Change in Life Satisfaction During Adulthood: Findings From the Veterans Affairs Normative Aging Study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(1), 189–202.
- Myers, D.G.,& Diener, E. (1995). Who is happy?. *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- NAFSA(2018). Uluslararası Eğitimciler Derneği. 22.11.2020 <https://www.nafsa.org/policy-and-advocacy/policy-resources/nafsainternational-student-economic-value-tool>
- Namrata, C. (2014). Is Subjective Well-Being of Concern to Potential Migrants from Latin America?. *Social Indicators Research*, 115, 159-182.
- Nye, J. S. (2004), Soft Power and American Foreign Policy. 17.04.2021.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.2307/20202345>
- Oğuzkan, T. (1971). *Yurtdışında Çalışan Doktoralı Türkler: Türkiye'den Başka Ülkelere Yüksek Seviyede Eleman Göçü Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Oswald, A.J. (1997). Happiness and Economic Performance. *The Economic Journal*, 107(445), 1-30.
- Otrachshenko, V., & Popova, O. (2014). “Life (Dis)satisfaction and the Intention to Migrate: Evidence from Central and Eastern Europe. *The Journal of Socio-Economics*, 48, 40–49.

- Özkan, F. (2013). Sokrates'in Entelektüalist Ahlâkı. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Journal of Social Sciences*, (4), 35-53.
- Pazarcık, S. F. (2010). *Beyin Göçü Olgusu ve Amerika Birleşik Devletleri Üniversitelerinde Çalışan Türk Sosyal Bilimciler Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Peiro, A. (2006). Happiness, Satisfaction and Socio-economic Conditions: Some International Evidence. Bruni, L., & Porta, P.L., (Editörler), *Handbook on the Economics of Happiness içinde* (429-446). UK: Edward Elgar Publishing Limited
- Polgreen, L., & Simpson, N.B. (2010). Happiness and International Migration. *Journal of Happiness Studies*, 12(5), 819-840.
- Putnam, R. (2001). Social Capital: Measurement and Consequences. 19.09.2020 <https://www.alnap.org/system/files/content/resource/files/main/1825848.pdf>
- Raboıs, D., & Haaga, D.A.F. (2003). The Influence of Cognitive Coping and Mood on Smokers' Self-efficacy and Temptation. *Addictive Behaviors*, 28, 561–573.
- Raphael, D.D. (2014). Adam Smith. (Çev. Erdem, E. ve Çelenk, A.A.). Ankara: Liberte Yayınları (Eserin orijinali 1985'de yayımlandı).
- Ruben, E. (2011). *İktisadın Unuttuğu İnsan*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Ruben, E., ve Dumludağ, D. (2015). Davranışsal İktisadın Gelişimi. *İktisat ve Toplum Dergisi*, (58), 4-9.
- Ruben, E., ve Dumludağ, D. (2018). İktisat ve Psikoloji. Dumludağ, D., Gökdemir, Ö., Neyse, L., ve Ruben, E., (Editörler), *İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar içinde* (33-52) (İkinci baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Ruprah, I.J., & Luengas, P. (2011). Monetary Policy and Happiness: Preferences over Inflation and Unemployment in Latin America. *The Journal of Socio-Economics*, 40, 59–66.

- Sağbaşı, S.M. (2009). *Beyin Göçünün Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sağırılı, M. (2006). *Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sánchez-López, M.P., & Dresch, V. (2008). The 12-Item General Health Questionnaire (GHQ-12): Reliability, external validity and factor structure in the Spanish population. *Psicothema*, 20(4), 839-843.
- Santos, L.R., & Chen, M.K. (2009). The Evolution of Rational and Irrational Economic Behavior: Evidence and Insight from a Non-human Primate Species. 29.05.2021
https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=g0QPLzBXDEMC&oi=fnd&pg=PA81&ots=ic9bsELH1r&sig=0o9J0MuOqFAnKJYqW0F_f6pRXQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Savaş, V. (2000). *İktisadın Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Selim, S. (2008). Türkiye’de Bireysel Mutluluk Kaynağı Olan Değerler Üzerine Bir Analiz: Multinomial Logit Model. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 345-358.
- Sent, E.M. (2004). Behavioral Economics: How Psychology Made Its (Limited) Way Back Into Economics. Hoover, K., (Editör), *History of Political Economy* içinde (735-760). Duke: Duke University Press.
- Servet, O. (2017). Mutluluğun Türkiye’deki Belirleyenlerinin Zaman İçinde Değişimi. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17 (35), 16-42.
- Shamsuddin, M., & Katsaiti, M.S. (2020). Migration and Happiness: Evidence from Germany *Journal of Happiness Studies*, 21, 2931–2955

- Soydal, H., Mızrak, Z., ve Yorgancılar, F.N. (2010). Nöro Ekonomi Kavramı'nın İktisat Bilimi İçindeki Yeri, Önemi ve Bilimselliği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 214-240.
- Stevenson, B.,& Wolfers, J. (2008). Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, 1-87.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2020). Kalkınma Planları. 17.10.2020 <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Suhail, K.,& Chaudhry, R. H. (2004). Predictors of Subjective Well-Being in an Eastern Muslim Culture. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23 (3), 359–376.
- Sunata, U. (2014). Tersine Beyin Göçünde Sosyal Ağların Rolü: Türkiyeli Mühendislerin Almanya'dan Geriye Göç Deneyim ve Algıları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), 85-96.
- Şeker, M. (2010). İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması. İstanbul Ticaret Odası Yayınları. 16.09.2020 <https://docplayer.biz.tr/26313-Istanbul-da-yasam-kalitesi.html>
- Şeker, M. (2011). Mutluluk Ekonomisi. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (39), 115-140.
- Şeker, M. (2016). *Mutluluk Ekonomisi – Kamu Ekonomisi Açısından Bir Analiz*. İstanbul: Türkmen Kitabevi, İstanbul
- Şimşek, M. (2006). *Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- T24 (2018). Milyoner Göçü 2018 Raporu. 22.09.2020 <https://t24.com.tr/haber/milyoner-gocu-2018-raporu-2017de-6-bin-turk-milyoner-ulkeyi-terk-etti,547960>

- Tai (2020). Türk Havacılık ve Uzay Sanayii. 17.10.2020 www.tai.com.tr/tr/insan-kaynaklari
- Tan, J. S., Tambyah, K. S., & Kau, K. A. (2006). The Influence of Value Orientations and Demographics on Quality of Life Perceptions: Evidence from a National Survey of Singaporeans. *Social Indicators Research*, 78 (1), 33–59.
- Tassausa (2020). Türk Amerikan Bilim İnsanları ve Akademisyenler Derneği. 25.05.2020 http://www.tassausa.org/docs/TASSA08_v3_handout-TR.pdf
- Tavşancıl, E. (2021). Temel İstatistik Varyans Analizi I. 28.05.2021 https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/169667/mod_resource/content/0/13_VARYANS%20ANAL%C4%B0Z%C4%B0.pdf
- TDK (2020). Türk Dil Kurumu Göç Kavramı. 25.04.2020 <http://sozluk.gov.tr>
- Tenaglia, S. (2007). Testing Theories on Happiness: A Questionnaire. 28.11.2020 https://www.researchgate.net/profile/Simona_Tenaglia/publication/228769946_Testing_theories_on_happiness_a_questionnaire/links/02bfe50dacd07a8518000000.pdf
- Terzibaş, P. (2020). *Mutluluk Ekonomisi ve Easterlin Paradoksunun Testi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tiliouine, H., Cummins, A. R., & Davern, M. (2006). Measuring Well-being in Developing Countries: The Case of Algeria. *Social Indicators Research*, 75 (1), 1–30.
- Toker, B. (2012). Life Satisfaction Among Academicians: An Empirical Study on the Universities of Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 47, 190-195.
- Tomer, J. F. (2007). What is Behavioral Economics?. *The Journal of Socio-Economics*, 36(3), 463-479.
- TÜBİTAK (2018). 2232- Uluslararası Lider Araştırmacılar Programı. 03.03.2020 https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/2204/2232_turkish.pdf

- TÜBİTAK (2019). 2221 - Konuk veya Akademik İzinli (Sabbatical) Bilim İnsanı Destekleme Programı.03.03.2020
https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/3835/2221_cagri_metni.pdf
- TÜBİTAK(2019). 2236 Uluslararası Araştırmacı Dolaşımı Destek Programı. 03.03.2020
https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/4000/2236_cagri_metni_turkce_02.08.2019_rev_2.pdf
- TÜİK (2016). Yaşam Memnuniyeti Araştırması. 08.01.2020
http://tuikweb.tuik.gov.tr/MicroVeri/YMA_2016/index.htmladresinden alınmıştır.
- TÜİK (2020). Uluslararası Göç İstatistikleri, 2019.08 Eylül 2020 tarihinde
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33709>adresinden alınmıştır.
- TÜİK (2021). Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2020. 20 Nisan 2021 tarihinde
<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=37209> adresinden alınmıştır.
- Uçgunoğlu Erarslan, M. (2020). *Türkiye'nin Bölgesel Mutluluk Ekonomisi*. Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- UFUK2020 (2020). Marie Sklodowska- Curie Araştırma Programları ve Bursları. 12.08.2020
https://ufuk2020.org.tr/sites/default/files/u390/msca.t.a.kantarcioglu.prezi_.pdf
- Uluslararası Göç Örgütü (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. (İkinci baskı). 12.02.2020
https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Ünal, M. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Beyin Göçü (BG). 12.05.2020
<https://docplayer.biz.tr/5059090-Gelismekte-olan-ulkelerde-beyin-gocu-bg.html>
- Vatansever Deviren, N., ve Yıldız, O. (2017). Gayrisafi Milli Mutluluğun Ekonomik Kalkınmadaki Rolü: Bhutan Krallığı Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 232-248.

- Vatansever Deviren, N., ve Daşkiran, F. (2014). Yurt dışında Eğitim Görüp Geri Dönen Öğretim Elemanlarının Beyin Göçüne Bakışı: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41(0), 1-10.
- Veenhoven, R. (1984). Conditions of Happiness. 16.10.2019 https://www.researchgate.net/profile/Ruut_Veenhoven/publication/300232053_Can_Happiness_be_Measured/links/5eb6f8b8299bf1287f780746/Can-Happiness-be-Measured.pdf
- Veenhoven, R. (1991). Is Happiness Relative? *Social Indicators Research*, 24, 1-34.
- Veenhoven, R., & Hagerty, M. (2006). Rising Happiness in Nations 1946–2004: A Reply to Easterlin. *Social Indicators Research*, 79, 421-436.
- Veenhoven, R., ve Dumludağ, D. (2018). İktisat ve Mutluluk:Bugün Daha Mutlu Muyuz?. Dumludağ, D., Gökdemir, Ö., Neyse, L., ve Ruben, E., (Editörler), İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar içinde (223-251) (İkinci baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Wood, W., Rhodes, N.,& Whelan, M. (1989). Sex Differences in Positive Well-Being: AConsideration of Emotional Style and Marital Status. *Psychological Bulletin*, 106 (2),249-264.
- WVS (2020). Dünya Değerler Araştırması. 26.10.2019 <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>
- Yalçınkaya, M.H., veDülger, S. (2017). Küreselleşmenin Beyin Göçü Üzerindeki Etkisi: Türkiye. *Journal Of Social And Humanities Sciences Research*, 4(14), 1646- 1654.
- Yavuz, N.Ç. (2021). *Ekonometri, İktisat Lisans Programı Ders Kitabı*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. 26.05.2021 http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/iktisat_a0/ekonometri.pdf

- Yavuz, S. (2009). Regresyon Analizinde Doğrusala Dönüştürme Yöntemleri ve Bir Uygulama. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1), 165-179.
- Yıldırım, A. (2004). *Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zhang, S.,& Ou, S.H. (2013). The Impact of Inflation on Expenditures and Happiness in China. *Journal of Chinese Economics*, 1(1), 55-76.

6. EKLER

Ek 1. Ölçek İfadelerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tablo 1. Türkiye’den İten Ekonomik ve Mesleki Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Düşük gelir düzeyi	2,63	1,308
İstihdam yetersizliği ve işsizlik	2,74	1,371
<i>Alanında kendini yetiştirme ve geliştirme imkanının olmaması veya sınırlı olması</i>	4,21	1,046
Büyük bilim merkezlerine uzaklık, temas ve yararlanma imkanının az olması veya olmaması	3,90	1,163
Ekonomik istikrarsızlık ve gelecek endişesi	3,40	1,437
Düşük yaşam standardı	3,29	1,390
Vergilerin yüksek oluşu	2,59	1,315
Sosyal güvende yetersizlikler	2,82	1,400
Meslekte ilerleme fırsatının olmaması veya yavaş olması	3,64	1,279
Vasıflı veya yüksek vasıflı elemanların yeterli şekilde istihdam edilememesi	3,72	1,316
Ekonomik krizlerde özellikle vasıflı veya yüksek vasıflı elemanların işten çıkarılması	3,01	1,344
Vasıflı veya yüksek vasıflı elemanların büyük bölümünün kendi alanları dışında istihdam edilmesi	3,15	1,339
Gelir dağılımındaki dengesizlik	3,32	1,395
<i>Vasıflı veya yüksek vasıflı eleman fazlalığı</i>	2,30	1,199

Tablo 2. Türkiye’den İten Sosyal ve Kültürel Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
<i>Sosyal ve kültürel yaşam yetersizliği</i>	3,10	1,342
Çalışma hayatı ve iş ortamındaki olumsuzluklar	3,60	1,298
Kurumlarda amirlerin veya üstlerin emir, talimat ve isteklerine uyma zorunluluğu	3,51	1,338
Esnek olmayan mesailer, olumsuz çalışma şartları	3,18	1,358
<i>Kurumsal kültürün yerleşmemiş olması, düzensiz ve sistemsiz işlemesi</i>	3,90	1,292
Çalışma hayatı, iş ortamı vb. konularda teşvik ve motivasyonun düşük olması	3,86	1,245
Sosyal hakların yetersizliği	3,44	1,363

Tablo 3. Türkiye’den İten Politik Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Siyasi istikrarsızlık ve huzurlu bir ortamın olmayışı	3,60	1,412
<i>Bilime ve bilim insanlarına gerekli saygının gösterilmeyişi</i>	4,07	1,260
Düşünce ve bilimsel özgürlüklerin kısıtlanması	3,91	1,316
Etnik ve kültürel ayrımcılığın olması	3,26	1,416
Siyasetin, politik baskıların, kayırmacılığın, genel hayata ve iş hayatına girip kontrol ve müdahale etmesi	3,94	1,333
Kurumsal düzenlemelerdeki yetersizlikler, organizasyon bozuklukları ve bürokraside hantallık veya fazlalıklar	3,94	1,233
Eğitim harcamalarına ayrılan payın düşük olması	3,85	1,306
Eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması	3,54	1,371
İstikrarlı eğitim- politika ve planlamalarının olmayışı İdarenin kararsızlığı ve/veya adaletsiz kararları	3,85	1,330
İdarenin kararsızlığı ve/veya adaletsiz kararları	3,85	1,356
Yetersiz ve dengesiz ücret politikaları	3,63	1,400
Çalışan istihdamındaki plansızlıklar/ yetersizlikler/yanlışlıklar nedeniyle yaşanan sorunlar	3,74	1,351

Tablo 4. Türkiye’den İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim Faktörlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Yetersiz yabancı dil öğretimi	3,22	1,385
Çocuklarının yabancı dili yeterli düzeyde öğrenememeleri	2,90	1,416
<i>Zorunlu hizmet görevinin yarattığı sıkıntı</i>	2,57	1,427
Türkiye sosyal ve kültürel alanda kendini yetiştirme imkanlarının kısıtlı olması	3,50	1,283
<i>Eğitim düzeyi yetersizliği ve kültürel ortamın zayıflığının akademik gelişmeye katkı sağlamaması</i>	3,84	1,244

Tablo 5. Türkiye’den İten Bilim ve Teknolojik Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
<i>Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmeyişi</i>	4,00	1,153
Çalışma–araştırma faaliyetleri için gerekli yüksek teknolojik imkanların yetersiz oluşu	3,91	1,189
Buluş ve teknolojik yeniliklerin yüksek gelir sağlamaması	3,52	1,298
<i>Fikir üretiminin ve buluşlardan gelir elde etmenin desteklenmemesi, patent kolaylığı olmaması</i>	3,43	1,285
AR-GE faaliyetlerine gerekli önemin verilmeyişi, yeterli kaynak bulunmayışı	3,76	1,246

Tablo 6. Yurt Dışına Çeken Ekonomik ve Mesleki Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Yüksek gelir düzeyi	3,24	1,269
Daha iyi istihdam fırsatları	3,44	1,302
Alanında kendini daha iyi yetiştirme, geliştirme	4,58	,740
Büyük bilim merkezlerinden yararlanma olanakları	4,43	,863
Ekonomik istikrarın olması	3,64	1,302
Daha yüksek yaşam standardı	3,93	1,186
Daha düşük vergi	2,53	1,270
Sosyal güvenlik imkanlarının daha iyi olması	3,22	1,383
Meslekte ilerleme fırsatının fazla ve hızlı olması	3,78	1,228
Vasıflı veya yüksek vasıflı elemanlara ihtiyaç duyulması	3,62	1,329
Gelir dağılımdaki denge	3,22	1,381

Tablo 7. Yurt Dışına Çeken Sosyal ve Kültürel Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Daha iyi bir sosyal-kültürel yaşam	3,72	1,266
Çalışma hayatında huzur veren ortam ve ilişkiler	4,02	1,166
Esnek olan mesailer, olumlu çalışma şartları	3,67	1,285
Kurumsal kültürün yerleşmiş olması, düzenli ve sistemli işlemesi	4,14	1,122
Yabancı bir kültürü tanıma isteği	3,90	1,167
Çalışma hayatı, iş ortamı vb. konularda teşvik ve motivasyonun yüksek olması	4,08	1,069
Sosyal hakların iyi olması	3,64	1,305

Tablo 8. Yurt Dışına Çeken Politik Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Siyasi istikrar ve huzur ortamı	3,57	1,357
Bilime ve bilim insanlarına gösterilen saygı, itibar	4,31	1,066
Düşünce ve bilimsel özgürlüklerin daha geniş olması	4,27	1,099
Etnik ve kültürel ayrımcılığın daha az olması	3,59	1,360
Siyaset ve kayırmacılığın genel hayata ve iş hayatına müdahalesinin daha az olması ya da olmaması	3,95	1,327
Eğitim harcamalarına ayrılan payın yüksek olması	3,99	1,238
Eğitimde fırsat eşitliğinin olması	3,75	1,311
İstikrarlı eğitim- politika ve planlamalarının oluşu	3,92	1,260
Tutarlı ücret politikaları	3,63	1,358

Tablo 9. Yurt Dışına Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim Faktörlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
<i>Yabancı eşle evlilik veya evlenme isteği</i>	1,41	,860
Eşimin işinin orada olması	1,73	1,238
Çocuklarıma yurtdışında daha iyi bir eğitim-öğretim ve gelecek imkanı	2,82	1,640
Bir projede görev alma isteğinin bulunması	3,55	1,393
Yabancı dilimi geliştirme imkanı	3,55	1,438
Yurt dışında sosyal ve kültürel alanda kendini yetiştirme imkanlarının daha fazla olması	4,01	1,171
<i>Eğitim düzeyinin iyi olması ve kültürel ortamdaki zenginliğin akademik gelişmeye katkı sağlaması</i>	<i>4,27</i>	<i>1,036</i>

Tablo 10. Yurt Dışına Çeken Bilim ve Teknolojik Faktörlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tanımlayıcı İfade	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
<i>Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmesi</i>	<i>4,23</i>	<i>1,067</i>
Çalışma–araştırma faaliyetleri için gerekli, teknolojik imkânların yüksek olması	4,26	1,056
Buluş ve teknolojik yeniliklerin yüksek gelir sağlaması	3,63	1,333
<i>Fikir üretiminin ve buluşlardan gelir elde etmenin desteklenmesi, patent kolaylığı</i>	<i>3,54</i>	<i>1,362</i>
AR-GE faaliyetlerine verilen yüksek önem, kaynak, teşvik ve rehberlik	3,89	1,284

Ek 2. Bağımsız Gruplar t testi Sonuçları

Tablo 1. Türkiye’den İten Faktörlerin Cinsiyete Göre t-testi Sonuçları

		N	Ort.	Std. Sap.	t değeri	p değeri
İten Politik	Kadın	171	3,8567	1,16	1,372	0,171
	Erkek	251	3,7022	1,11		
İten Bilim ve Teknoloji	Kadın	171	3,7588	1,08	1,567	0,118
	Erkek	251	3,5857	1,14		
İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Kadın	171	3,2596	1,01	0,876	0,381
	Erkek	251	3,1689	1,06		

Tablo 2. Türkiye’den İten Faktörlerin Uyuğa Göre t-testi Sonuçları

		N	Ort.	Std. Sap.	t değeri	p değeri
İten Politik	T.C.	408	3,7594	1,14	-0,528	0,598
	Çifte vatandaşlık	14	3,9226	0,84		
İten Ekonomik	T.C.	408	3,0003	1,09	0,640	0,523
	Çifte vatandaşlık	14	2,8095	1,12		
İten Sosyal ve Kültürel	T.C.	408	3,6078	1,12	-0,208	0,835
	Çifte vatandaşlık	14	3,6714	1,11		
İten Bilim ve Teknoloji	T.C.	408	3,6667	1,10	1,079	0,281
	Çifte vatandaşlık	14	3,3393	1,35		
İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim	T.C.	408	3,2015	1,04	-0,447	0,655
	Çifte vatandaşlık	14	3,3286	0,93		
İten Mesleki	T.C.	408	3,9191	0,97	-0,126	0,900
	Çifte vatandaşlık	14	3,9524	0,83		

Tablo 3. Türkiye’den İten Faktörlerin Medeni Duruma Göre t-testi Sonuçları

		N	Ort.	Std. Sap.	t değeri	p değeri
İten Politik	Evli	304	3,7574	1,15	-0,215	0,830
	Bekar	118	3,7839	1,09		
İten Ekonomik	Evli	304	2,9770	1,11	-0,510	0,610
	Bekar	118	3,0377	1,05		
İten Sosyal ve Kültürel	Evli	304	3,5697	1,14	-1,184	0,237
	Bekar	118	3,7136	1,05		
İten Bilim ve Teknoloji	Evli	304	3,6702	1,11	0,426	0,671
	Bekar	118	3,6186	1,12		
İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Evli	304	3,2493	1,05	1,380	0,168
	Bekar	118	3,0932	0,99		
İten Mesleki	Evli	304	3,9002	0,97	-0,681	0,496
	Bekar	118	3,9718	0,95		

Tablo 4. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Cinsiyete Göre t-testi Sonuçları

		N	Ort.	Std. Sap.	t değeri	p değeri
Çeken Ekonomik	Kadın	171	3,4042	1,02	0,017	0,986
	Erkek	251	3,4024	1,02		
Çeken Bilim ve Teknoloji	Kadın	171	3,9099	1,07	-0,030	0,976
	Erkek	251	3,9131	1,05		

Tablo 5. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Uyruğa Göre t-testi Sonuçları

		N	Ort.	Std. Sap.	t değeri	p değeri
Çeken Politik	T.C.	408	3,9108	1,06	-0,928	0,354
	Çifte vatandaşlık	14	4,1786	0,85		
Çeken Ekonomik	T.C.	408	3,3973	1,03	-0,626	0,532
	Çifte vatandaşlık	14	3,5714	0,76		
Çeken Bilim ve Teknoloji	T.C.	408	3,9245	1,05	1,327	0,185
	Çifte vatandaşlık	14	3,5429	1,28		
Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim	T.C.	408	3,8268	0,98	0,776	0,438
	Çifte vatandaşlık	14	3,6190	1,04		
Çeken Mesleki	T.C.	408	4,4975	0,74	-1,255	0,210
	Çifte vatandaşlık	14	4,7500	0,58		

Tablo 6. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Medeni Duruma Göre t-testi Sonuçları

		N	Ort.	Std. Sap.	t değeri	p değeri
Çeken Politik	Evli	304	3,8709	1,11	-1,669	0,096
	Bekar	118	4,0456	0,90		
Çeken Ekonomik	Evli	304	3,3677	1,03	-1,143	0,254
	Bekar	118	3,4944	0,99		
Çeken Bilim ve Teknoloji	Evli	304	3,9020	1,07	-0,307	0,759
	Bekar	118	3,9373	1,00		
Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Evli	304	3,7796	0,99	-1,351	0,177
	Bekar	118	3,9237	0,94		
Çeken Mesleki	Evli	304	4,4803	0,78	-1,143	0,254
	Bekar	118	4,5720	0,59		

Tablo 7. Yaşam Memnuniyeti t-testi Sonuçları

		N	Ort.	Std. Sap.	t değeri	p değeri
Yaşam Memnuniyeti	Kadın	171	3,3489	0,88	-0,063	0,950
	Erkek	251	3,3546	0,92		
Yaşam Memnuniyeti	T.C.	408	3,3587	0,90	0,779	0,436
	Çifte vatandaşlık	14	3,1667	1,06		

Ek 3. Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Tablo 1. Yaşa Göre Türkiye’den İten Faktörlerin Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
İten Politik	25-30	28	4,1339	0,991	0,446
	31-35	102	3,9134		
	36-40	79	3,6519		
	41-45	57	3,7047		
	46-50	67	3,6716		
	51-55	38	3,6294		
	56-60	19	3,9825		
	61-65	20	3,5833		
	66-70	7	3,3333		
	71 ve üzeri	5	3,9167		
İten Bilim Teknoloji	25-30	28	3,7768	1,295	0,238
	31-35	102	3,8627		
	36-40	79	3,6899		
	41-45	57	3,6754		
	46-50	67	3,4440		
	51-55	38	3,5197		
	56-60	19	3,4605		
	61-65	20	3,2125		
	66-70	7	3,8929		
	71 ve üzeri	5	4,0500		
İten Kişisel, Ailevi ve Eğitim	25-30	28	3,4786	1,738	0,079
	31-35	102	3,3980		
	36-40	79	3,3215		
	41-45	57	3,0772		
	46-50	67	2,9731		
	51-55	38	3,0263		
	56-60	19	3,3579		
	61-65	20	2,9300		
	66-70	7	2,6571		
	71 ve üzeri	5	3,1600		
İten Mesleki	25-30	28	4,1667	1,705	0,086
	31-35	102	4,0784		
	36-40	79	4,0042		
	41-45	57	3,9942		
	46-50	67	3,6965		
	51-55	38	3,8158		
	56-60	19	3,5614		
	61-65	20	3,7833		
	66-70	7	3,4286		
	71 ve üzeri	5	3,5333		

Tablo 2. Türkiye’den İten Faktörlerin Eğitim Düzeyine Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
İten Politik	Lisans	2	3,7917	1,152	0,317
	Yüksek Lisans	39	4,0278		
	Doktora	381	3,7378		
İten Bilim ve Teknoloji	Lisans	2	2,8750	1,271	0,282
	Yüksek Lisans	39	3,8718		
	Doktora	381	3,6378		
İten Kişisel,Ailevi ve Eğitim	Lisans	2	3,6000	2,437	0,089
	Yüksek Lisans	39	3,5436		
	Doktora	381	3,1690		
İten Mesleki	Lisans	2	2,5000	2,367	0,095
	Yüksek Lisans	39	4,0171		
	Doktora	381	3,9178		

Tablo 3. Türkiye’den İten Faktörlerin Akademik Uzmanlık Alanına Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
İten Ekonomik	Sosyal Bilimler	198	2,9444	2,070	0,104
	Sağlık Bilimleri	24	3,3519		
	Eğitim Bilimleri	56	3,2222		
	Fen Bilimleri	144	2,9136		
İten Bilim ve Teknoloji	Sosyal Bilimler	198	3,5227	2,460	0,062
	Sağlık Bilimleri	24	4,0313		
	Eğitim Bilimleri	56	3,6473		
	Fen Bilimleri	144	3,7795		
İten Mesleki	Sosyal Bilimler	198	3,9310	0,593	0,620
	Sağlık Bilimleri	24	4,0278		
	Eğitim Bilimleri	56	4,0238		
	Fen Bilimleri	144	3,8472		

Tablo 4. Türkiye’den İten Faktörlerin Akademik Unvana Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
İten Politik	Profesör Dr	105	3,5659	1,976	0,068
	Doçent Dr	77	3,6634		
	Dr. Öğretim Üyesi	135	3,8056		
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	4,2179		
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,6556		
	Öğretim Görevlisi	30	4,1361		
	Araştırma Görevlisi	32	4,0599		
İten Bilim ve Teknoloji	Profesör Dr	105	3,3929	1,797	0,098
	Doçent Dr	77	3,7078		
	Dr. Öğretim Üyesi	135	3,6815		
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	3,9808		
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,6750		
	Öğretim Görevlisi	30	4,0000		
	Araştırma Görevlisi	32	3,8125		
İten Mesleki	Profesör Dr	105	3,7397	1,002	0,424
	Doçent Dr	77	3,9134		

	Dr. Öğretim Üyesi	135	3,9778		
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	4,0769		
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,9444		
	Öğretim Görevlisi	30	4,1111		
	Araştırma Görevlisi	32	4,0208		

Tablo 5. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Yaşa Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
Çeken Politik	25-30	28	4,2277	1,280	0,246
	31-35	102	4,1507		
	36-40	79	3,8307		
	41-45	57	3,7215		
	46-50	67	3,8321		
	51-55	38	3,8026		
	56-60	19	3,9211		
	61-65	20	3,7500		
	66-70	7	3,7679		
	71 ve üzeri	5	4,1000		
Çeken Bilim Teknoloji	25-30	28	4,1500	1,769	0,072
	31-35	102	4,1353		
	36-40	79	3,9266		
	41-45	57	3,9439		
	46-50	67	3,6149		
	51-55	38	3,8474		
	56-60	19	3,7789		
	61-65	20	3,5100		
	66-70	7	3,6857		
	71 ve üzeri	5	4,3200		

Tablo 6. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Eğitim Düzeyine Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
Çeken Politik	Lisans	2	4,1250	0,533	0,587
	Yüksek Lisans	39	4,0801		
	Doktora	381	3,9022		
Çeken Ekonomik	Lisans	2	4,0556	2,903	0,056
	Yüksek Lisans	39	3,7464		
	Doktora	381	3,3645		
Çeken Bilim ve Teknoloji	Lisans	2	3,7000	0,305	0,737
	Yüksek Lisans	39	4,0308		
	Doktora	381	3,9008		
Çeken Kişisel, Ailevi ve Eğitim	Lisans	2	4,6667	2,074	0,127
	Yüksek Lisans	39	4,0598		
	Doktora	381	3,7909		
Çeken Mesleki	Lisans	2	4,0000	0,513	0,599
	Yüksek Lisans	39	4,4744		
	Doktora	381	4,5118		

Tablo 7. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Akademik Uzmanlık Alanına Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
Çeken Ekonomik	Sosyal Bilimler	198	3,3805	1,874	1,133
	Sağlık Bilimleri	24	3,6250		
	Eğitim Bilimleri	56	3,6409		
	Fen Bilimleri	144	3,3048		
Çeken Mesleki	Sosyal Bilimler	198	4,5101	0,744	0,526
	Sağlık Bilimleri	24	4,7083		
	Eğitim Bilimleri	56	4,5089		
	Fen Bilimleri	144	4,4653		

Tablo 8. Yurt Dışına Çeken Faktörlerin Akademik Unvana Göre Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
Çeken Politik	Profesör Dr	105	3,7655	1,711	0,117
	Doçent Dr	77	3,7354		
	Dr. Öğretim Üyesi	135	3,9861		
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	4,2212		
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,9958		
	Öğretim Görevlisi	30	4,2708		
	Araştırma Görevlisi	32	4,0664		
Çeken Bilim ve Teknoloji	Profesör Dr	105	3,8362	1,654	0,131
	Doçent Dr	77	3,6442		
	Dr. Öğretim Üyesi	135	4,0133		
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	4,2154		
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,8800		
	Öğretim Görevlisi	30	4,0800		
	Araştırma Görevlisi	32	4,1250		
Çeken Mesleki	Profesör Dr	105	4,3952	1,160	0,327
	Doçent Dr	77	4,4740		
	Dr. Öğretim Üyesi	135	4,5889		
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	4,7692		
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	4,3833		
	Öğretim Görevlisi	30	4,5500		
	Araştırma Görevlisi	32	4,5625		

Tablo 9. Yaşam Memnuniyeti Anova Testi Sonuçları

		N	Ortalama	F değeri	P değeri
Yaşam Memnuniyeti	25-30	28	3,4405	1,478	0,154
	31-35	102	3,3203		
	36-40	79	3,3502		
	41-45	57	3,1520		
	46-50	67	3,3284		
	51-55	38	3,3772		
	56-60	19	3,2105		
	61-65	20	3,8667		
	66-70	7	3,8095		
	71 ve üzeri	5	3,8000		
Yaşam Memnuniyeti	Lisans	2	4,8333	3,007	0,051
	Yüksek Lisans	39	3,2393		
	Doktora	381	3,3561		
Yaşam Memnuniyeti	Sosyal Bilimler	198	3,3872	1,127	0,338
	Sağlık Bilimleri	24	3,0278		
	Eğitim Bilimleri	56	3,3571		
	Fen Bilimleri	144	3,3565		
Yaşam Memnuniyeti	Profesör Dr	105	3,5175	1,495	0,178
	Doçent Dr	77	3,4762		
	Dr. Öğretim Üyesi	135	3,2370		
	Dr. Öğretim Görevlisi	13	3,1282		
	Dr. Araştırma Görevlisi	30	3,2778		
	Öğretim Görevlisi	30	3,2778		
	Araştırma Görevlisi	32	3,2292		

EK 4. Anket Formu

1.Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

2. Doğum yeriniz (Lütfen il belirtiniz):

3. Yaşınız:

4. Uyuşunuz:

T.C. () Çifte vatandaşlık (Türk ve diğer) () Diğer:

5. Medeni durumunuz: (Bekar iseniz 7. soruya geçiniz.)

Evli () Bekar ()

6. Eşinizin uyruğu:

T.C. () Çifte vatandaşlık (Türk ve diğer) () Diğer:

7. Eğitim düzeyiniz? (Lütfen en son mezun olduğunuz programı dikkate alınız.)

Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()

8. Akademik uzmanlık alanınız:

Sosyal Bilimler () Sağlık Bilimleri () Eğitim Bilimleri ()

Fen Bilimleri ()

9. Şu anda çalışmakta olduğunuz kurumdaki akademik unvanınız:

Prof. Dr.() Doç. Dr.() Dr. Öğr. Üyesi () Dr. Öğr. Gör. ()

Dr.Arş.Gör. () Öğr.. Gör. () Arş Gör. ()

10. Yurt dışına öğretim elemanı olarak ilk çıkışınızda kendi imkânlarınızla mı yoksa burs ya da ücret alarak mı gittiniz?

Burs ya da ücret ()Kendi imkânımla ()

11. Akademik alanda, ilk tam zamanlı işinize hangi ülkede başladınız?

Türkiye () Diğer:

12. Yurt dışına hangi amaçla gittiniz?

Lisansüstü eğitim () Çalışmak () Dil()

Araştırma () Proje () Diğer:

13. Yurt dışında öğretim elamanı olarak, hangi ülke(ler)de çalıştınız/ eğitim gördünüz?

14. Yurt dışında ne kadar süre çalıştınız/ eğitim gördünüz? (Cevabınız diğer ise lütfen ay, yıl vb. şeklinde belirtiniz.)

1 yıl() 2yıl () 3yıl () 4yıl() 5yıl() Diğer:

15. Yurt dışında çalışmanız karşılığı aldığımız, aylık net ücreti TL cinsinden belirtiniz:

Ücret almadım () 2000 TL 'den az () 2001-4000 TL ()
4001-6000TL () 6001-8000TL () 8001-10000 TL ()
10000TL'den fazla ()

16. Şu an Türkiye'de ne tür bir üniversitede çalışmaktasınız?

Devlet Üniversitesi () Vakıf Üniversite ()

17. Bu kurumda kaç yıldır çalışmaktasınız?

1 yıldan az () 1-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl() 16-20 yıl()
21-25 yıl () 26 yıl ve üzeri ()

18. Halen çalışmakta olduğunuz kurumdaki aylık net gelirinizi lütfen TL cinsinden belirtiniz:

2500 TL'den az () 2501-3500TL () 3501-4500TL()
4501-5500TL () 5501-6500TL () 6501-7500 TL ()
7500TL'den fazla ()

19. Bugünlerde genel olarak mutlu musunuz? (10 puanlı cetvelimizde fevkalâde mutlu hissediyorsanız 10, hiç memnun değilseniz 1 olmak üzere bir puanlama yapınız.)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

20.Hayatınızı bir bütün olarak değerlendirdiğinizde hayatınızdan ne kadar memnunsunuz? Gene 10 puanlı cetvelimizde fevkalâde memnun ve tatmin olmuş hissediyorsanız 10, hiç memnun değilseniz 1 olmak üzere bir puanlama yapınız. ()

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

21. Aşağıdaki ifadelere ne düzeyde katıldığınızı belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Hayatımı dolu dolu yaşıyorum					
2. Hayatımı bir bütün olarak değerlendirdiğimde hedeflerime ulaşamadığımı düşünüyorum					
3. Yapmak istediğim her şeyi yapamadığım için yaşamımdan memnun değilim					
4. Hayatımdan memnunum					
5. Hayatımda şu anda her şey yolunda gidiyor					

Yurt dışına gitme kararı almanızda, sizi Türkiye’den ayıran (itici) faktörler neler olmuştur?

(Lütfen önem derecelerine göre belirtiniz.)

22. Ekonomik ve Mesleki (Türkiye’den iten) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Düşük gelir düzeyi					
İstihdam yetersizliği ve işsizlik					
Alanında kendini yetiştirme ve geliştirme imkanının olmaması veya sınırlı olması					
Büyük bilim merkezlerine uzaklık, temas ve yararlanma imkanının az olması veya olmaması					
Ekonomik istikrarsızlık ve gelecek endişesi					
Düşük yaşam standardı					
Vergilerin yüksek oluşu					
Sosyal güvende yetersizlikler					
Meslekte ilerleme fırsatının olmaması veya yavaş olması					
Vasıflı veya yüksek vasıflı elemanların yeterli şekilde istihdam edilememesi					
Ekonomik krizlerde özellikle vasıflı					

ve yüksek vasıflı elemanların işten çıkarılması					
Vasıflı veya yüksek vasıflı elemanların büyük bölümünün kendi alanları dışında istihdam edilmesi					
Gelir dağılımındaki dengesizlik					
Vasıflı veya yüksek vasıflı eleman fazlalığı					
23. Sosyal ve Kültürel (Türkiye'den iten) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Sosyal ve kültürel yaşam yetersizliği					
Çalışma hayatı ve iş ortamındaki olumsuzluklar					
Kurumlarda amirlerin veya üstlerin emir, talimat ve isteklerine uyma zorunluluğu					
Esnek olmayan mesailer, olumsuz çalışma şartları					
Kurumsal kültürün yerleşmemiş olması, düzensiz veya sistemsiz olması					
Çalışma hayatı, iş ortamı vb. konularda teşvik ve motivasyonun düşük olması					
Sosyal hakların yetersizliği					
24. Politik (Türkiye'den iten) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Siyasi istikrarsızlık ve huzurlu bir ortamın olmayışı					
Bilime ve bilim insanlarına gerekli saygının gösterilmeyişi					
Düşünce ve bilimsel özgürlüklerin kısıtlanması					
Etnik ve kültürel ayrımcılığın olması					
Siyasetin, politik baskıların kayırmacılığın, genel hayata ve iş hayatına girip kontrol ve müdahale etmesi					
Kurumsal düzenlemelerdeki yetersizlikler, organizasyon bozuklukları ve bürokraside hantallık veya fazlalıklar					
Eğitim harcamalarına ayrılan payın düşük olması					
Eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması					
İstikrarlı eğitim- politika ve planlamalarının olmayışı					
İdarenin kararsızlığı ve/veya adaletsiz kararları					
Yetersiz ve dengesiz ücret politikaları					
Çalışan istihdamındaki plansızlıklar/yetersizlikler/ yanlışlıklar nedeniyle yaşanan sorunlar					
25. Kişisel, Ailevi ve Eğitim ile ilgili (Türkiye'den iten) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Yetersiz yabancı dil öğretimi					

Çocuklarının yabancı dili yeterli düzeyde öğrenememeleri					
Zorunlu hizmet görevinin yarattığı sıkıntı					
Türkiye’de sosyal ve kültürel alanda kendini yetiştirme imkanlarının kısıtlı olması					
Eğitim düzeyi yetersizliği ve kültürel ortamın zayıflığının akademik gelişmeye katkı sağlamaması					
26. Bilim ve Teknoloji ile ilgili (Türkiye’den iten) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmeyişi					
Çalışma–araştırma faaliyetleri için gerekli yüksek teknolojik imkânların yetersiz oluşu					
Buluş ve teknolojik yeniliklerin yüksek gelir sağlamaması					
Fikir üretiminin ve buluşlardan gelir elde etmenin desteklenmemesi, patent kolaylığı olmaması					
AR-GE faaliyetlerine gerekli önemin verilmeyişi, yeterli kaynak bulunmayışı					

Yurt dışına gitmeye karar vermenizde, gideceğiniz ülke ile ilgili sizi çeken/teşvik eden faktörler neler olmuştur? (Lütfen önem derecelerine göre belirtiniz.)

27. Ekonomik ve Mesleki (Yurt dışına çeken) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Yüksek gelir düzeyi					
Daha iyi istihdam fırsatları					
Alanında kendini daha iyi yetiştirme, geliştirme					
Büyük bilim merkezlerinden yararlanma olanakları					
Ekonomik istikrarın olması					
Daha yüksek yaşam standardı					
Daha düşük vergi					
Sosyal güvenlik imkanlarının daha iyi olması					
Meslekte ilerleme fırsatının fazla ve hızlı olması					
Vasıflı ve yüksek vasıflı elemanlara ihtiyaç duyulması					
Gelir dağılımdaki denge					
28. Sosyal ve Kültürel (Yurt dışına çeken) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Daha iyi bir sosyal-kültürel yaşam					
Çalışma hayatında huzur veren ortam ve					

İlişkiler					
Esnek olan mesailer, olumlu çalışma şartları					
Kurumsal kültürün yerleşmiş olması, düzenli ve sistemli işlemesi					
Yabancı bir kültürü tanıma isteği					
Çalışma hayatı, iş ortamı vb. konularda teşvik ve motivasyonun yüksek olması					
Sosyal hakların iyi olması					
29. Politik (Yurt dışına çeken) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Siyasi istikrar ve huzur ortamı					
Bilime ve bilim insanlarına gösterilen saygı, itibar					
Düşünce ve bilimsel özgürlüklerin daha geniş olması					
Etnik ve kültürel ayrımcılığın daha az olması					
Siyaset ve kayırmacılığın genel hayata ve iş hayatına müdahalesinin daha az olması ya da olmaması					
Eğitim harcamalarına ayrılan payın yüksek olması					
Eğitimde fırsat eşitliğinin olması					
İstikrarlı eğitim- politika ve planlamalarının oluşu					
Tutarlı ücret politikaları					
30. Kişisel, Ailevi ve Eğitim ile ilgili (Yurt dışına çeken) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Yabancı eşle evlilik veya evlenme isteği					
Eşimin işinin orada olması					
Çocuklarıma yurtdışında daha iyi bir eğitim- öğretim ve gelecek imkanı					
Bir projede görev alma isteğinin bulunması					
Yabancı dilimi geliştirme imkanı					
Yurt dışında sosyal ve kültürel alanda kendini yetiştirme imkanlarının daha fazla olması					
Eğitim düzeyinin iyi olması ve kültürel ortamdaki zenginliğin akademik gelişmeye katkı sağlaması					
31. Bilim ve Teknoloji ile ilgili (Yurt dışına çeken) Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok Önemli
Bilim ve yüksek teknolojiye gereken önemin verilmesi					
Çalışma-araştırma faaliyetleri için gerekli, teknolojik imkânların yüksek olması					
Buluş ve teknolojik yeniliklerin yüksek gelir sağlaması					
Fikir üretiminin ve buluşlardan gelir elde etmenin desteklenmesi, patent kolaylığı					
AR-GE faaliyetlerine verilen yüksek önem, kaynak, teşvik ve rehberlik					

32. Yurt dışına ilk gittiğinizde, Türkiye'ye dönme niyetiniz var mıydı?

Dönmeyi düşünüyordum ()

Dönme konusunda kararsızdım ()

Dönmeyi düşünmüyordum ()

33. Türkiye'ye dönme neden(ler)iniz nelerdir? (Lütfen seçeneklerin tümünü değil, sadece sizin için geçerli olanları seçiniz.)

() Zorunlu hizmet (askerlik, burs vb.)

() Yurt dışında çalışma sürem bitmesi

() Yurt ve aile özlemi

() Emekli olmam

() Çocuklarımın Türkiye'de eğitim-öğretim görmeleri

() Yurtdışında yabancı dil problemi yaşamak

() Kültürel yozlaşma ve yabancı kültürün olumsuz etkileri

() Yurt dışında gerekli iş tecrübesi, bilgi, beceri vb. yeterli derecede kazanmış olmam

() Kazandığım bilgi, deneyim vb. birikimlerimi ülkeme taşımak ve yarar sağlamak

() Maddi doyum kazanmış olmam

() Beni yurt dışına çeken faktör, beklenti, ortam, imkanları vs. bulamayışım

() Sosyal, kültürel yaşam ve çalışma koşullarına uyum sağlayamamam

() Etnik yaklaşım ve ayrımcılık

() Türkiye'den daha iyi bir iş teklifi almam

() İşsiz kalmam

() Diğer: _____

34. Yurt dışındaki yaşamınızla Türkiye'deki yaşamınızı mukayese ettiğinizde, yurt dışını genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?

	Daha kötü	Kötü	Aynı	İyi	Daha iyi
İş ortamı					
Sosyal ve Kültürel ortam					
Yaşam standardı					
Gelir düzeyi					

35. Aşağıdaki ifadelere ne düzeyde katıldığınızı belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Yurt dışındabulduğunuz süreçte, ücret vesosyal haklar bakımından birayrımcılığamaruz kaldığınızı düşünüyormusunuz?					
Sizce, Türkiye izlediği politikalarlabeyin göçünü engellemeye çalışıyormu?					
Yurt dışında çalıştığınız/ eğitimgördüğünüz ülkeyin göçünü kendine çekmekonusundateşvik edici bir takım politikalarasahipmidir?					

36. Yurt dışında bulunduğunuz ülkede hangi zorluklarla karşılaştınız? (Lütfen, seçeneklerin tümünü değil, sadece sizin için geçerli olanları seçiniz.)

- () Yalnızlık, uyum sağlayamamak
- () İşsizlik ve kendi alanında iş bulamamak
- () Dilimin yetersiz kalması
- () Ülkemden ve ailemden uzak kalmak
- () Yoğun çalışma temposu ve boş zaman bulamamak
- () Yüksek suç oranı ve kendimi güvende hissetmemek
- () Yabancı bir kültüre uyum sağlayamamak
- () Yabancılara karşı ayrımcılık yapılması
- () Diğer: _____

37. Türkiye'ye dönmekten ve burada çalışmaktan dolayı mutlu, memnun musunuz?

- Kesinlikle katılmıyorum() Katılmıyorum() Ne katılıyorum ne katılmıyorum()
Katılıyorum() Kesinlikle katılıyorum()

38. Şu anda yurt dışına çıkmayı ve orada yaşamayı dıŐunuyor musunuz?

Kesinlikle dıŐunmuyorum() DıŐunmuyorum() Ne dıŐunuyorum ne dıŐunmuyorum()

DıŐunuyorum() Kesinlikle dıŐunuyorum()

39. Yurt dışında çalıŐmanızın/eğitim grmenizin Türkiye'ye ne gibi olumlu katkıları olduğunu dıŐunuyorsunuz? (Lütfen, seçeneklerin tümünü değil, sadece sizin için geçerli olanları seçiniz.)

() lkemin ve ülke kültürümün yurt dışında tanıtılmasında katkımın olduğunu dıŐunmaktayım.

() Türkiye adına lobi faaliyetlerine katıldım ve katılmaktayım.

() lke dışına çıkacak meslektaş ve öğrencilere yardım ettim.

() Türk ğrencilerin yurt dışında burs bulmalarına yardımcı oldum ve olmaktayım.

() alıŐtıđım ülke ile ülkemin iliŐkilerinin arttırılmasına yardımcı oldum ve olmaktayım.

() Türk dernek vb. rgtlerine bađıŐta bulundum ve bulunmaktayım.

() Türkiye'deki meslektaŐlarım ile yurt dışındaki meslektaŐlar arasındaki mesleki ilişkilerin oluŐturulması ve geliştirilmesine yardımcı oldum ve olmaktayım.

() Yurt dışında bulunduğum ülkede edindiğim bilgi, beceri, tecrübe vb. Türkiye'deki meslektaŐlarıma, öğrencilerime aktardım ve aktarmaktayım.

Diğer: _____